

TP/A/20B/138
2-30

త్రేనాథకవిచరిత్రము

అంశములు కం. వింతకవిచరిత్రము.

21/12/24.

గ్రంథక ర:
పాఠశాల పాఠశాల
మద్దూరి శ్రీ రామమూర్తి గారు.

అంశములు కం. వింతకవిచరిత్రము
అంశములు కం. వింతకవిచరిత్రము
అంశములు కం. వింతకవిచరిత్రము
అంశములు కం. వింతకవిచరిత్రము
అంశములు కం. వింతకవిచరిత్రము

అంశములు కం. వింతకవిచరిత్రము
అంశములు కం. వింతకవిచరిత్రము

పల్లి వస్తు:
పసు. వెంకటామయ్య & బ్రదర్స్,

రాజమండ్రి.

వేమన గ్రంథాలయము,
తేలప్రోలు, కృష్ణాజిల్లా.

గ్రంథనామము. శ్రీ. నా. ధ. క. వి. స. ర. క. ప. మ.
గ్రంథము నంబరు... 3.. 8.. 3
తెటరు... 2 విభజన నంబరు... 3. 0.
గ్రంథదాత..... శ్రీ. ర. వి. క. వి. స. ర. క. ప. మ.
..... శ్రీ. ర. వి. క. వి. స. ర. క. ప. మ.
గ్రామము..... తేలప్రోలు.....

రు.	అ.
	0 12
	0 12
"నా"	1 4
	0 12
	0 12
	0 12
	0 12
	1 0
"	1 0
"	0 8
	0 8
	0 10
	0 10
	0 8
	0 8
	0 8
	0 8
	0 12
	0 12
	1 0
	1 0
	0 8
	1 0
	1 4
	0 12
	1 0
	0 12
	0 12
	0 12

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము
తేలప్రోలు, కృష్ణాజిల్లా.

ప్రధాన రాజప్రోవులు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా శోభనాద్రి అప్పారావు
బహద్దరు జమీందారు ఆఫ్
తేలప్రోలు యెస్టేటు దొరవారు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం. చింతా వాగ్దేవతలకు
శ్రీరామచంద్రుడు.

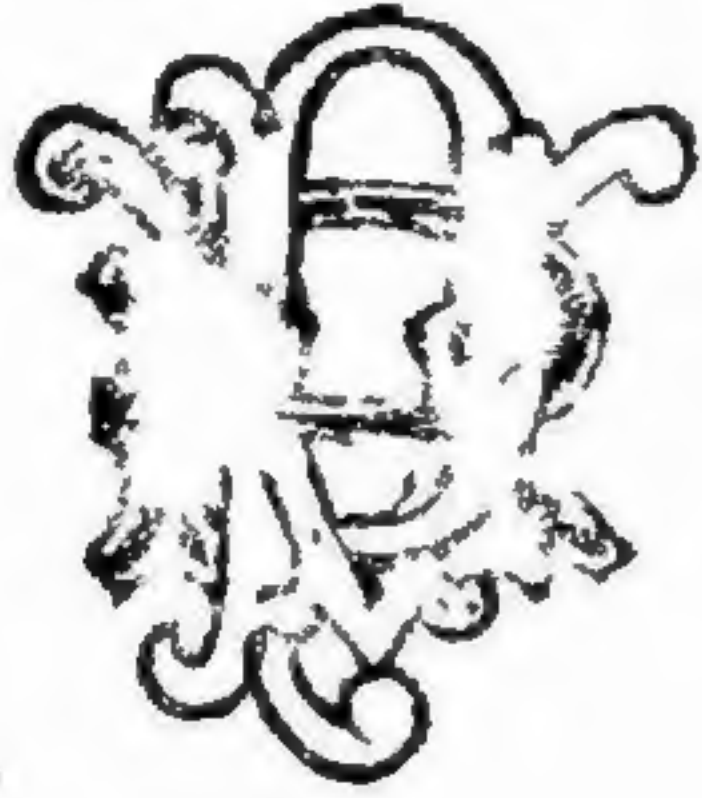
21/12/26

ప్రజాతాపనిరంతరము

గ్రంథకర్త:

మద్దూరి శ్రీరామమూర్తి

శ్రీవైకుంఠశాస్త్రాచార్యులు

ప్రకటనకర్తలు:

వసుపులేటి వెంకట్రామయ్య అండ్ బ్రదర్స్,

బుక్కు-సెల్లర్స్, రాజమండ్రి.

చెండ్లవకూర్పు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ.

కోటమర్తి చినరఘుపతిరావు గారిచే

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపబడియె.

1926.

కాపీరైటు]

[వెల 100]

భాషాభిమానులారా !

శ్రీనాథకవిసారస్వభాముని గూర్చి పెక్కుకథలు వినవచ్చుచున్నవి గాని యెల్లరును యొక్కతరుననేజెప్పక వేఱు వేఱుగఁ జెప్పుచున్నారు. కొన్నికథలు గ్రంథములందు గాననగును. మిగిలినవి యెన్ని గ్రంథములఁ బరికించినను లభ్యములు కావు. అట్టికథలను, పెద్దలవలన వినిన కథలను సంపుటికరణ మొనర్చితిని. కథలతోఁ గూడ నాతని సంగ్రహ చరిత్రంబును, యాతఁ డాశ్రయించిన రెడ్డిభూపాలుర సంగ్రహ చరిత్రమును గూడ చేర్చి శ్రీనాథకవి చరిత్ర మని పేరిడితిని.

నాకు లభించిన కథలనుమాత్రమే వ్రాసితిని. మిగిలియున్న కథలను వినియున్నచో వారు యెవరైన దయతో నా కెఱిగించిన రాబోవుముద్రణమందు సాధ్యమైనంతవఱకుఁ జేర్చెదను.

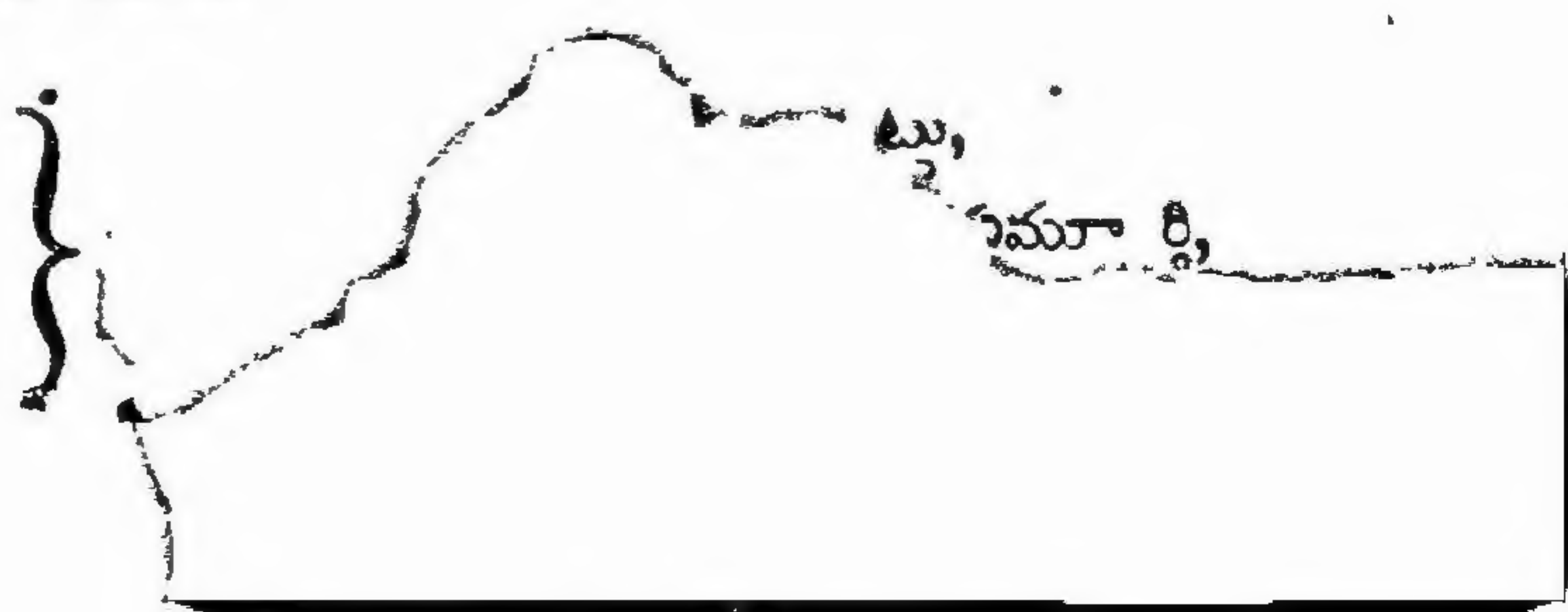
ఈగ్రంథరచనాసందర్భమున “ ఆంధ్రకవుల చరిత్రము, చాటుపద్యమణిమంజరి ” మున్నగు గ్రంథములు నాకు విశేషసహాయ మొనర్చియుండెను నేను శ్రీనాథుని చరిత్రమును వ్రాయుచుంటినని విని శృంగారశ్రీనాథ మను రసికాభిలాషమును సంపాదించి నా కొసంగిన మ॥ రా॥ రా॥ అశక్తి మొకటసుబ్బారావుగారికి నామృతజ్ఞతాపూర్వకపందనములు.

ఇయ్యదియే నా ప్రథమప్రయత్నమగుటచే యిందనేకలోపములుండిన నుండవచ్చును. అట్టిలోపములను నా కెఱిగించిన యుందుముందు సవరించుకొందును.

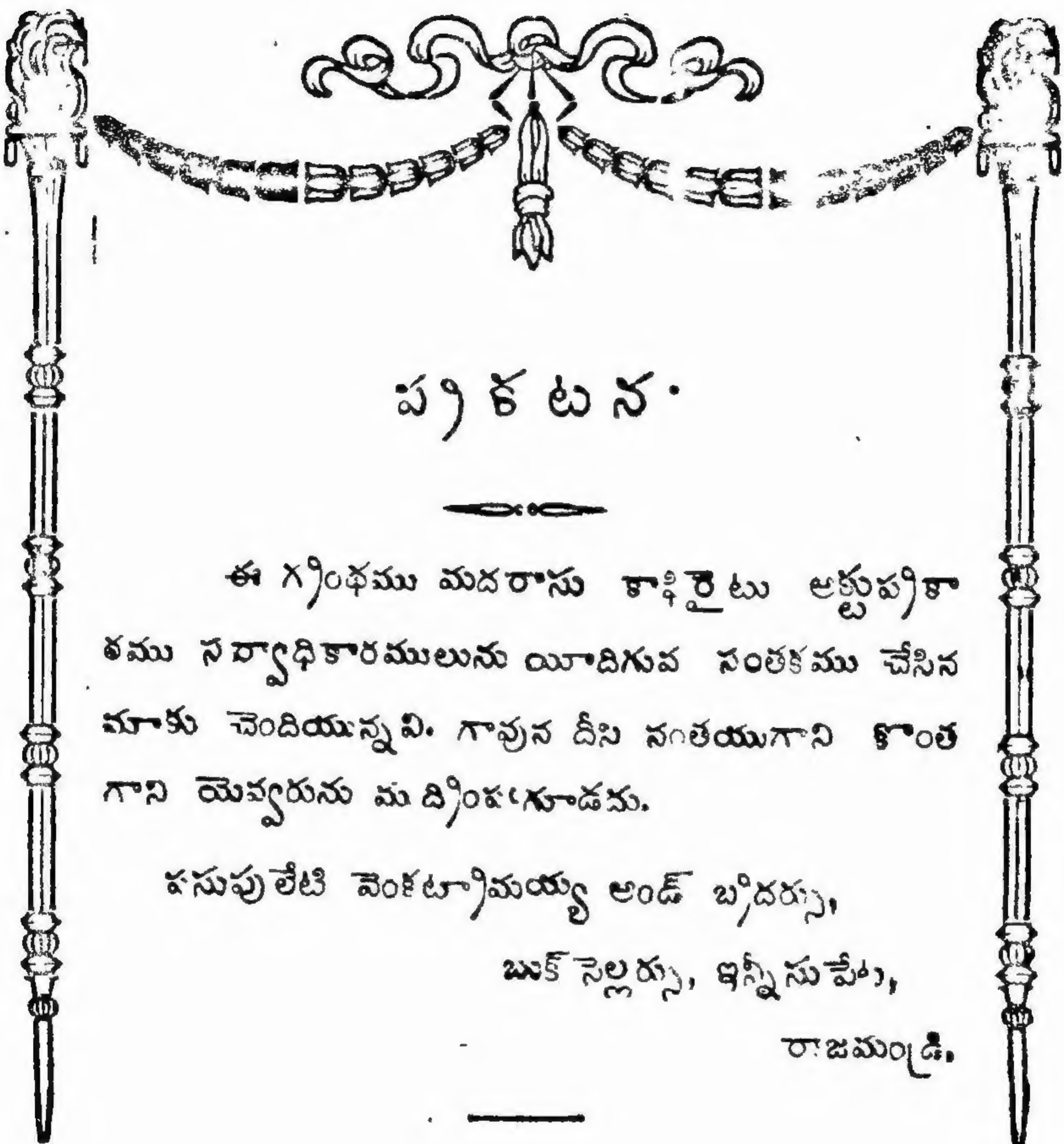
కాకినాడ,

30-12-1926.

I

ప్రకటన.

ఈ గ్రంథము మదరాసు కాశీరైటు అక్టోబర్ ౧౯౧౩
తము సర్వాధికారములును యీదిగువ సంతకము చేసిన
మాకు చెందియున్నవి. గావున దీని సంతయుగాని కొంత
గాని యెవ్వరును ముద్రింపఁగూడదు.

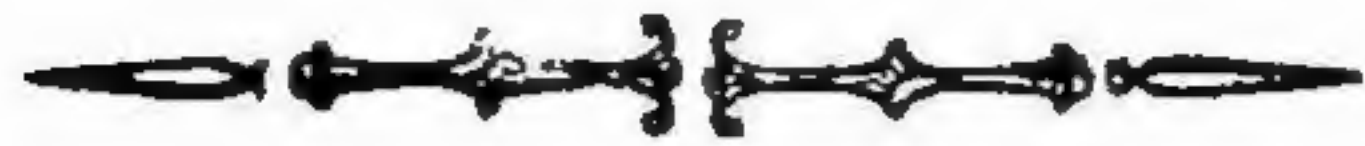
కసుపులేటి వెంకట్రామయ్య అండ్ బోదర్స్,

బుక్ సెల్లర్స్, ఇన్నీసుపేట,

రాజమండ్రి.

9-30

విషయ సూచిక.

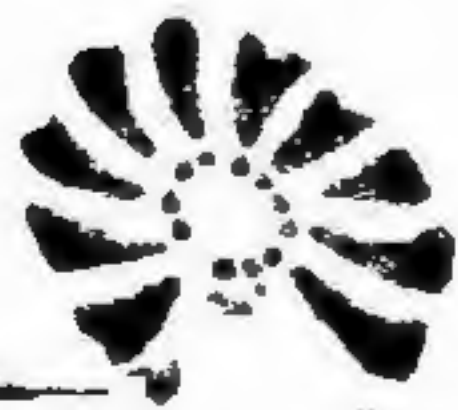
1 ఇష్ట దేవతా పార్థన	...	
2 శ్రీనాథుని సంగ్రహనృత్యంతము	...	1
3 శ్రీనాథుని జన్మకాలనిర్ణయము	...	5
4 రెడ్డిరాజుల సంగ్రహచరిత్రము 1 భాగము	...	7
5 డిటో 2 భాగము	...	12
6 శ్రీనాథవిరచిత గ్రంథములు	...	14
7 శ్రీనాథుడు సర్వజ్ఞసింగభూషాలుని దర్శనమునకుఁ బోవుట		17
8 సర్వజ్ఞసింగమనాయుని దర్శించుట	...	18
9 సమస్య	...	20
10 డు, నూ, వు, లు, యితహాసము	...	22
11 బావమఱుగులు	...	23
12 పొతనకు సరస్వతీ దేవి ప్రశస్తితమగుట	...	26
13 యక్తి సమాధానము	...	30
14 కర్ణాటరాజ్యము	...	33
15 మంచి నీళ్ళకై శ్రీనాథుని మొట్ట	...	35
16 పురోహితుని గృహము	...	36
17 పట్నాటిసీమపై నిరసన	...	37
18 బచ్చలిశాకము, జొన్నకూడు	...	39
19 వారనారి	...	40
20 కారెమపు డి	...	41
21 భృంగపంచకము	...	43
22 తాళఫలప్రమాణము	...	52

23 కస్తూరి భిక్ష	...	53
24 బొడ్డుపల్లి	...	54
25 మసరరాజ్యము	...	55
26 గురిజాలసీమ	...	56
27 వేముని వర్ణన	...	56
28 కొండవీడు	...	58
29 నెమలిపురి	...	58
30 తిలఘాతుకురాలు	...	59
31 రేవాడు	...	60
32 శబర కాంశలు	...	61
33 దక్షిణదేశపు ముచ్చట్లు	...	61
34 రాచవీడు	...	62
35 నీలాటరేవు	...	63
36 అడిగొప్పల	...	64
37 కడిదిపురము	...	65
38 పడమటిసీమ వ్యాపారులు	...	66
39 కొన్ని పద్యములు	...	66
40 పౌఢదేవరాయలు	...	73
41 వివాదము	...	76
42 మారయలింగమనేడు	...	76
43 సింహచలయాత్ర	...	77
44 విప్రభామ	...	85
45 అగసాలిచిన్నది	..	85
46 వడిసెల	...	87
47 ఒకపద్యము	...	88

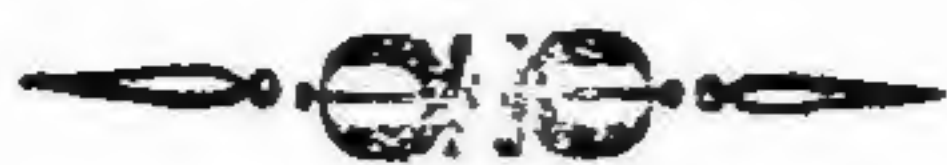

48 భోజనము	...	88
49 ధైర్యము చెప్పికొనట	...	89
50 సంబిపడుచు	...	89
51 పెదకోమటి వేమారెడ్డి	...	90
52 జంగమురాలు	...	91
53 పద్మసాలెమిటారి	...	91
54 కాటయ వేమారెడ్డి	...	92
55 శ్రీనాథుని నిర్యాణము	...	94
26 శృంగారనైషధము	...	94
57 శివరాత్రిమహాత్మ్యము	...	97
58 కాశీఖండము	...	99
59 శృంగారశ్రీనాథ మను రసికాభిలాషము	...	102
60 భీమఖండము	...	103
61 పల్నాటిపీఠచరిత్రము	...	105
62 హరవిలాసము	...	106
63 శాసనము	...	108

ఇష్ట దేవతా ప్రార్థన.

శ్లో. శ్రీవ్యాసాదిమహర్షి చంద్రవినుతం ప్రజ్ఞానతేజోమయం
భక్తాగ్రేసరపాంఛితార్థసుఖదం ప్రవృత్తుగర్వాంతకం
జన్మవ్యాధిజరావిపద్విరహితం ఘోరాహి సదృశితం
దేవం భక్తవశంకరం పురహరం శ్రీపార్వతీశం భజే.

సీ. మును భోజనాస్థాన / భూస్థలి కాలిదా

సుని బెంపుఁ జేసిన / శుద్ధకరుణ

కాదంబరీకావ్య / ఘటవాదియగున

బాణుని గనుఁగొన్న / భవ్యదయయు

అంధ్రమహాభార / తామన్నయ కృతియగు

ఘనకవిత్రియి నేలు / కారుణికము

మనుచరిత్రంబును / వినుచు వేళను సదా

పెద్దన్నపై నించు / ప్రేముడియును

నైషధగ్రంథ మొనరించు / నాడు మిగుల

మనిచి పెనిచిన శ్రీనాథు / మన్ననంబు

వాపయిని గొంత రానిమ్ము / నయగుణప్ర

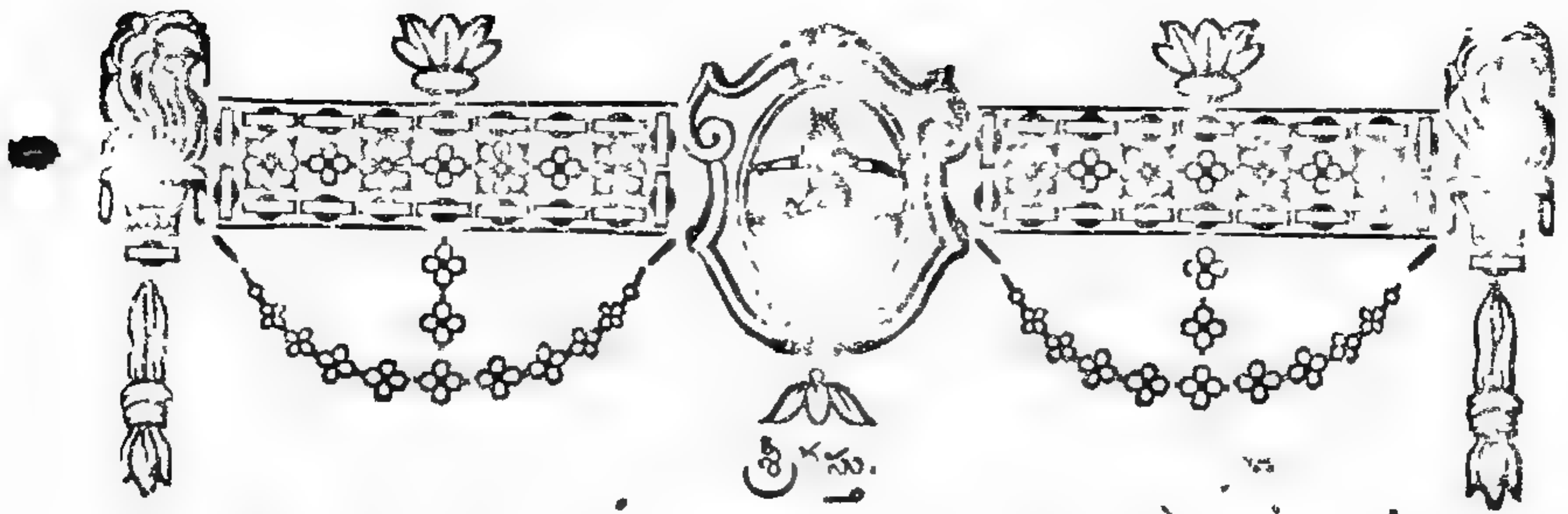
పూరితాఖిలచణి స్వయం / భువునిరాణి.

గీ. శ్రీజగన్నాథు మహిత ల / క్మీసనాథు

రాక్షసానీక సంహారు / ప్రధితశూరు

ముగిసి పు - శీలు

శ్రీ నాథకవిచరిత్రము.

సంగ్రహవృత్తాంతము.

నానావిధాలంకారసమన్వితం బైరట్టి యాంధ్రభాషామృతల్లిని శక్తివంచన లేకుండు విసుప్రజెదక, కష్టనిష్ఠురంబుల బాటింపక, విశేషశ్రమ కోర్చి తమతమ మోపినకొలందిని సేవింపి చిరంబగు కీర్తి గణించి పెక్కురు కవీశ్వరులు ధన్యతయు లైరనుట నిర్వివాదాంశము గదా! లట్టివారిలో జేరిన మహనీయుడే శ్రీనాథుడు.

ఈతని శక్తిసామర్థ్యంబుల కచ్చెరువడి యనేక పండితులును మహారాజులును గలసి శ్రీనాథునకు "కవిసార్వభౌముడు" అను బిరుదం బొసంగిరి ఈతని చేరచియు పంపిన గ్రంథము లన్నిటిలోనను జగద్విఖ్యాతి గలిన "శృంగారనైషధము" గాంచి, వాటిచుండియు "శృంగార శ్రీనాథకవిసార్వభౌమా!" అని పిచ్చుచుండెడివారు.

ఈ కవిసార్వభౌముడు యజుశ్శాఖీయుడు, నియోగి, భారద్వాజనిగోతుడు, ఆపస్తంబసూతుడు.

"శా. భారద్వాజకవితేగోతుని శుభా ॥ పస్తంబ సూతుని"

అని తన శృంగారనైషధమందు గృతిపతి తన్నుద్దేశించి చెప్పి

నట్లుగా నీ పద్యముఁ జెప్పఁ దన పంశాసక్రియఁ క నట్లు చెప్పుకొనెను. అట్లు చెప్పుటఁగ ననే తన జననీజనకులఁ గూర్చియుఁ దెలియఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

"శా.....వి

ద్యారాజీవభవండు మారయకుఁ బు / ద్యారాభీమాంబకున్
గారా మైనతనూజు నన్ననఘు శ్రీ / నాథాఖ్యకుం బిల్చి న
త్కారం బొప్పగ గారవించి పలికెన్ / గంభీరవాక్పాఠిమఁ."

ఇంతియేకాక హరవిలాస మున శైవప్రబంధమునందును దన తలిదండ్రుల నామముల నిట్లు పేర్కొనియున్నాఁడు.

సీ. కమలనాభుని పౌత్రుఁ / గవితామహారాజ్య
 భద్రాసనారూఢుఁ / బరమపుణ్యుఁ
 బాతు నాపస్తంబ / సూతు భారద్వాజ
 గోతు సజ్జనమిత్రుఁ / గులహఃతు
 భీమాంబికామార / యామాత్యు సందను
 నఖిల పురాణ వి / ద్యాప్రసాదు
 లద్వయ వేదశా / ఖాతిధినిష్ఠాతు
 నాంధ్రభాషానైష / ధాబ్జధ్రువి

శే. గీ. యుభయభాషాకవిత్వప్ర / యోగక శలు

బాలసఖు గారవించి తా / త్పర్య మొప్పు

నవచి దేవయ త్రిపురారి / యక్షరాజు

హితమితోక్తులు వెలయంగ / నిట్లు లనియె.

అశ్వాసాంతగద్యములందుఁగూడఁ దన తండ్రి తాతల నామములను స్పష్టీకరించియున్నాఁడు.

1. శివ రాత్రిమాహాత్మ్యము. 2. శృంగారనైషధము. 3. హరవిలాసము. ఈ గ్రంథత్రయమునందుననుగూడః—

గద్య. ఇది శ్రీమత్కమలనాభామాత్యపాత్ర మారయామాత్య
పాత్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథ ప్రణీతం బైన.....

ఇట్లన్నిగ్రంథ గాజముఃయందుఁ దన తల్లిదండ్రుల నామము
లను, తాతగారి నామమును శ్రీనాథుఁడు తన స్వహస్తములతోఁ
మలనాభామాత్యపాత్రుఁడ ననియు, మారయామాత్యుని పుత్రుం
డనియు వ్రాసికొనియుండఁ గొందఁ తా నాత్రుఁడు గమనింపకుండఁగ నే
“అమరామాత్యుఁడు శ్రీనాథకవిసాంస్వభౌముని తాడ్రి” అని యచుచు
గిరి. ఇట్లచుటకు వారి కే యాదారములు లభ్యమైనవో యేమో
యెఱుంగరాకున్నది.

పైనఁ జూపించిన యాధారములబట్టి శ్రీనాథుని తాత కమల
నాభామాత్యుఁడనియుఁ దండ్రి మారయామాత్యుండనియుఁ దల్లి
భీమాంబ యనియు స్పష్టపడుచున్నది.

ఈతఁడు శైవుడైన పాకనాటి నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. ఈ
యంశమును దన భీమఖండమునం దిట్లు పేర్కొనియున్నాఁడు.

సీ వినిపించినాడవు / వేమభూపాలున

కఖిలపురాణ వి / ద్యాగమములు

కల్పించినాడవు / గాథపాకం బైన

వార్షనైషధకావ్య / మాండ్రభాష

భాషించినాడవు / బహుదేశబుధులతో

విద్యావరక్షణ / వేళలందా

వేదజల్లినాడవు / విశదకీర్తిస్ఫూర్తి

కర్పూరములు దిశాం / గణములందా

పాకనాటింటివాడవు / బాంధవుడవు

నివలనాభుని మనుమడ / పమలమతివి

నాకుఁ గృహసేయు మొకక్రబం / ధాబు నీవు
కలితగుణగణ్య శ్రీనాథ / కవివ ర్ణయః
పాకనాటిసీమ స్థల నిర్ణయము:—

గుంటూరుమండలములోని “కొండవీడు” మొలకొని నెల్లూరు
మండలమందలి “కంక కూరు” వఱకును పాకనాటిసీమ యని పెద్దల
యభిప్రాయము.

ఈతని పితామహుల డగు కమలనాభుడు గొప్ప పండితుడు.
కవీశ్వరుడు. పద్మపురాణ మ్రాధీకరించెను కమలనాభామాత్యుడు
పాకనాటిసీమలోని సమద్ర తీరపట్టణమగు క్రాల్పట్టణమును నివసించు
వాడని యీ క్రిందిపద్య ముద్ఘోషించుచున్నది.

మ. కనకమ్మధరధీరు వారిధితటీ / క్రాల్పట్టణాధీశ్వరుక్

ఘనునిం బద్మపురాణసాగ్రహకళా / కావ్యప్రబంధాధిపుక్

వినుచుధ్యాతర సార్యభౌముఁ గవితా / విశ్వాధరు గొల్తు నా
యనుఁగుం దాతఁ బ్రదాత శ్రీకమలనా / భామాత్మమాదామణిక్.

తన పితామహుడు కవిసార్యభౌముఁ డని శ్రీనాథుఁ డీ క్రింది
పద్యములో సర్ణించుకొనియున్నాడు.

తే. గీ. మత్పితామహుఁ గవితా / మహుని దలఁతుఁ

గలితకావ్యకళాలాభు / కమలనాభుఁ

చంద్రిచందనమందార / సదృశకీర్తి

సరససాహిత్యసామ్రాజ్య / చక్రివర్తి.

కమలనాభుడు కరణముగానుండిన “క్రాల్పట్టణ” మిప్పు డెచ్చట
నుండెనో తెలియవచ్చుట లేదు. ఈ పట్టణమును సమాద్రము తన
గర్భము నందున దాచికొనియున్నదో, లేక మారుపేరు ధరించికొని
యున్నదో, యెవ్వగును జెప్పజాలక యుండిరి. అ గుచే యీ పట్టణమిది
యని నిరూపించుట కాధారము లేదు.

కమలనాథుడు గ్రామకరణ మగుటచే యాతని కుమారుడును శ్రీనాథుని తండ్రియు నగు మారయామాత్యుడు కూడ నా పట్టణము ననే యుండిన నుండవచ్చును. మారవిలాసకృతిపతి కమలనాథు నెఱిగి నట్లుగాఁ జెప్పియుండుటచే యాతఁ డిచ్చమించుగా 1380 సంవత్సర మువఱకును జీవించి యుండవచ్చును. పై కారణములచే శ్రీనాథుని జన్మస్థానముగూడ యీ కౌల్పట్టణమే యైయుండిన నుండవచ్చును. కాని నొక్కవక్కాణించుట కనుచగు సాధనము లేమియును గానరావు.

శ్రీనాథుడు తన పితామహునిఁ బొగడినట్లుగాఁ దన తండ్రి క్ల గ్గింథమునంగును బొగడలేదు. అందుచే శ్రీనాథుని తండ్రియగు మార యామాత్యుడు పండితపుత్రుం డగునేమో యని పలువు రభిప్రాయ పడుచున్నారు.

శ్రీనాథుని జన్మకాల నిర్ణయము.

శ్రీనాథుఁ డెప్పుడు జన్మించెను? ఈ ప్రశ్నకుఁ దగిన సమా ధానము లభించుట లేదు. ఈతని జన్మవత్సరముఁగూర్చి పలువురు పలు విధాభిప్రాయములై యున్నారు. ఇంచుమించుగా నీతఁడు 1365 సం॥ 1380 సం॥ మధ్య జన్మించియుండవచ్చునని యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఆ యభిప్రాయముల నీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను.

బహుశ్రీ కూనపులి లక్ష్మీనరసయ్యశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము:—

“ఇచ్చమించుగా నీతని యేబదియవయేట రచించిన” ‘కాశీఖం డము’ను వీరభద్రదారెడ్డి కంకిత మొనర్చియుండెను. ఈతఁడు 1426 సం॥ రాజమహేంద్రవరసింహాసన మధిష్ఠించెను. 1430 సం॥ర ప్రాంతమున తఁ డత్యున్నతడై యుండెను. 1443 సం॥ నకే యాతని రాజ్యముం రించిపోయెను. ఈ మధ్యస్థకాలమునా దెప్పుడో యొకప్పు డా కాశీ

ఖండమును వీరభద్రదారెడ్డి కంకిత మిచ్చెను. కాశీఖండమున శ్రీనాథుఁ
డేబదియవ సం॥న వ్రాసియుండుటచేత యాతని జన్మము 1375-80
మధ్య జన్మించియుండవచ్చును”

బ్రహ్మశ్రీ రాఘవహదూర్ కందుకూరి పీఠేశలింగంపంతులు
గారి యభిప్రాయము:—“హరవిలాసమును గృతిఁగొన్న తిప్ప
ప్రభుని సోదరుండగు తిరుమలనాథసెట్టి, ఫిరోజుషహా, కుమారగిరిరెడ్డి,
హరిహర రాయలు రాజ్యపరిపాలన మొనర్చుచుండఁగాఁ గుమారగిరి
రెడ్డి వసంతవైభవముల నిర్వర్తించువాడని హరవిలాసములోని యీ
క్రింది పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

చం. హరిహరరాయ ఫిరోజుష ॥ హా సుతానిజాధిపాధి భూ

వరులు నిజప్రభావ మభి ॥ వర్ణనఁ జేయఁ గుమారగిర్యధి

శ్వరుని వసంతవైభవము ॥ సర్వము నొక్కడ నిర్వహించు మా

తిరుమలనాథసెట్టికిని ॥ ధీగుణధట్టికి నెవ్వఁ డీ డగున్.

ఉట్లనుటచే హరవిలాస మీరాజులు మువ్వరును జీవించియుం
డఁగనే రచియింపఁబడి యుండవచ్చును. శ్రీనాథుఁ డించుమించుగాఁ
దన ముప్పదియవయేట నీ హరవిలాసమును రచియించియుండవచ్చును.
ఈరాజులు మువ్వరును 1400 సంవత్సరములలోపుననే గతించిపో
యిరి. కావున నాహరవిలాస మాసంవత్సరమునఁగాని యంత కొకటి
రెండు సంవత్సరములు వెనుకఁగాఁ గాని కృతి సచ్చియుండవచ్చును.
వైకారణములఁ బట్టి యూహింపఁగా శ్రీనాథుని జననము 1370-75
లోపున నయియుండవచ్చును”

బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి యభిప్రాయము:—

వీరు చాటుపద్యముల నెత్తి వ్రాయుచు “శ్రీనాథుఁ డించు
మించుగా 1375-1380 సంవత్సరము లోపున జన్మించియుండవచ్చును”

అని వ్రాసియున్నారు.

ఇట్లే మఱికొందఱుకూడ తమతమ యభిప్రాయముల నిచ్చియు
న్నారు ఎవ్వ రెన్నియభిప్రాయము లొసంగినను నీ కవిసార్వభౌముడు
క్రీ॥ శ॥ 1365-1380 సం॥ మధ్య జన్మించియుండు ననునది మాత్రము
నిర్వివాదాంశము.

రెడ్డి రాజుల సంగ్రహ చరిత్రము.

1 వ భాగము.

1320 వ సంవత్సరములో రెడ్డిరాజ్యమును స్థాపించినవాడు
“కోమటిపాలయ వేమారెడ్డి.” ఈతడు రాజ్యమును స్థాపించిన పిమ్మట
తమ్ములకును, నన్నగారికిని జిన్నిచిన్న సంస్థానములనుసంగి వారి నాద
రించెను. ఈయంశమే హరినంశములోని యీ క్రిందిపద్యము తెలుపు
చున్నది.

“తే. గీ. తనకు నద్దంకి తగురాజు / ధానిగాఁ బ
రాక్రమింబున బహుభూము / లొక్రమించి
యనుజ తనుజ బాంధవ మిత్ర / జనుల కిచ్చె
నగురె యెవ్వారు వేమము / హీశ్వరునకు.”

అతని యనంతర మాతని కుమారుం డగు “అనపోతారెడ్డి”
రాజ్యపాలనమునకు వచ్చెను. ఈతడు 1350-1362 సం॥ వఱకును
రాజ్యపాలన మొనరించెను. ఈతని కుమారుడే “కుమారగిరిరెడ్డి”

అనపోతారెడ్డి పండ్రిండు సంవత్సరములు జనుల పొగడ్తుల
కెక్కునట్లు రాజ్యపాలన మొనరించి స్వర్గస్థుడయ్యెను. ఈతడు
చనిపోవుకాలమునఁకీతని కుమారుడగు “కుమారగిరిరెడ్డి” బాలుఁ
డైయున్న కారణమున ననపోతారెడ్డి సోదరుఁ డగు “అనవేమారెడ్డి”
రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతడు 1362 సం॥ మొదలు 1383 సం॥

వఱకు రాజ్యపాలన మొనరించెను. ఈతఁడు మంచి దాత. పండితులను, కవీశ్వరులను విశేషముగా సన్మానించువాఁడు. సహజముగ ననవేమారెడ్డి పండితుఁడు. రసజ్ఞుఁడు. ఈతఁడు పూర్వు లేర్పఱచిన రాజధానియగు నద్దంకిని విడచి కొండవీడు రాజధానిగాఁ జేసికొనెను.

ఈ యనవేమమహీపాలుని గుఱించి జగద్విదితమైన యొకకథ గలదు. దాని నీక్రిందఁ బొందుపఱచుచున్నాను.

ఒకానొక నియోగికవీరునిఁ దీయనవేమారెడ్డి చాతృత్వముఁ గూర్చి విని యాతనివలనఁ దన దరిద్రము బాపుకోఁదలంచి, యొక శ్లోకమును వ్రాసి దానిని బట్టుకొని యనవేమారెడ్డిఁడ కరిగి యాతనిని దర్శించి—

శ్లో. అనవేమమహీపాల । స్వస్త్వస్తుతనబాహవే ।

ఆహవే నిపుదోర్ధండ । చంద్రమండలరాహవే॥

అని యాతనిపై వ్రాసిన శ్లోకమును బఠించెను. ఆ శ్లోక మనవేమారెడ్డి యాలించి సంతసించి యాతనిని బహుకరింప నెంచి మూడు వేలరూప్యంబులఁ దెప్పించి యొక పశ్చరమందుగచి యాతని కగదిచెను కవీశ్వరుఁ డాపశ్చరమం దున్నద్రవ్య మొంతయో గ్రహించి యాపశ్చర మందుకొనక మిక్కిలివినయముతో నిట్లనియెను. “భూపాల మాళీ ! తను కిది న్యాయమా ? నేను తమకు నాల్గు ‘వే’ లిచ్చితిని తను రిప్పుడు నాకు మూడువే లొసగుచుండు. న్యాయము దయసేయు.” డనెను. అనవేమారెడ్డి యావాక్యము లాలించి “నీవు మా కొసంగిన నాల్గు ‘వే’ లు యేమి?” అని యడిగెను.

పాదంబున కొక్క “వే” మీ కొసంగితిని జూచుకొం డని కవీశ్వరుఁడు మఱల నాశ్లోకముఁ జదివి విసిరించెను.

కవీంద్రుని యుక్తి యెంతయో సూక్ష్మమిది యాతనికి బహు
మానముగా నాల్గువేలరూప్యంబు లొసంగఁబోయెను. కవీశ్వరుఁ డది
యునుం గైకొనక—

“ప్రభూ ! మాది మా కొసంగుట మడిమాన్యము లొసంగు
టగునా? దానకర్ణులని జగద్విఖ్యాతిఁ గనిన దేవరవా రిట్లు చేయుమరని
నే ననుకొనలేదు.” అనెను.

అనవేనూరెడ్డి యెంతయో సూక్ష్మమిది యైకువే లీయఁ
బోయెను. కవీచంద్రుఁ డది గాంచి మిక్కిలి వినయముగా నిట్లు
నియెను.

“ధరారనునా ! నే నాల్గువేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడను. అట్టి
నా కైదువే లొసంగి నన్ను కొంచపఱచుట దేవరకు భావ్యము
గాదు.”

ఈచిత్ర మేనియో చూత మని యింకొక వేయిరూప్యములు
దెప్పించి యాల్గువేలను నీయఁబోఁగా నక్కవి తీసికొనక సవినయ
ముగా—

“రెడ్డిరాట్టులతిలకా ! నేను జన్మించునప్పుడే యాల్గువేలు
సంపాదించితిని. ఇప్పుడు తమకు నాయాదుఁ జూపిన యాధిక్య మేము
న్నది?” అనెను.

అంత టాభూపాలుండు మాటాడక యేకువే లొసంగఁబో
యెను. దానిని గూడ చాకవి గ్రహీంపక యిట్లనియెను.

“మీ కొసంగఁబోయెడి యీవి నాకు నచ్చినది గాని సంఖ్య
రోదనసంఖ్యయైపోయినది. అట్టి సంఖ్యతోఁగూడిన బహుమాన మైశ్వ
ర్యకాములగు దేవరవా రీయఁజనదు. ఇదివఱకే దరిద్రాదేవిచే నిడుము
లంగుడుచుచున్న నేను కైకొనఁదగదు.”

రాజాతని చమత్కారమున కలరి యంకొక్కవేయి దెప్పించి మొత్త మెనిమిదివేలును నెసంగెను. మారుమాటాడకుండ కవీశ్వరుఁ డాదానమును స్వీకరించెను.

ఈ యనవేమారెడ్డి 1383 సం॥ దివం బలంకరించెను. ఈతని యనంతర మీతని యన్న యగు ననపోతారెడ్డి కుమారుండగు కుమారగిరిరెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతఁడు 1400 సం॥ వఱకును రాజ్యమును జేసి పరలోకగతుఁ డయ్యెను. ఈతని కాలముననే మన శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁడు రాజమంతులకును దత్తితరులకును గృతు లీయ నారంభించెను.

కుమారగిరిరెడ్డి విద్యావంతుఁడు. ఈతఁడు రాజ్యపరిపాలనము నందుకంటె వినోదకార్యములయం దాసక్తి మొందుగాఁ గలవాఁడట. ఆకారణమున రాజ్యభార మంతయుఁ దన మఱియగు కాటయవేము నిపైఁ బెట్టివైది స్వీచారుడై యుండెడివాఁడట. ఇట్లేకుమారగిరిరెడ్డి 1383 సం॥ మొదలు 1400 వఱకును రాజ్యపాలన మొనరించి తుదకు సంతానహీనుడై పరమపదించెను.

ఈతని యనంతరమున నీతని పెదతాతయగు మాచన మనుమఁడైన పెదకోమటివేముఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతఁడు కొండవీటి రాజ్యముతోఁ దృప్తినొందక రాజమహేంద్రవర రాజ్యముచుగూడ వశపఱచుకొనఁగోరి చతురంగబలంబులతో దండయాత్రకు వెడలి కుమారగిరిరెడ్డి మఱియగు కాటయవేమారెడ్డిచేతను, యాతని దండనాథుడైన యల్లాడరెడ్డిచేతను బరాధినింపఁబడెను. తరువాత నీతనికుమారుండగు కాచవేముఁడు 4 సంవత్సరములే రాజ్యపాలన మొనరించెను. ఇంతతో యీ రాజ్యము కర్ణాటులపాలముపోయెను. చదువకుల కీయంశమంతయు బాగుగా నర్థమగుటకుఁగాను యీ దిగున వంశవృక్షము జూచుకొనుఁడు.

(१५३)

॥ ३ ॥

25

1426-46
பெரியபாளையம்

6

పెదకోమటివేముని కాలములోననే శ్రీనాథుడు విద్యాధికారిగా నియమింపఁబడియెను. కాని శ్రీనాథుఁ డాతని కేకారణముననో నొక్క కృత్యమును నీయలేదు.

కోమటివేముని భార్య సూరమాంబ “సంతానసాగరము” అను నొక గొప్పతెటాకమును ద్రవ్వించెను. ఆ తెటాకకుఁ బ్రాప్తమయ్యెను. ఆ సంతానమున శ్రీనాథుఁ డొక శాసనమును రచించెను. ఆ శాసనము గ్రంథాంతము దీయఁబడినది.

రెడ్డి రాజుల చరిత్రము

౭ వ భాగము.

రాజమహేంద్రవరము గూడ కొండవీడులోఁ జేరినదైనను గుమారగిరిరెడ్డి తన చెల్లెలయిన వల్లంబికకుఁ బసుపుకుంకములపై 1380 సం॥ లో నొసంగియుండెను వల్లంబ భర్త కాలయవేముడు. ఈతఁడే తన బావమఱుదియగు కుమారగిరిరెడ్డికి సహాయుడై కొంతకాలము గొండవీటి రాజకార్యనిర్వహణభారము వహించెను. ఈతఁడే తన దండనాథుడైన యల్లాడరెడ్డి సహాయమున గోమటివేముని పీఠ మడచిన వాడు. ఈతఁడు మంచి శూరుడు. సమర పాండిత్యమే గాక భాషాపాండిత్యము గూడ గలవాడై కాలిదాసవిరచితమైన నాటకములకు సంస్కృతమున వ్యాఖ్యానము వ్రాసెను.

సంస్కృతముననే గాక యాంధ్రమునందును, మంచిమంచి పాండిత్యముగలవాడై కవుల నాదరించి వారిచే శ్లాఘింపఁబడెననుట కిక్కిరిపింపదగిన దృష్టాంతముగా నున్నది.

కం. వెలయాలు శిశువు నల్లుడు

నీలయేలిక యాచకుండు | నేగురు భరలోఁ

గలిమియు, లేమియు, దలఁవరు

కలియుగమునఁ గీర్తికామ / కాటయ వేమా !

ఈ కాటయ వేమారెడ్డి కొక కుమారుడును, నొక కుమార్తెయుఁ గలరు. కుమారునకుఁ దన బావమఱిది యగు కుమారిరెడ్డి నామమే పెట్టెను. కూతునకు “అని తల్లి” అను నామ ముంచెను. విధి వశంబున తన కుమారున కింకను యుక్తవయస్సు రాకమునుపే కాటయ వేమారెడ్డి స్వర్గమున కరుగవలసి వచ్చెను. కాటయ వేముడు మరణ శయ్యపై నుండి దండనాయకుం డైన యల్లాడరెడ్డిని బిలిపించి సమీపమునఁ గూర్చుండఁబెట్టకొని యిట్లనియెను.

“అల్లాడరెడ్డి! నా కవసానకాలము సమీపించినది. నా కుమారున కింకను స్వయముగా రాజ్యపరిపాలనము చేయుగల సామర్థ్యము లేదు. నాకు నుఖ్యబాధగులు నీకంటె నెవ్వరును లేరు. నీవు నా పినమామగారి దాహిత్యురాల నుద్వాహ మాడుటచే నానుగూడ నల్లుడవే. నా యనంతరమున వైరులు విజృంభింపకుండ వారి నణచి రాజ్యమును నిలువంబెట్టు భారమును నీభుజస్కంధముపై నుంచితీని. నా కుమారీమణి యగు ‘అనితల్లికి’ దగిన స.బ.ధముఁ జూచి యుద్వాహ మొనరింపుము. నాపుత్రుని గాపాడుము.” అని యొప్పు గించి కాటయ వేముడు తన భౌతిక దేహము విడచిపెట్టెను.

కాటయ వేముని కుమారుం డగు కుమారగిరెడ్డి తండ్రి గతి చిన కొలఁదికాలములో ననే యకామృత్యువు వాతం బడెను. కాటయ వేముని కుమార్తెయగు “అనితల్లి” యే రాజ్యాధికారిణి యయ్యెను. ఈసమయమును వృధాగాఁ బోగొట్టుకొనుట కీష్టములేక యల్లాడరెడ్డి తన ద్వితీయ కుమారుం డగు వీరభద్రారెడ్డి కా యనితల్లి నిచ్చి బరిణయముఁ గావించి, వెల్లగా రాజ్యమును దన వంశములోని కీడ్చు

కొనియెను. అల్లాడరెడ్డి 1426 సం॥ గతింపఁగ నే రాజ్యలక్ష్మీ యంతిల్లి మనోహరుం డగు వీరభద్రారెడ్డి వశమైపోయెను.

వీరభద్రారెడ్డి 1426 సం॥ సింహాసన మధిష్ఠించెను. ఈ కాల ముననే మన శ్రీనాథుడు రాజమహేంద్రవరముం బ్రవేశించి ప్రధాన మంత్రియైన బెండపూడి యన్నమాత్యుని యాశ్రయించి, మెల్ల మెల్లగా వీరభద్రారెడ్డి యాస్థాన కవియై, తన కాశీఖండమును వీరభద్రారెడ్డి కంకితం బొసంగెను. క్రీ॥ శ॥ 1443 సం॥ రెడ్డిరాజ్య మడు గంటిపోయి విజయనగరమువారి పాలయిపోయినట్లు కొన్ని శాసనముల వలనఁ దెలియవచ్చుటం జేసి వీరభద్రారెడ్డి నుంత కొకటి రెండు సం వత్సరముల వెనుక మరణించియుండు నని యాహింపవలసి యున్నది.

శ్రీనాథవిరచిత గ్రంథములు

—శ్లోకములు—

శ్రీనాథుఁ డించుమించుగాఁ దన పదనాటవయెట గ్రంథరచన కారంభిన ట్లాహింపవలసిక్రియున్నది. మొత్తమ మీఁద సీతఁ డించుమించుగాఁ బది గ్రంథములు రచించిన ట్లున్నాఁడు. అందుఁ గొన్నిపుస్తకములు మాత్రమే లభ్యములు. కొన్నిపుస్తకము లెక్కడనో నామ మాత్రావశేషము లై యణగి మణగి యున్నవి.

శ్రీనాథుఁడు తన కాశీఖండమునందుఁ దాను రచించిన పుస్తకములలోఁ గొన్నిటినిమాత్రమే యిట్లు పేర్కొని యున్నాఁడు.

సీ. చిన్నాఁడ పొన్నాఁడ / చిటుత కూకటినాఁడు

రచించితి మరుత్త / రాట్పరిత్ర

నూనూగు మీసాల / నూత్నయశావనమందు

శాలివాహనసప్త / శతి నాడిపి

సంజరించితి నిండు / జన్మనంబునయుండు

హర్షనైషధకావ్య / మాన్యభావ

ప్రాశనిర్భరవయః / పరిపాకమునఁ గొని

యాజితి భీమనా / యకుని మహిమ

గీ. ప్రియ మితకు మిగులఁ గై / వాలకుండు

గాళికాఖండ మను మహా / గ్రంథ మేచు

దెరుఁగుఁ జేసెదఁ గర్ణాట / దేశ కటక

పద్మవన హేళి శ్రీనాథ / భట్ట సుకవి.

మఱియు శృంగారనైషధ మును—

క. జగము నుతింపఁగఁ జెప్పితి

ప్రేగడయ్యగు నా యనుంగుఁ / బెద్దనకుఁ గృతుల్

నిగమార్థ సార సంగ్రహ

మగు నా యా రాధ్యచరిత / మాదిగఁ బెక్కుల్.

పై పద్యముచు బట్టి యా రాధ్యచరిత మొక్కటియేగాక మఱి కొన్ని గ్రంథములుకూడ ప్రేగడయ్యకే యంకిత మొనర్పఁ బడియుండె నని తేటతెల్ల మగుచున్నది. ఇప్పుడు నామమాత్రావశేషములై యున్న మరుత్తరాట్పరిత్ర, శాలివాహన సప్తశతి కూడ ప్రేగడయ్యకే యంకిత మొనర్పఁబడి యుండెనో, లేక నామము లైనను లోకమున కెఱుంగఁబడని మఱికొన్ని పుస్తకము లేమైన నున్నవేమో యెఱుంగఁదగు నాధారము లేమియుఁ గానరావు.

ఈతఁడు హరవిలాస మను నొక శైవప్రబంధముకూడ రచియించెను. దానివిగూడఁ ఁశీఖానమునఁ బేర్కొనలేదు. అందుచే నీ గ్రంథము కాశీఖానమునకుఁ బిమ్మట రచియించి యుండెనేమో యని యనుమాన ముదఱుచుచున్నది. కొన్ని కారణములచేఁ గుమారగిరిరెడ్డి

బ్రీతికియున్న కాలమున నే గీచిని రచించి యుండు నని కొందఱు అభిప్రాయపడుచున్నారు.

మరుత్త రాట్పరిత్రము, శాలివాహన సప్తశతి, ఆరాధ్యచరిత్రము మున్నగునవి నామమాతాన శేషములై యున్నవి. ఎచ్చటను లభించుట లేదు.

శివరాత్రిమహాత్మ్యము మరు గ్రంథరాజ మిటీవల నే ప్రకటింపఁబడినది. ఆగ్రధసాహిత్యపరిషత్తువారు నందిగ్రామతాలూకాలో నున్న నీ గ్రంథమును సంగ్రహించి ముద్రింపించి మాంధ్రగోకమున కందఁజేసి యున్నారు. ఇమ్మడి యీశానసంహిత నుండి మాన్ద్రీకరింపఁబడినది. కొందఱు గ్రంథమే శ్రీనాథుని యంత్యకృతి యని యభిప్రాయపడుచున్నారు. మఱికొందఱు భీనుఖండమునకుఁ బూర్వము రచించి యుండునని వాదించుచున్నారు.

1 మరుత్త రాట్పరిత్ర.

2 శాలివాహన సప్తశతి.

3 శృంగార నైషధము.

4 హరవిలాసము.

5 భీనుఖండము.

6 కాశీఖండము.

7 ఆరాధ్య చరిత్రము.

8 శివరాత్రి మహాత్మ్యము.

9 పల్నాటివీరచరిత్ర

10 రసికాభిలాషము.

11 ఏధనాటకము.

శ్రీనాథుడు నైషధమును రచించుటకు మున్ను మూడుపుస్తకములు రచింపఁబడి యున్న వని చెప్పఁబడెను గాని యయ్యవి మనకు లభ్యము గాలేదు. రావుబహదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగా రాంధ్రకవుల చరిత్రమును “రామకృష్ణకవిగారు సప్తశతిలోని దని యొకపద్యము మాత్ర మిచ్చివారు దాని నీక్కింద నుదహరించుచున్నా” నని వ్రాసియున్నారు. ఆపద్య మిది.

ఉ. వారణసేయ దావగొనవా నవ | వారిజ మందుఁ బేటి క్రొ
వ్వారుచునుంటి నీ వెలుంగ | వా ప్రేయ హా తెఱగంటి కంటి కె
వ్వారికి గెంపురాదె తగ | వా మగవారల దూఱు నీ విభుం
డారసి నీ నిజం బెలుగు | నంతకు నంతకు నోర్వు నెచ్చెలీ !

ఇంతియేగాని యీపుస్తకము మాత్ర మెక్కడను లభింప
లేదు. లభించిన గ్రంథరాజములను జదివి పాఠకమహాశయులు తృప్తి
వహించియే యుందురు గాన తక్కిన పుస్తకములఁ గూర్చి విమర్శించుట
మాని యీతని కథ లుదహరించుచున్నాను.

—

శ్రీనాథుఁడు సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని

దర్శనమునకుఁ బోవుట.

ఈ కవిసార్వభౌముఁడు సర్వజ్ఞసింగభూపాలుని దర్శింపవలయు
ననెడి పూర్ణాభిలాషముతో వేంకటగిరి కరిగెను. రాజావ్యసము బడసి
దర్బారులోనికిఁ బోవుచు ని ట్లనుకొనియెను.

“ ఈ భూపాలుఁ డనన్య సామాన్యుఁడు గాఁడు. భాషావిశార
దుఁడు. ఈతని యాస్థానంబునఁ బలువురు కవీశ్వరు లున్నారు. ఇచ్చట
నా మర్యాద యెట్లు నిలచునో యేమో యెఱుంగరాకుండ నున్నది.”
అని యనుకొనుచు మెల్లమెల్లగా నడచుచుండెను. అట్లు సందిగ్ధహృద
యముతో నడచుచున్న యీతని కా సభామంటపంబున నున్న
శారదాదేవి విగ్రహము దృగ్గోచర మయ్యెను శ్రీనాథుఁ డా దేవీ
మూర్తిం గాంచి భక్తిపరవశుడై యాశారద నీకిందవిధమున సంస్తు
తించె నని పెద్దలు చెప్పుదురు.

సీ. దీనార టంకాలఁ / దీర్ఘ మాడించితి
 దక్షిణాధీశు ము / త్యాలశాల
 పలుకు తోడై తాండ్ర / భాషామహాకావ్య
 వైషధగ్రంథసం / దర్శమునకుఁ
 బగులఁగొట్టించి తు / దృటవినాదప్రాఢి
 గాడసిడిమభట్టు / కంచు ఢక్క
 చంద్రభూషక్రియా / శక్తి రాయలయొద్దఁ
 బాదుకొల్పితి సార్వ / భామ బిరుద

గీ. మెటుల మెప్పించెదో నన్ను / నింకమీఁద
 రావు సింగమహీపాలు / ధీవిశాలు
 నిండుకొలువున నెలకొని / యుండి నీవు
 సరససద్గుణనికురుంబ / శారదాంబ?

సర్వజ్ఞసింగమనాయుని దర్శించుట.

ఈ కవిసార్వభౌముఁడు రెడ్ల యాస్థానకవి. ఈతనిఁ గూర్చి
 యనేక కథలును, యితహాసములును జెప్పఁబడుచున్నవి. వానిలోఁ
 గొన్నిటినిందుఁ బొందుపఱచుచున్నాను.

సర్వజ్ఞసింగమనాయుఁడు వేంకటగిరి సంస్థానాధిపతి. వీ రింటి
 పేరు వెలుగోటివారు. శ్రీనాథుఁ డీతనిని దర్శింపవలయు ననెడి కుతూ
 హలముతో వేంకటగిరి కరిగి యేకానాక శుభదినంబున నాతని
 దర్శించి—

క. సర్వజ్ఞ నామధేయము
 శర్వునకే, రావు సింగ / జనపాలునకే

య్యిం జెల్లురు, దక్కొరు

సర్వజ్ఞుం డనుట కుక్క / సామజ మనుటే

తా. భూమిమీఁద సర్వజ్ఞుం డను బిరుదము శంకరునకును, సింగ భూపాలునకును మాత్రమే యొప్పును. తదితరులను సర్వజ్ఞు లనుట కుక్క యేనుగవంటి దని వాదించుట యగును.

రెడ్లకును వెల్లోటివాఁకినిఁ బరస్పర వైషమ్యము మొడుగాఁ గలదు. శ్రీనాథుఁడు రెడ్ల యాస్థానకవి గవా? తన శత్రుస్థానమున నుండి వచ్చిన కవిసార్వభౌముం డగు శ్రీనాథుఁడే తన్నిట్లు పొగడి నందుల కెంతయో సంతోషించి యా భూపాలుఁ డా కవిసత్తముని విశేషముగా బహూకరించెనట.

శ్రీనాథుఁ డా పసదనముల నందుకొని తిరిగి తన స్వస్థానము నకుఁ బోయెను. శ్రీనాథుఁడు తమ వైరి యగు వెల్లోటి సింగమ నాయుని శంకరునితోఁ బోల్చి పొగడినట్లు విని యారెడ్లకవీంద్రుని పై యసూయ వహించి యాతఁ డనుదొచఁగనే యాతనిని గాంచి యిట్లనిరి.

“నీకు విశ్వాసము లేదు. న్యాయబుద్ధి లేదు. అందులకయ్యే పెద్దమ్మ మీ కవీశ్వరుల నెత్తిపై నెక్కి తాండవ మాడుచుండును. ఇంతకాలము నుండి నీవు మా సొమ్ము దినుచుంటివి. నీకు మా యెడల గౌరవభావ మున్నదా? ఉన్నచో నావైరి భూపాలుని నీ వట్లు స్థుతిం పఁగలవా? నీ కిది తగునా? ”

శ్రీనాథుఁ డావాక్యము లాలించి చిటువగవుతో నిట్లనియెను. “అయ్యా! మీరు వృధాగా నన్ను నిందించుచున్నారు. చెప్పుమూట లను విని వాని నాధారముగాఁ గొని తమయట్టివారు నన్ను ద్వేషిం చుట భావ్యము గాదు. మీ రా పద్యమును జక్కఁగాఁ జదివి యం దున్న సర్థము సమన్వయము జేసికొని నే నాతనిని బొగడితి నో, నొప్పు

నాడితినో గ్రహించి యప్పుడు మీ చిత్తము వచ్చినట్లు న న్ననుడు నేను చదివిన పద్యమిది.

కం. సర్వజ్ఞ నానుధేయము, శర్వనకే, రావు సింగ ! జనపాలున కే యుద్విం జెల్లుచు? దక్కోరు, సర్వజ్ఞు డచుట కుక్క! సామజమరు లే.

తా. సర్వజ్ఞ డచు బిరుద మొక్క శంకరునకే చెల్లుచు. సింగ భూపాలునకు యే భూమిని యా బిరుదు చెల్లుచు? శంకరునిగాక తక్కిన వారిని సర్వజ్ఞ డచుట కుక్క యేమగ యని వాదించుట గాజే?

భూతలపతి! నా యభిప్రాయము మీ కవగతమైనదా? ప్రభు వువారు నా యభిప్రాయ మెయ్యదియో గ్రహింపకుండ నిండించుట భాష్యము గాదు. తమ వైరి నాకును వైరియే. అట్టి వైరిని బాగడు టకు నేను మందుడనా? మన వైరిని గొంచనపుపవలయు ననునభిప్రాయముతో నే నటకుఁ బోయి యాతనిని గాంచి యీ పద్యమునే చది వితిని. దానికి వారు మూర్ఖులు గాన సరియైన యభిప్రాయము దీసికొ నక వికృతాభిప్రాయము దీసికొని నాకు బహుమాన మొసంగిరి. ఇదియే యందలి యాధార్థ్యము" అని శ్రీనాథుఁ డనెను.

శ్రీనాథుడు తన తప్పు నీ విధము దప్పుకొనెనని రెట్లుగ్రహిం పఁజాలక యాతని యుక్తి నాదనల కలరి యాతనికి బహుచతు లర్పించి తమింప వేడుకొని రని యొక ప్రతీతి గలదు.

స మ న్ద

“కుక్కవో నక్కవో ఫణివో కోటివో పిల్లివో భూతపిల్లివో.”

శ్రీనాథుడు వేంకటగిరిసంస్థానమునం దున్న కాలముననే యాతని దర్శించి తన దరిద్రదేవతను బాటదోలి భాగ్యవంతుడుగావ లయునను నభిలాషముతో నొక భట్టు వచ్చి యాతనిని దర్శించి సింగ

మనాయునిచే సత్కరింపఁబడి యొకచో నాసీనుడై యిట్లనియెను.

“ప్రభువరా! నే నొక సమస్య గల్పించితిని. ఆ సమస్య నొదటకో యొసంగితిని కాని నా యభిప్రాయమున కనుగుణ్యముగా నెవ్వరును బూరింపఁజాలకపోయిరి. మీ యాస్థానమునందు దిగ్గజములవంటి కవీశ్వరులున్నవారని విని యిక్కడకు వచ్చితిని. నా సమస్యను విని మీ కవీశ్వరులచే దానిని బూరింపఁజేయుఁడు. అని వేడి సమస్య నిట్లు చెప్పెను.

“కుక్కవో నక్కవో ఫణివో కోతివో పిల్లివో భూతపిల్లివో”

సింగమభూపాలుఁ డాసమస్యఁ బూరింపుఁడని యాజ్ఞాపించెను! అచ్చటికపులందఱును దీర్ఘముగా నాలోచించిరి. వారికేమియు స్ఫూరింపలేదు. ఎట్టకేలకు విన్నవదనంబుతోఁ దమ యసమర్థత్వ మా భూపతికి విన్నవించుకొనిరి. సింగమభూపాలుఁ డప్పటికి వారి నేమియుననక శ్రీనాథుని గాంచి యిట్లనియెను.

“అయ్యా! కవి సార్వభౌముఁడ వను బిరుదము బొందితిని. ఏదీ నీ వా సమస్యఁ బూరించుము” అని యాజ్ఞాపించెను.

పెంటనే శ్రీనాథుఁడు తన యాసనముపై నుండి లేచి యా సమస్య నీ క్రింది విధముగాఁ బూరించెను.

ఉ. తక్కక రావుసింగ వసు / ధావరు డడ్డల కర్థ మిచ్చుచో
దిక్కుల లేని కడ్డల ద / ధీచిని భేదర వేల్పుమాను బె
పెక్కిన కామధేవువు శి / బీందుని నెన్నెను భట్ట దిట్టవై
కుక్కవో నక్కవో ఫణివో / కోతివో పిల్లివో భూతపిల్లివో.

తన యభిప్రాయ మిది కాదని యనినచో భూపాలునినలనఁ దన కేమి పరాభము వాటిల్లునో యను భయంబు పెంపున తన యభిప్రాయ మయ్యదియే యని యప్పటి కాథ ట్టగీకరించి చల్లచల్లగా దర్బారు విడచిపోయెను.

శ్రీనాథకవి చరిత్రము.

తన యాస్థానమర్యాద నిలువం బెట్టిన శ్రీనాథుని కా భూపతి
విశేష బహుమానము లొసంగెను.

దు, ము, వు, ల యితిహాసము.

శృంగార శ్రీనాథుని నైషధమును గూర్చి యాయితీహాస
మొకటి చెప్పుదురు.

సంస్కృతనైషధమందలి శ్లోకములలోని దీర్ఘసమాసములకు
విభక్తి ప్రత్యయములఁ జేర్చికొని తన నైషధమునందు వేసికొనెను.

“సువర్ణదండైక సితాతపత్రిత
జ్వలత్ప్రతాపావళి కీర్తిమండలః”

అను శ్లోకపాదమునకు:—

సీ. తపనీయ దండైక / ధవళాత పత్రితో
ద్దండ తేజఃకీర్తి / మండలుండు”

అని తెనిగించెను. ఇందు

సువర్ణమునకు=తపనీయ మనియు,
సిత=ధవళ,

అనియు గణ యతి ప్రాసాదుకూలముగా మార్చి చివరనున్న
“కీర్తిమండలః” యనుదానికి విభక్తిఁ జేర్చి “కీర్తిమండలుండు” అని
చెప్పెను.

మఱియు,

“గమికర్మీ కృతేత్యా” అను పాదము.
“గమికర్మీ కృతనైకనీకృతుడనై”
అని చివర “డు” వర్ణము జేర్చివైచెను.

ఇట్లే,

“మందాక్ష మందాక్షర ముద్రముక్తా”
అను శ్లోకములోని పై పాదమును మార్చేమియుఁ చేరుకుండగఁనే
“రమణి మందాక్ష మందాక్ష రంబుగాఁగ”

అని తెనిగించెను.

ఇటువంటి ప్రయోగములఁ గాంచి యీతని సమకాలికులగు పండితులు శ్రీనాథునితో “నీ డు, ము, వు, లు మా నైషధము మీఁదఁ బాటవేయు” మని యెగతాళిగాఁ బట్టుచుండెడివా రనియొక కథ గలదు.

బావమఱిదులు

అంధ్ర మహాభాగవత గ్రంథ నిర్ణేత యైన బమ్మెర పోతనా మాత్యుండును శ్రీనాథుండును సమకాలికులు. వీ రిరువురును “బావ మఱిదులు” అని పెద్దలు చెప్పుదురు. వారిని గూర్చి యిట్లు చెప్పుదురు.

పోతనామాత్యుండు చాల బీదవాఁడు. శ్రీనాథుండు గూడ నీ తరగతిలోనివాఁడే గాని పోతనవలె నొకమూలఁ గూర్చుని యుండక భూనాయకుల దర్శించి వారల నిచ్చవచ్చినట్లు పొగడియు, నరకృతుల నెసంగియు, భాగ్యవంతుఁ డయ్యెను. వెనుకటి యవస్థ మఱచిపోయెను. ఐశ్వర్యము స్థిరమనుకొని నమ్మెను. తనవలెనే నరకృతులొసంగి భాగ్యవంతుడవు గమ్మని తన బావమఱిదిని బోత్సహింప వలయు ననెడి కుతూహలముతో బయలుదేటి, తనవైభవము బావమఱిదికిఁ జూపి, యీతనిని భ్రమింపఁజేయవలయు ననెడి కుతూహలముతో మిగుల నట్టహాసముగాఁ దన దర్బాకుఁ దగిన పరివారగణముతో

నొక పాలకీపై బయలుదేరితెను. పోతనామాత్యున నైదా తాకరముల భూమి మాత్రమే గలదు. ఈ భూమి గాక ఓరి జీవనోపాధి కింకెట్టి యాధారమును లేదు. పోతనగారి కుమారుని పేరు మల్లన. ఈభూమి నొకరికి కొ లొసంగక తాము స్వయముగాఁ గవ్వపడి పండించుకొని యా ఫలితమునే తినుచు సుఖముగా జీవించుచుండెడివారు.

పోతనయు, మల్లనయు, నానాఁ డాబొలముచు దున్నుచుండిరి. నాఁడే శ్రీనాథుఁడు పాలకీపైఁ బోతనను గేలిసేయవలయు నని వచ్చు చుండెను. తన బావమఱుదియు, మేనల్లుఁడును బొలముకున్నుచుండఁగా శ్రీనాథుఁడు జూచి యిట్లనుకొనియెను.

“పాప మీతఁడు హరికుండై యష్టకష్టంబులఁ బడుచున్నాఁడు. ఎట్టులయిన నీతనికి హితోపదేశ మొనర్చి యీతఁడు రక్షించిన “అర్థ మహాభాగవతము” యే మహారాజును నైనను గృతి నిచ్చుట కొడంబ టుపవలయును. ఈతఁ డెవ్వరికైనఁ గృతి నిచ్చినచో యీతని దారి ద్వియు పటాపంచలైపోవును. నరకృతి యొసంగుట కంగీకరింపని నీని నొడంబఱచుటయుఁ గవ్వమే. నరకృతు లొసంగుచున్న నాకుఁగూడ శార దాదేవి దాసురా లని నా మాహాత్మ్య మీతని కెఱుకపఱచి పిమ్మట గృతి యొసంగుమని ప్రోత్సహించెదఁ గాక.”

అని యనుకొని తన పల్లకీ మోయుచున్న బోయిలను బిలచి “ముందునండి మోయుచున్న బోయిలు నండి విడచి దూరముగాఁ బొండు” అని యాజ్ఞాపించెను. బోయి లక్ష్మీ వెడలిపోయిరి. శారదా దేవి ప్రభావముచే బల్లకీ యథాప్రకారముగా నడచుచునే యుండెను. శ్రీనాథుఁడు తన బావమఱుది వైపు సగర్వముగాఁ జూచుచుండెను. పోతనామాత్యుని కుమారుం డగు మల్లన యూచిత్రముఁ జూచి తండ్రి కెఱింగించెను. పోతనయుఁ బాలకీలోనున్న శ్రీనాథునిఁ జూచి, తన ప్రభావము నాకుఁ జూపుటకై యిట్లొనర్చినాఁడని గ్రహించి తన

ప్రభావముగూడ బావమఱిది కెఱుగఁ జేయఁ దలంచి “కుమారా! దాపలియెద్దురు విప్పి వేయుము.” అని యాజ్ఞాపించెను. మల్లన వెంటనే యెద్దురు విప్పివైచెను. శ్రీనాథుని పాలకీ యెల్లు నడచుచున్నదియో, పోతనగారి నాగలి యట్లే చున్నుచున్నది. శ్రీనాథు డని గాంచి తన బావ మఱిదిగూడ ప్రభావముగలవాఁడే యని గ్రహించి యుఁదనశక్తి సామర్థ్యంబు లింకను జూపింపవలయు ననెడి కుమారముతో రెడవవైపు యోయుచున్న బోయీలను గూడఁ దప్పుకొమ్మని యాజ్ఞాపించెను. వెంటనే బోయీలు పల్లకినివిడచి దూరముగాఁ బోయిరి.

యథాప్రకారముగా నిరుపార్శ్వములయందును గూడ బోయీలు మోయుచున్నప్పటివలెనే పాలకీ నడచిపోవుచుండెను.

మల్లన యీ విచిత్రమును జూచి యథాకూపముగా వర్ణించి తండ్రి కెఱింగించెను. పోతన కుమారుని వాక్యము లాలించి “అట్లయిన నాగలికి రెడవప్రక్కచున్న యెద్దురుగూడ విప్పి వేయుము.” అని యాజ్ఞాపించెను.

వెంటనే మల్లన తండ్రి యాజ్ఞఁ బాలించెను. ఎడ్లకు గట్టినప్పటి కంటె విప్పి వేసినప్పుడే ‘నాగలి’ షిక్కిలి చుఱుకుగా భూమిని చుచ్చు కొనుచుఁ బోవుచుండెను.

శ్రీనాథుఁ డయ్యది గాంచి చకితుఁ డయ్యెను “శారదాదేవి యీతనికిగూడ దాసురాలైయున్నది. కావున నే నిట్టికార్యములలో నీతనిని గెలువంజాలను. ఈతనికడకరిగి మాటలలో గేలిచేసెదగాక” అని తలంచి తిన్నఁగాఁ బోతనగారిచెంతకుఁ బాలకిని బోనిచ్చి యందుండి దిగి బావమఱిదిని గాంచి పరియాచకముగా “హలికులకుఁ గుశలమా?”

అని యడిగెను.

తన బావమఱిది తన్నుఁ బరిహసించుట కూహించియున్నాడని తలంచి యీతని గర్వపరిహార మగునట్లుగా నిట్లుత్తరు వొసంగెను.

ఉ. బాల రసాల సాల నవ / పల్లవ కోమల కావ్యకన్యకా
 గూఢుల కిచ్చి యప్పడుపు / గూడు భుజించుటకంటె సత్కవుల్
 హలికులైన నేమి? గహ / నాంతరిస్థిని కంఠమూల గా
 ద్దాలికులైన నేమి? నిజ / దార నుత్తర సోపానార్థమే.
 ఇంతలో శ్రీనాథుని వాయి కట్టుపనిపోయినది. పాపమొక క్షణికము
 పఱకును వంచిన తల నత్తుకొనలేకపోయెను.

ఎట్టకేలకు శ్రీనాథుడు—

“బావా! వేడుకమాటల కలుక మోసులకు?” అని పోతనగారి
 కోరిధ ముడిపి యింటికి పోవుదము రమ్మని కోరెను మెటనే యంద
 టును గృహాన్ముఖులైరి.

శ్రీనాథుడు బాటమధ్య తన శక్తిసామర్థ్యములఁ గూర్చి విశే
 షముగాఁ బొగడుకొనుచు మధ్యమధ్య పోతనగారి లేనునిగూర్చి వగచి
 నట్లును, వాతెప్పెట్టినట్లును మాటలాడుచు కట్టకడపట్ల నిట్లనియెను.

కం. కమ్మని గ్రంథం బొక్కటి

యిమ్ముగ నే నృపతికైనఁ / గృతి నిచ్చినచో

గొవ్వాని యియ్యరె వెయ్య

ర్లిమ్మహి దున్నంగ నేల? / యిట్టి మహత్కృత్.

అని బోధించెను. పోతనగా రాతని వాక్యము లాలకించుచుండనే గాని
 యెట్టి సమాధానమును నీయలేను. ఇంతలో వారు వారి గృహమున
 కరుదెంచిరి.

పోతనకు సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమగుట

—ఛఃఁఛఃఁ—

పోతనయు, మల్లనయు, శ్రీనాథుడును మెల్ల మెల్లగా గృహం
 బున కరుదెంచుచుండిరి. తనముంట వాహరపదార్థము లేముయు లేవని

పోతన యెఱుంగును. అట్టియెడ మహావైభవముతోఁ జనుదెంచిన తన బావమఱుది నెట్లు సత్కరింపఁగలనా యను దిగులుతో నేఱుయుఁబాలుపోవక పోతన యెట్లో గృహంబున కరుదెంచెను.

శ్రీనాథుని, యతని వెంట వచ్చిన పరివారమును జావటిలోఁ గూర్చుండఁ బెట్టి పోతన లోని కదిగి కుమారునిఁ బిలిచి యిట్లనియెను.

“కుమారా! నీవు పడివడిఁ బోయి వీరికెల్లరకును జాలు నాహారపదార్థము లిరుగుపొరుగువారి నడిగి యప్పు దీసికొనిరమ్ము.”

తండ్రియాజ్ఞాప్రకారము మల్లన ప్రతిగృహంబునకును పోయి యడిగెను. ఒకటి రెండు మానికల బియ్యమైనచో నెవ్వరైన నప్పు నీయఁగలరు. ఏమియు లేని బీదవానికి, నూలు నూటయేబదిమందకి సరిపోవు నాహారపదార్థము లెవ్వ రప్పుగా నీయఁగలరు? పాపము మల్లన ప్రయాసమంతయు వ్యర్థమైపోయెను. విన్నవదనంబుతో గృహంబున కరుదెంచి తండ్రి కావార్త నెఱిఁగించెను. ఆవార్త నాలించి పోత నామాత్యుఁ డెంతయో విచారించెను.

తన గృహంబున కరుదెంచిన తన బంధుగుల నాఁ డెట్లు తృప్తి పఱతునా యని విచారించుచుండెను. అట్లు విచారించి విచారించి చేయునది లేక తన కీషిషయంబునఁ బరాధవము రాకుండఁ గాపాడు మని తన కిలువేల్పుగు సరస్వతీదేవిని బ్రార్థించెను.

భక్తజనసులభురాలగు నా భారతీదేవి యాతనికిఁ బ్రత్యక్షమై యాతని విచారకారణ మెఱింగి యిట్లనియెను.

“కుమారా! నేనుండ నీ వేటి కిట్లు విచారించెదవు? నీ ప్రతిష్ఠ కేమియు భంగము రాకుండఁ గాపాడెదను. నీవు వగవవలదు. నేను తక్కుంగల కార్యములన్నియుఁ జూచుకొందును. వారిని స్నానములు చేసి రమ్మనము.” అని చెప్పి యాదేవి యంతర్ధానమయ్యెను.

హర్ష హృదయముతోఁ బోతనామాత్యుండు చావటిలోని కదిగి,

“బావా! ఆలస్యం బెందులకు? నీవు వేగముగా శిష్యులతో స్నాన మాచరించి రమ్మ పెందలకడ భోజనము లొనరింతము.” అనియెను.

శ్రీనాథుఁ డా వాక్యము లాలించి శిష్యులతోఁ దటాకమునకుఁ బోవుచు నిట్లనుకొనియెను.

“ఈతఁడు మిక్కిలి బీదవాఁడే! మమ్మందఱ నెట్లు సత్కరింపఁ గలఁడు? మమ్మందఱ సత్కరించువాటి శక్తిసామర్థ్యంబులే యున్న యెడల నీతఁడు హాలికుఁడై యుండు తేమికర్మము? ఇం దేదియో చిత్ర ముండును.”

అందఱును గృతస్నాతులై తిరిగి పోతనగారి గృహంబున కరు దెంచిరి. వీ రందఱును వచ్చునప్పటికి వాకిట విస్తళ్ళు వేయఁబడియుం డెను. అందఱును గూర్చుండిరి.

ఆతరువాతఁ | బోతనామాత్యుండు తన సోదరిని బిలచినట్లు “అక్కా! తడవేల? వడ్డింపుము.” అనియెను.

వెంటనే భారతి యొక స్త్రీరూపముఁ దాల్చి పంచభక్త్యవర మాన్నంబులును దెచ్చి వడ్డించెను. వా రందఱును దృష్టిగా భోజన మొనర్చి పోతనగారి యైశ్వర్యమున కెంతయో నలరిరి.

భోజనానంతరమునఁ దాంబూలముల స్వీకరించు నమముంబున శ్రీనాథుఁడు తన బావతో నిట్లనియెను.

“బావా! నీవఖండ శేషుషీవిశారదుండవు. కవి కేష్ఠుండవు. నిన్ను మించిన కవిశ్వరులుగాని, నీతో సమానులగు కవులుగాని యిప్పుడు లేరు. ఇట్టివాఁడవయ్యను నీ విట్లు దరిద్ర మనుభవింపనేల? ప్రపంచముపై నీయట్టి కవిశ్వరుఁ డెట్లులేఁడో, నీయట్టిదరిద్రుఁడుగూడ నట్లే లేఁడు. ఈ దరిద్రదేవిని బాటదోలుకొనట నీ చేతిలో నున్నది. నీవురచించిన భాగవతము నేరాజునక్షైసఁ గృతి నిచ్చితివేని నీ కేసుమూడుపురుషాం

తరములవఱకును నిలచిపోవు యైశ్వర్యము వచ్చును. నా మాట వినుము. పరలోకసౌఖ్యముల కాసింది యిహలోకసౌఖ్యములను జెంద నాడుకొనకుము. పరలోకసౌఖ్యము లెవ్వఁడు చూచెను. నీవేమియుఁ బ్రయత్నము చేయనక్కఱలేదు. సమస్తమును నెఱవేర్చెదను. నే నేరాజేంద్రునినైన నెప్పించెదను. వానికి నీవు కృతి నిమ్ము.” అని యనేకవిధముల పోతనామాత్యున కుపదేశించెను.

మన పోతనామాత్యుం డామాట లాలించి కొంచెము సందిగ్ధ హృదయముతో నాలోచింప మొదలుపెట్టెను. పోతన యట్లే యింకను నాలోచించుచుండఁగా శ్రీనాథుఁడు మరల నందుకొని—

“బావా! నీ విం దాలోచింపవలసిన యగత్యము లేదు. నీ వింతకుముందు పొలములో జరిగిన చిత్రచరిత్రఁ జూచియే యున్నావు. నేననేక నరకృతు లొసంగితిని అయినను వాద్దేవి నన్నుఁ దన ప్రియ కుమారునిగా భావించుకొని నా కెప్పుడు కావలెననిన నప్పుడే ప్రత్యక్షమగుచున్నది. నరకృతు లొసంగినంతమాత్రమున నీపై హాటక గర్భరాణి కాగ్రహము వచ్చునేమో యని యనుకొనకుము. నాకుఁ బ్రత్యక్షమైనయట్లే యామె నీకును బ్రత్యక్షమగుచుండును. విశేషించి నీవు భాగ్యవంతుఁడ వయ్యెదవు. కావున నీ వాలోచింపవలసిన పని లేదు. అట్లే కృతి నెసంగెద నని నీ వనుము. ఎల్లుండి సాయంత్రము నకు నిన్నుఁ బైశ్వర్యవంతునిగా నెనరించెదను. కాళ్ళకగ్గఱకు వచ్చిన భాగ్యదేవతను దన్ని పొమ్మనకుము. నా మాట వినుము.”

పోతనగా రా వాక్యము లాలించి యేమిచేయుదమా? అని దీర్ఘముగా నాలోచించుచుండెను.

అట్లాలోచించుచున్న పోతన్నగారికి వాణి ప్రత్యక్షమై కన్నీటి కాలువలు నెల్లువలై పాటుచుండ వలవల నేప్పుచు “నన్నుఁ బరుల

కమ్మి యా ధనముతోనా నీవు జీవింపదలచుట?" అని దీనముగా నడుగుచున్నట్లు కన్పడెను.

అట్లు ప్రత్యక్షమైన శారదాదేవిని జూచి పోతన్నగారు తన దురభిప్రాయమును మార్చుకొని, చేతులు జోడించి వినమ్రభావముతో ఉండి, కాటుకకంటిసిరు చను ! కట్టుపము బడ నేల యెచ్చెకో?

తైటభదై త్యుమర్దనుని ! గాదిలికోడల! యో మదంబ! యో హాటకగర్భరాణి! నిను ! నాకటికి గొనిపోయి యల్ల కణ్ణాటకి రాటకీచకుల ! కమ్మ దిశ్శద్ధిగ నమ్ము భారతీ!

అని చెప్పెను. పోతనగారి వాగ్దత్తమున కలరి సరస్వతి యంత ధానమైపోయెను. అప్పుడు పోతనగారు “బావా! అశాశ్వతముగు ధనమున కాశించి కీర్తికాంత నమ్ముకొనజాలదు. భారతి నాలులు వేయు. ఆమెను నేను విక్రయింపను. నన్ను చున్నింపుము,” అని సమాధాన మిచ్చెనట.

యుక్తి సమాధానము

శ్రీనాథుడు పోతనామాయ్యవిరచితం బగు భాగవతముఁ గొని యా తాళపత్రసంపుటములోఁ గొన్నికొన్ని భాగములఁ జదివి చదివి క్రమక్రమముగా నష్టమస్కంధమందలి గజేంద్రమోక్షణకథాప్రసంగం బున గజరాజు రక్షించుటకై విష్ణుమూర్తి నైకుంఠము నర్థమించుసం దర్భంబునఁ జెప్పఁబడిన—

మా సిరికిం జెప్పుడు శంఖచక్రియుగమున్ ! జీవోయి సంధింపఁ డే

పరివారంబునుఁ జీరఁ డధిగపతిం ! బస్నింప డ్దాకర్ణికాం

తరధమ్మెల్లము జక్కనొత్తెను వివా ! ద్రప్రోద్ధత్రేకుచో

పరిచేలాంచల మైన వీడడు గజ ! పాణివాసనోత్సాహి యై.

అని యున్న పద్యమును జదివి పోతనామాత్యుఁ బిలిచి పరి
యాచకముగా నిట్లనియెను.

“ఏమోయి బావా! ఈపద్య మి ట్లసందర్భముగా వ్రాసితి
వేమి? గజేంద్రుని రక్షించుటకై పోవునట్టి శ్రీమహావిష్ణువు చక్రమై
నను బట్టుకొనకుండఁ బూయెనని వ్రాసితి విది యసభ్యముగా లేదా?
ఆయుధము లేకుండ మొసలి నెట్లు చంపుననుకొంటివి. కరి రాజు నెట్లు
విడిపించు ననుకొంటివి. మన చిత్తమువచ్చినట్లు గ్రంథములు రచింప
వచ్చు ననుకొంటివా? దీని కేమి సమాధాన మిత్తు” వని యడిగెను.
పోతరాజుగా తప్పటి శేమియుఁ బ్రత్యుత్తర మీయ కూరికొనిరి.

ఇది యైన కొన్ని దినముల కొకనాఁడు శ్రీనాథుఁడు భోజన
మొనరించుచుండెను అప్పుడే పోతనగారు పొలములోనుండి గృహం
బున కరుదెంచిరి. పోతనగారు వచ్చునప్పటికి శ్రీనాథుని కుమారుఁడు
వీధిలో నాడుకొనుచుండెను. మెటనే పోతనగా రా కుట్టవానిని బారు
గింట దాచి బిరబిర పెరటితోని కరిగి మొక పెద్దబండచు నూత వైచి
కంపితకంఠస్వరముతో—

“బావా! బావా!! నీకుమారుఁడు కాలుజాటి నూతితోఁ బడి
పోయినాఁడు రమ్మ రమ్మ” అని కేకలు వైచెను.

భోజన మొనరించుచున్న శ్రీనాథుఁ డా వాక్యము లాలించి
యాత్రముతోఁ జేయియైనను గడుగుకొనకుండ బిరబిర నూతివద్ద కరిగి
“అయ్యో! అయ్యో!! ఎక్కడెక్కడ?” అని నూతిచుట్టుచు గిరగిర తిరుగ
నారంభించెను. అప్పుడు పోతనగా రాతనిని జూచి యిట్లనియెను.

“ఏమోయి బావా! నూతిలో దిగుటకు నిచ్చిన లేకుండ, నూ
తిలో దిగువారు లేకుండ, బైకి బాలుని దీయుటకు త్రాడు లేకుండ
యొగిలిచేతితో వచ్చితివేమి? నూతిచుట్టు ప్రదక్షిణము జేయుటవలన
నీ కుమారుఁడు వైకి వచ్చునా? నీ విక్కడి కేమిచేయవలయునని వచ్చి

తివి? ఉపకరణములు లేకుండ నేమిచేయవలయునని నీ యభిమతము” అని యడిగెను.

“కన్నకుమారుడు నూతిపాలైపోవుచుండెనని వినుటతోడనే మతి చలించిపోయినది. అందుచే నాలోచనావిహీనుండనై చక్కవచ్చి తిని. బావా! నా పుత్రుని దీయింపవా?” అని యడిగెను.

“బావా! శ్రీమహావిష్ణువు గజమునురక్షించుటకు వెడలినపద్యమును జూచి యాక్షేపించితివి జ్ఞాపక మున్నదా? నీకు నీ కుమారుఁడెట్టివాఁడో పరమేశ్వరునకు భక్తుఁడును నట్టివాఁడే. అంకంబెసహస్ర విషయములం దెక్కువ. నీవు నీ కుమారుని రక్షించుకొనుట కెఱిగిలిచేతితో, విడివడిన జుట్టుతో, నిచ్చెన లేక, త్రాళ్ళు లేక, నూతిలో దిగువారు లేక పిన్ని యెత్తినవానివలె వచ్చి చూతిచుట్టుచు బ్రదక్షిణము చేయవచ్చుచు గాని, భక్తపరాధీయం డగు నప్పరమేశ్వరుఁడు తన భక్తుని మొఱివిని నేను జెప్పినట్లుగా బోవుట సంభవమైనదా? ఆహా హా! ఏమి నీ విమర్శనాజ్ఞానము. తప్పు నవరించుట యనిన నిట్లుండవలయును. పరమేశ్వరుఁడే రక్షింపనున్నప్పుడు చక్రము లేకున్న నడ్డువా! నీ కొమారుని రక్షించుట కుపకరణము లుండితీగవలయును. పరమేశ్వరుఁడు తన భక్తులను రక్షింపఁదలఁచుకొనినప్పు డాతని కుపకరణము లగత్యము లేదు. ఆతని సంకల్పమాత్రంబుననే భక్తుఁడు రక్షింపఁబడుచున్నాఁడు. మొన్న నీ వడిగిన ప్రశ్న కీవిధముగా సమాధానముఁ జెప్పదలంచి యీ యుక్తిఁ బన్నితిని గాని నీ కుమారుఁడు తేమముగానే యున్నాఁడు. రమ్మ చూపెదను.” అని లోనికిఁ దోడ్కొనిపోయెనట.

కర్ణాటరాజ్యము.

శ్రీనాథకవిసార్వభౌముడు దేశాటన మొనరించుచు ననేక దేశాధీశ్వరులం దర్శించి వారిచే సత్కరింపఁబడుచు నెట్టకేలకు కర్ణాట రాజ్యరాజధానిని జేరెను. అతని కాయూర రాజదర్శనము సామాన్యముగా లభించినది గాక.

ఈ కర్ణాటరాజు దర్బారునం దనేకమంది పండితులు గలరు. వీరందఱును స్వార్థలాభపరాయణులు. తమకుఁ బె గొప్పపండితుఁ డెవ్వఁడేని వచ్చినచోఁ దమ కా యాస్థానంబున నిలువనీడయైనను లభింప దేమో యని వారికి విశేషముగా భయము గలదు. అందుచేఁ బర దేశములనుండి రాజదర్శనలాఁసులై వనుదొచిన పండితుల కా భూనాథుని దర్శనలాభము గలుగకుండఁ జేసి, తమ తెల్పితేటలకుఁ దామే సంతోషించుచుండెడివారు. ఇట్లుండ నీయంశ మెఱుంగక శ్రీనాథుఁ డా గోముఖవ్యాసునియల నాశ్రయించెను ఇదివఱకువోలె వీరినిగూడ సాగ నంపనెంచి వా రెల్లరును శ్రీనాథుని శక్తిసామర్థ్యంబులఁ గనిపెట్టుటకై చిన్నచిన్న సమస్య లొసంగిరి. వీరి కుటిలవర్తన మెఱుంగక యీ సమస్యలు పూరించుటవోఁ దన శక్తిసామర్థ్యంబు లెల్లఁ జూపించినచోఁ బండితులెల్ల సంతోషించి తనకు రాజదర్శనము చేయింతుర నెడి పూర్ణ విశ్వాసంబువో వా రొసంగిన సమస్య లెల్ల నత్యద్భుతముగాఁ బూరించెను.

అసూయాపిశాచపీడితులగు నా పండితులెల్ల రెట్టివానినిగూర్చి భయపడుచుండిరో యట్టివాఁడే యరుదెంచెను. అట్టివానిని జూచినపు డా పండితుల కెట్లుండునో యాచు కూహింపును.

“అయ్యా! నీవు సిద్ధియముగాఁ గవిసార్వభౌముఁడ వనఁదగిన వాఁడవు. నీయట్టివానిని మే మెందును జూచి యెఱుంగము. నీ కర్ణా

నను రెండుమూడుదినములలో భూపతి దర్శన మబ్బున స్థిరమైచెదము” అని యప్పటికి వానిని సంతోషపఱచిరి.

సాపము శ్రీనాథుడు వారి మాటలను నమ్మి యట్లే నిరీక్షించి యుండెను.

గడువు గడచినది. మఱి వార మైనది! తుట్టతుదకు నెల మైనది. పండితు లెప్పటికప్పుడు రేపు రే పనుచుండిరి. శ్రీనాథునకుఁ బ్రాణము విసివిపోవుచున్నది. కాని యేమిచేయఁగలఁడు? పండితుల నేమనఁగలఁడు ?

శ్రీనాథుడు—

“మనసు నొవ్వకుండ / మనపని నెఱకుండ

కార్యసిద్ధి నెపుడు / గాంచవలయు”

అను సూత్రప్రకారము నడచుకొనువాడగుటచేఁ బండితుల నేమియు ననక కార్యసిద్ధి కెదురుచూచుచుండెను.

కీయ కెన్నిదినములైనను పండితులవలన మన శ్రీనాథున కిండు కంఠయును నుపకారము జరుగలేదు.

ఇట్టి సమయమున నాతఁ డొకనాఁడు.

శా. కుశ్మా యించితఁ గోకిచుట్టితి మహాకూర్పాసమున్ దొడ్డితిన్
వెల్లులిం దిలపిష్టమున్ మెసవితిన్ / విశ్వస్త వడ్డింపఁగాఁ
జల్లా యంబలి ద్రావితిన్ రుచుల దోసంబుచుఁ బోనాడితిన్
దల్లీ! కన్నడరాజ్యలక్ష్మీ! దయలేదా? నేను శ్రీనాథుడన్.

అని పార్థింఁచెనట.

తరువాత పరమేశ్వరదయవలన నా పండితుల సహాయ మక్కఱలేకుండఁగనే రాజదర్శన మొనరించి యాతనిచే బహుళాకరింపఁబడియె నని పెద్దలు చెప్పుదురు.

మంచిసీళ్ళకై శ్రీనాథుని మొట్ట

శ్రీనాథుడు పల్లెనాటిసీమను జూడవలయు ననుకునూహల
ముతో బోవుచుండెను

ఆ పల్లెనాటిసీమయందు చెచ్చటను కాల్యలుగాని, తటాకములు
గాని లేవు. నూతులుమాత్ర మున్నవి. ఇది యానూతులైనను నామా
న్యల కందుబాటులో నున్నవి గావు. నలుగురైదుగురు రెండుమూడు
గంటలు ప్రియత్నించి తోడినచో రెండుమూడు శేర్ల నీళ్ళు బయటికి
వచ్చును. నూతిలోనుండి తొంగిచూచినచో నీ కృష్ణడనున్నచో కన్న
డవు. ప్రపంచముమీద కొండవీటి చేదత్రాళ్ళే లిగుల బ్రసిద్ధి కెక్కి
నవి. అట్టి ప్రసిద్ధికెక్కిన చేదత్రాళ్ళై డాటు గలసినగాని పల్లెనాటి
సీమలోని నూతి క్రిందిమట్టమును జూడఁ జాలవు.

ఇట్టి యపురూపంబగు సహారాయెడారిలో బ్రయాణముఁ
జేయుచున్న శ్రీనాథున కొకనాడు విషరీతముగా దాహ మైనదట.
అతని కెక్కడను మంచిసీళ్ళు లభింపలేదు. పాప మేమిచేయఁగలడు.
అంతకంత కాయాస మెక్కుడైపోవుచున్నది మంచిసీళ్ళమాత్రము దొ
రకలేదు. అందుచే నాతఁ డొఁ బావించెంత కరిగెను అప్పటికే యా
నూతినుండి నీరములఁ దోడటకై రెండుమూడుగంటలనుండి ప్రయత్నిం
చుచుండిరి. ఈతఁడు వారిని సమీపించి మంచిరీధి మడిగెను. వారును
నింకొక గంట యాగుమని చెప్పిరట. అప్పు డాతఁ డా నూతిచొగట
చదికిలంబడి యిట్లు మొట్టపెట్టెనట.

క. సిరి గలవానికి జెల్లును

తగులులఁ బదియాటువేలఁ ॥ దగఁ బెండ్లాడన్

దిరిపమున కిద్దఁ తాడ్రా

పరమేశా! గంగ విడువు ॥ పార్వతి చాచున్.

తా ఓ శంకరా! ధనము గలవానికి (అనగా లక్ష్మీదేవి వశ్యుఁ
డైనవానికి అనగా విష్ణువునకు అనుట) కదిరూఱువేల తరుణులఁ బెం
డ్లావట సహజము. వారి నందఱను నఁగి ను హాయిగాఁ బోషింపఁగలఁ
డు. నీవో యనిషిపుత్రుఁడో బిచ్చమెత్తుకొనునట్టి భిక్షుఁడువు. నీ పొట్ట
కే నీవు తెమ్మకొనలేని యవస్థలో నీ కిరువురు భార్య లెందుకు? పురు
షునకు భార్య తప్పదు గావున నీవు పార్వతిని నీకడ నుంచుకొని గంగా
దేవిని మాకు విడిచిపెట్టము.

తరువాత నూతిలోనుండి వచ్చిన నీరముఁ గ్రోలి యాతఁడు
యధేచ్ఛఁ బనియెనట. ఇట్లు పెద్దలు చెప్పుదురు.

పురోహితుని గృహము.

ఎట్టకేలకు శ్రీనాథుఁ డా పల్లెనాటిసీమలోఁ గల యొక గ్రామ
పురోహితునిఁ జూడఁబోయెను.

పాప మా పురోహితుఁ డంత నాగఁకుఁడు గాఁడు. ధనవం
తుఁడు గాఁడు. ఆ పురోహితుని యిట్లు మిగుల చిన్నది. ఆ యిట్లు
వారికే చాల నిటుకుగా నుండెను. ఆ గృహములో ననేకపశువులఁ
గట్టివైచిరి. అందుచే గృహమంతయుఁ బశువుల పలమూత్రాదులచే
నిండియుండెను. దానికితో డెక్కడఁజూచిన నెక్కడనే దూడలవలెనే
బాలురుకూడ పాడుజేసిరి. ఈ దూడలను గట్టిన స్థలమున కొకటిరెండు
గజముల దూరములోననే పురోహితుని మఱచ మున్నది. ఆ చుట్ట
పట్లనే నానాగుర్వాసన లిచ్చు పదార్థంబులను గలవు. వీరు బీదవారు
గావున నాగరికస్థలంబునకుఁ దీసికొనిపోయి యమ్మకొనుటకై కుట్టి
యుంచుకొనిన విస్తరాకులదిగ్దు చాల గలవు. వాని సమీపముననే
వంటకట్టియలు. వీని యన్నిటికిని గో డా యిట్లు నేచాటుదురు పూర్వ
సూచాసిరులుచు గలరు.

శ్రీనాథుఁ డెప్పుడును రాజమందిరములలో దిరుగుచుండెడి వాఁడగుటచే పురోహితుని గృహము జూచి యాశ్చర్యపడిపోయెను. అతఁ డిట్టికొంప లెన్నఁడును జూచి ముండలేదు గాఁబోలును. పాపము బీదవా డేమిచేయుదును. కల దానితో గడుపుకొనుట వారి కర్తృత్వము గదా యని శ్రీనాథుఁడు తలంపక యా విచిత్రముల నెల్లఁ గూర్చి బరిహాసముగా నిట్లు జెప్పెనట.

ఉ దోసెడుకొంపలో పనుల / శ్రొక్కిడి మంచము దూడరేణముక
బాసిన వంటకంబు పసి / బాలుర శౌచము విస్తరాకులుక
మాసిన గుడ్డలుక దలకు / మాసిన ముండలు వంటకుండలున్
రాసెడు కట్టెలు దలఁప / రాకు పురోహితు లి.టికృత్యముల్.

భాగ్యవంతులు గానివారిభాగధేయములింత కెక్కుడెట్లుగారు?

ఆ వె. చిన్నచిన్న రాళ్ళు / చిల్లర దేవళ్ళు
నాగు వేడినీళ్ళు / నాపరాళ్ళు
సజ్జ జొన్నకూళ్ళు / సర్కాయిలును దేళ్ళు
పల్లెనాటిసీను / పల్లెయొద్దు.

కం. జొన్నకలి జొన్నయఁబలి

జొన్నన్నము జొన్నపిరకు / జొన్నలె తప్పుక

సన్నన్నము సున్న సుమీ

పన్నుగఁ బల్నాటిసీను / ప్రజ లందఱుక.

పల్నాటిసీనుపై నిరసన.

పల్నాటిసీనులో చాల లోతుగాఁ ద్రవ్వినగాని యరగిదైదు ముచిత్తీర్థమైనను లభింపకు అంత లోతుగాఁ ద్రవ్వినచో మూడు నాలుగువేల రూప్యములు వెచ్చింపవలసి వచ్చును. ఒకానొకవేళ నే

పుణ్యాత్ముడైన వ్యయపరియూసల కోర్చికొన్ని చోట్ల మాతలు ద్రవ్యించినను, ద్రవ్యింపకొలంది రాయి వచ్చుచుగాని యుద్ధరితైకు నీళ్ళు లభింపవు. అట్లు నీళ్ళు లభింపక పాణిము విసిరి నగము త్రవ్వించి విడచిన నూతు లనేకము గలవు. దీనికి పాతకమహాశయులు ఎంతవడ నగత్యములేదు. పల్నాటిసీమలో, గొన్నికొన్ని నూతులలోని నీళ్ళు చేదుటకు గాను దీసికొనిపోవు చేదతా) డొక్కడు మోయలేక యరువుకుగలసి తరువు వేసికొని పోయెదరట. ఆహాహా! పల్నాటిసీమ వారికిగల మంచి నీళ్ళ సదుపాయము వర్ణనాతీతముగదా! సరియైన నీటి యాధారము లేమిచే నీ పల్నాటి సీమయందు పల్లపుకంట లేమియు బాడవు. విత్తనములు రద్దు పోగా పోగా, పరమేశ్వరానుగ్రహమున నెప్పుడైన సకాలములో వర్షించినచో నాయేడు విరుగబాడును. కాని యేమి లాభము? ఎంతపంట పండినను యదివఱకు రద్దుపోయిన దానికంటె తక్కువే. ఇంక మెట్టపంటలకు జొన్న, నజ్జ, రాగులు మొదలగు పంటలేగాని తదితరములగు పంటలేమియు గానరావు. పైకొరణమునఁ బల్నాటిసీమలో దుకాణములు గూడ తక్కువే.

పల్నాటిసీమ ప్రజ లిండుక మోటువారు. అందున స్త్రీ లందఱి కారముగా నుండును. సరియైన నీటివసతి లేమిచే శృంగారనంబు లీను నుద్యాననంబులు గూడ గానరావు. వారంతగా శుచి, శుభ్రము లెఱింగినవారు గారు. ఈ విషయములన్నియు గుడిగుచ్చి శ్రీనాథుఁ డీక్కింది పద్యము జెప్పెను.

ఉ. అంగడి యూరలేదు పరి / యన్నములేకు శుచిత్వమేమిలే
దంగన లింపులేకు ప్రియ / మైన వనంబులులేవు నీటికై
భంగపడంగ బాల్పకు కృ / పావరు లెవ్వరులేకు దాత లె
న్నంగను సున్నగాన పల / నాటికి మాటికి బోవ నేటికికా.

తాత్పర్యము సుగమ్యము గాన వ్రాయలేదు.

బచ్చలిశాకము, జొన్నకూడు.

శ్రీనాథుఁ డా పల్నాటిసీమలో సంచారముజేయుచు నొకరి యింట నొకానొక దినంబున భోజనమున కుండి పోయెను.

పల్నాటిసీమలో నెక్కడనో గాని భాగ్యవంతులు లేరు ఈతఁ డు భోజనమున కున్న గృహస్థుఁడు సామాన్య సంసారిగాని భాగ్యవం తుఁడుగాఁడు. వారికి ధాన్యముగాని మంచిమంచి కూరలుగాని లభ్య మగుట కాధారములేదు.

ఇట్టి తరుణంబున నొక పండితుఁడు తమయింటికి భోజనమునకు వచ్చుటచే నాగృహ ధైక్కడక్కడికో తిరిగితిరిగి, కొంచెము బచ్చలి కూర సంపాదించెను. అదియైనను చాలినంత దొరకినదిగాదు. అందుచే సొంతాక తలంబునకుఁబోయి కొంత చింతచిగురు సంపాదించి రెండును గలిపి పులుసు చేయమనియాజ్ఞాపించెను. జొన్నన్నము సిద్ధమైనది. దానిలోని కాధారము చింతచిగురు, బచ్చలికలిపినపులుసు వంటలైనవి. అందఱును భోజనములకుఁ గూర్చుండిరి. వడ్డించుటకు విశేషమగు పదార్థము లేమియున్నవి. అన్నము పులుసు వడ్డనలైనవి శ్రీనాథుఁడు విస్తరివైపు జూచెను. గుండె గుభిల్లుమనియె.

పాపము శ్రీనాథుఁడు సుసుమారముగా బ్రదికినవాఁడు గాని లేకిబ్రగుకు బ్రదికినవాఁడు గాఁడు. కావున నా బచ్చలిపులుసును జొన్న కూడును దినఁబాలక గుటకులు వైచుచు గోడకుఁ జేరఁగిలఁబడి యొ క్కిందిపద్యమును జెప్పెనట.

ఉ. పుల్లసరోజనేత్రీ ! యల ! పూతన చన్నుల చేమఁద్రావి నా
డల్లదవాగ్ని మ్రింగితి న ! టుచును నిక్కెడ వేల ? తింతిరి
పల్లవయుక్తమై యుడుకు ! బచ్చలిశాకము జొన్నకూడితో
మెల్లన యొక్క-ముద్ద దిగ ! మ్రింగుము నీపస గాననయ్యెడిక.

తా. ఓ మహానుభావా ! కృష్ణమూర్తి !! నీ పసితనంబున నిన్ను జంపవలయునని చన్నులకు విషము పూసికొని నీకుఁ బాలీయ వచ్చిన పూతనను జూపినదియు, బడబానలముతోఁగల నున్న దవాగ్నిని మ్రింగి గోపికాస్త్రీలను రక్షించితినియు నాయంతవాఁ డీ ధరాతలంబున లేడని విట్టిమిడిసి రాలిపడి పోయెద వెందుకు? నీవిదవఱకొనర్చిన కార్యము లంత యాశ్చర్యజనకములు గావు. నీ శక్తి సామర్థ్యంబులు లోకమునకు వెల్లడింపఁ దలంచుకొంటివేని యిప్పు డీశ్వర యజమానురాలు సిద్ధముచేసిన యుడుకు బచ్చలికూర పులుసు నీ జొన్నన్నముతోఁ గలిపి యన్నమంతయు వల దొక్క ముద్ద మ్రింగుము. నీ సామర్థ్యము లోకములకు వెల్లడియగును. అని చెప్పెనట.

వారనారి

ఈ కవిసార్వభౌముఁ డొక ధరారమణుఁ డాడఁదలంచి పోయెను. అచ్చటనుండి యా భూపతి గుణవర్తనాదలఁ గూర్చి తెలిసి కొనవనయునని ప్రయత్నించెను. ఆ పనుఁధరారమణుఁ డనవరతము వారనారీలోలుఁడై తాను వారికొఱకే యుద్భవించితినియుఁ దన కొఱకే వారనారుల నా పరమేశ్వరుండు సృష్టించెననియు దలంచి యొక్క-క్షణంబైనను వృధా బోనీయక సంతతము వారలచెంతనే యుండుచు, విశేషముగా వారల నాదరించుచు వారికే కానుక లొసంగుచుఁ బ్రపంచమునే మఱచి యాతఁ డుండెను.

వారీపి శాచ మావహించిన వానికి మతియే యుండదు. అందున వారనారీపిశాచ మావహించినచో నింకఁ బ్రవృథులైన దేమున్నది?

వారనారీ లోలుఁడై తక్కినకార్యముల పొంతకుఁ బోకుండెను. కపులన్నచు, గాయకులన్నను మఱిపడిపోవును గాని దర్శనంబైన మైసంగఁడు.

ఈ సంగతులన్నియు శ్రీనాథుడు విని యిట్లు చెప్పినట్లు.
 మ. కవిత్వం జెప్పిన పాదంబైన వృధా / కష్టమే యీ బోగపు
 జవరాండ్రేగద భాగ్యశాలినులు పుం / స్త్వంబేల పోగాల్పగా?
 సవరంగా సాగసిచ్చి మేల్ యువతి వే / పంబిచ్చి పుట్టింతువే
 యెవరు మెచ్చి ధనంబు లిచ్చెనరుగా / దే పాపపుం దైవమా!

తా. ఓ మతిలేని బ్రహ్మవేదా! కవిత్వము జెప్పినను సంగీ
 తము నేర్చినను వృధా కష్టమై పోవుచున్నది గాని యెవరును నొక్క
 రాగిపైస వైన నీయకుండి. ఇంక మా కీ పురుషశ్వము లెందుకు?
 మాకు తగిన యందమిచ్చి మనుగూడ వారవారులగా నృప్తిచి
 యుందువేని ప్రతివారును మా పాదములచేత ధనములు గ్రమ్మ
 రించు చుందురుగదా? మా కట్టి భాగ్యము లేకుండజేసితివి. నీ వింత
 పక్షపాత హృదయుండ జైతివేను?

కారెమపూడి.

పల్నాటిసీమకు శ్రీనాథుడు డనవరతము పోవుచుండెడినాడు
 గాఁబోలుచు. ఆ సీమపై నీతని కెంత యనాదరణంబున్నదో చను
 వరుల కీవఱకే తెలిసియుండును. పల్నాటిసీమపై యాతనికున్న యభి
 ప్రాయ మాత్రమ పెక్కు కద్యములతో స్పష్టీకరించియున్నాడు.
 పల్నాటిసీమపై నీతని కెంత నిరాదరణ భావమున్నదో యాతకు వేయి
 రెల్లొక్కవ నీతని కా పల్నాటిసీమలోనే పనియున్నది ఈతఁ డెందు
 కొఱకో యొకండుకొఱ కాపల్నాటిసీమ కరుగుచునే యుండెనాడు.

ఈ పల్నాటిసీమలో కెల్ల “పట్టణము” అని కొంచెము కీర్తి
 గాంచినది కారెమపూడి యొక్కటియే. ఈసీమ కంతకును వసించుట
 కనువగు స్థలంబియ్యదియే. ఇతఁ డీ కారెమపూడి నీ విధముగా
 వర్ణించి యున్నాడు.

ఉ వీరులు దివ్యలింగములు / విష్ణువు చెన్నుడు కల్పిపోతురా
 బారయ కాలభైరవుడు / యంకమశక్తియె యన్నపూర్ణుడు
 గేరెడు గంగధార మడు / గే మణికర్ణిక గాఁ జెంగు నీ
 కారెమపూడి పట్టణము / కాశిగదా పలనాటి సీమకున్.

ఈ కారెమపూడి వాస్తవ్యుల కీ గామినులకున్న (అనగా
 వెలసిన) దేవులే యిలువేల్పుల.

నున పాఠములవారికి కాశికానగర మెట్టికో యా పల్నాటి
 సీమపాఠ వాస్తవ్యులకెల్ల నీ కారెమపూడి మట్టికవి శ్రీనాథుడు
 వర్ణించుచు—

వీరులు = అక్కడక్కడ వెలసిన వరుకొను లింగములవంశి
 చిన్నచిన్న విగ్రహములు.

వీరులు = ఇవియే లింగములు.

చెన్నుడు = విష్ణువు = చెన్నుడు = అచ్చుచున్న దేవునిపేరు.

కల్పిపోతురాజు = కాలభైరవుడు.

అంకమ అనే పేరుగల గామిదేవతయే కాశికానగరములోని
 యన్నపూర్ణగాఁ జెప్పియున్నాడు.

నాగాధరమడుగు = ఇదియే వారికి మణికర్ణికా పుట్టము.

అహహ! పల్నాటివారి వైభవము.

కం. రసికుడు పోవడు పల్నా

డెసంగారంభయై / నేకులె వడుకున్

వసుధేశుఁ డైన గున్నును

గుసునూస్తుం డైన జొన్న / కూడే మెసర్చున్.

తా. రసికుడైనవాఁ డెన్నటికిని పల్నాటిసీమకుఁ బోడు. ఎరు
 చేత ననంగారంభ కంటె సుసుమారియగు యాఁడు డైనను సరియే
 యేకులు వడుకును భూమిశ్వరుఁ డైనను సరియే భూమి గున్నును.

మన్మథుఁ డైనను సరియే జొన్నన్నము దినవలసినదే. ఇట్టి కష్టతరం బగు పల్నాటిసీమకు నవరస రసికశిఖావలంసముం డెందుకుపోవును ?

శ్రీనాథుఁడు, మేకులు వడుకుట, భూమి దున్నుట ఆనాగరిక కృత్యము లని తలంచియుండెను. ఇట్లే చాలమంది శతపోరుటచే నస్త్రములపై నితరులపై యాధారపడుట, మన భూమి మనము దున్ని పండించుకొనలేక పరులకు కౌలు నిచ్చి మనము బాసిసత్వమునకు సిద్ధపడుట జరుగుచున్నది.

మన భూమి కౌలు తీసికొనినవాఁడు మన మిక్తా మన కిచ్చి, దొరతనమువారికి బహు లిచ్చి మిగిలినదానితో సంవత్సరము పొడుగునను సుఖముగా జీవించు చున్నాఁడు. మనభూమి మనమే దున్నికొని మేల మన కీ బాసిసత్వముపై నాధార మేలయుండును?

ఎవరికి సరిపడు నస్త్రములకు వారే నూలు వడుకుకొనుట తలస్థించినచో మనము పరభృతులపై యుండవలసినపని లేకుగదా? ఆలాభము మనకే యుండుచుగదా? మనదేశ మైశ్వర్యముతో దులతూగు చుండునుగదా?

ఏకులు వడుకుట, భూమి దున్నుట, తప్పుగాఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నంతకాలము మన కీయవస్థ తప్పదు.

ఏకులే మన మానమును గాపాడును. నాగలియే మన ప్రాణములను నిలువం బెట్టును పాతకమహాశయులారా! ఈవిషయమును మఱువకుఁడు.

భృంగపంచకము

— ❦ —

కవిసార్వభౌము డగు శ్రీనాథుఁడు భృంగపంచక మును పేరైనద పద్యములు రచించి యుండెను. ఆ పద్యముల భావము ఇనున

రించి యొక చక్కనిగాథఁ బెద్దలు చెప్పుచున్నారు. ఆ కథ నిచ్చట బొందుపఱచుచున్నాను

ఒకానొక మండలాధిపుని పట్టమహిషి బహు రూపసియట. ఈతని ప్రధానామాత్యుండు గూడ నవమస్కంధునిఁ దిరస్కరించు సోయగము గలవాడట. ఈ పట్టమహిషి పుట్టినింటివారిచే నొక దాసి నరణముగాఁ బడసెను దానిపేరు చతురిక. ఈసెపేరువకుఁ దగిన ప్రజ్ఞావంతురాలు. తన దాసియొక్క చతురత్వము తనకు బూర్ణముగాఁ దెలిసినదే కావున నొకనొక దినంబున తనదాసిని బిలచి—

“చతురికా! నీవు నా చెలికత్తియై వైనందుల కెంతయు గర్వింపుచున్నాను. నీవు చాల వివేకవంతురాలవు. నీయట్టివారే మాయట్టివారికి పెట్టినది భిక్ష. ప్రధానామాత్యుని జూచినవానినుండియు నా మనము మనమునం దుండుటలేదు. కంటికి నిమరలేదు. నా కాహారము రుచించుటలేదు. నన్ను నీవు రక్షింపవలయును. నీ కంట సమర్థు లింకెవ్వరును లేరు. నీవు తలఁచుకొంటివేని నిమిషములో న న్నాతనితోఁ గూర్చుఁగలవు. నాకోరిక చెల్లించుము.” అని యనే విధంబుల నా దాసిని బ్రతిమాలిన దట.

దాసియు నామెమాటల కుబ్బినది. తప్పక సీకోర్కీ నీడేర్తునని గాగ్దాన మొసంగినది. నాడే ప్రధానామాత్యుని దీసికొనివచ్చి యంతఃపురములో విడచినది.

దేవి కిం కేమికావలయును? అమె ప్రధానామాత్యునిఁ జూచుకొని ప్రహంచమునే మఱచిపోయినది. అట్లయిన ప్రధానామాత్యుడెట్లుండును?

ప్రధానామాత్యుడా? పట్టమహిషి కోరిలిలోఁ జిక్కి యానందరసాంబుధిలోఁ దేలియాడుచుఁ దన్నుఁ దానే మఱచియుండెను.

ఇంతలో బోద్దుగుంకుసమయ మా నన్న మైనది. కాలాతీతమైన దనిగాని, సూర్యాస్తమయమైనదనిగాని వారు గమనింపనేలేదు.

ఎట్లో ముత్రిగారే చీకటి పడఁబోవుచున్న దని కనిపెట్టి వెడలి పోవుటకుఁ బ్రయత్నించెను. కాని రాణి విడచిపెట్టలేదు. అతఁడు వెడలి పోవలయు నని బ్రయత్నించుచున్నకొలదియు రాణి కౌగిలిని బిగించుచుండెను. ఇంకాతఁడా బిగికౌగిలిచుండి యెట్లు తప్పించుకొని పోవఁగలఁడు?

తరువాత రాణి గూతనిపైఁగల నభిమానంబు పెంపున భూనాథుండు తనకుఁ గానుకగా నెసంగిన పచ్చలహార మాతని కిచ్చి యాతఁడని గొనఁకొనరి మద్దు లిషకొనుచుండెను.

ఇంతలో భూకాంతుఁ డంతఃపురంబునకు వచ్చుచుండెను ద్వారముచేతనున్న చతురీక ధరారమునఁ జూచినది. కలవర పడినది. రాణి కావార్త నెఱుంగఁ జేయవలయు ననిన రాజు చాల సమీపమునకు వచ్చెను. ఇంక నన్యూపదేశముగాఁ జెప్పుట కంటె గత్యంతరము లేదు. అయినను చతురీక ధయశడక యీ యంతఃపురంబునకు విక్కిలి సమీపములో నున్న నుద్వానవనమునోని తొకమువైపుఁ జూచుచు,

ఉ మాయురే భృంగమా! వికచ ! మల్లికలక్ష్మి విడనాడి తమ్మిగో
నీయెడఁబూవుఁ దేనియల ! నింపు జలంపఁగఁగోలి సౌక్మియున్
బోయెద నన్న భ్రాంతి నినుఁ ! బొందదు రా జదయించె నిప్పుడే
తోయజ పత్రములే వరుస ! తో ముకుళించె జలంపకుండుమా !

మంత్రీవైపున వచ్చుచున్నాఁడు:—నీ ప్రధానశేఖరా! సీ భార్యను విడనాడి యీమోహ సౌఖ్యంబులం బొందవలయునని చరుదించిన వాఁడవు. కార్యానంతరమునఁ బోవ కింక కాలవిలంబన మొనరించితిని. రాజగుదెంచుచున్నాడు అయినను భయములేదు. దాగియుండుము.

ఈ హెచ్చరికను రాణి విని నిటికగో ముత్రిని దాచివైచి రాజు రాక కెదురుచూచుచుండెను.

రా జీచతురిక చదివిన పద్యమును వినియుండెను. రాజు చతురికను సమీపించి యేమని యడిగెను. అప్పు డది యిట్లు చెప్పెను.

“ధ రారమణా! ఏమున్నది నేనెక్కయరఘుడియ నుండి చూచుచుంటిని. అదిగో! తమరుగూడఁ బరీక్షింపుఁడు. ఆ యుద్ధానవనములో నున్న పూలపై తుమ్మెదలువ్రాలి యందున్నమధువునుగోలి యంత్రోఁదృష్టి వహింపలేక తామరపూవులోని తేనె మిక్కిలి రుచ్యముగా నుండుననెడి పేరాసతో సూర్యాస్తమయమగు మండుటఁ గూడ గణింపకా తుమ్మెద లాపూవులపై వ్రాలి మకరందము నెడలు తెలియకుండఁ గోలుచున్నవి. ఇంతలోఁ జంద్రుఁ డుదయించుటచేఁ దామరపూవులు ముడుచుకొనిపోయినవి. పాపము. మధువానాసక్తితోఁ బోయిన శృంగ మాపద్యమున నీ విధముగా బుద్ధీకృత్యై పోయినది.

ఈ విచిత్రవర్తన మంతయుఁ జూచి మంత్రేమియు ధయములేదు. జాగ్రత్తగా నందేయుండు మని దానిని హెచ్చించుచున్నాను.”

అని దాని చెప్పఁగా రాజు వాక్యమును విని దాని తెలివితేటల కలరి తిన్నగా నంతఃపురములోనికిఁ బోయెను.

పాప మీ ప్రధానామాత్యుండు దాఁగియున్న యంతరు వంత మంచిదికాదు. గాలి యేమాత్రంబునుగూడ నాగడియోకి రాదు. చాల కష్టముగా నుండెను. పద్యముకు శాంతరమంక న మిక్కిలి జాధతోఁదైకి రాఁగోరి మార్గము గానరాదు వెతఁజెడి యిటు నటుఁ బొరలాడు మత్తమధుకరము వోలె మంత్రీ యిటు నటుఁ గదలుచుండెను. చతురిక యీ సడ గనిపెట్టినది. చతురిక కనిపెట్టినట్లే రాజుగూడ పసికట్టిన చో నింక నేమైన నున్నదా? కొంప మునిగిపోదా?

ఎట్లయిన నాతనికి ధైర్యము గొలుపవలయునని తలంచి యప్పు డన్యూపదేశముగా నీ క్రిందిపద్యము జదివినది.

చ. అభికులవగ్య! కద్దముకు / శాంతరమంకు వసింప నేరమిన్
జలనము సొదెదేమి? నవ / సారస మిత్తుడు రాకయుండువా?
తొలగక యందెయుండు మీక / శోయజవైరితిరాబె? రాత్రియీ
కలవగమే? తమ్మి తువఁ / గానక తూటక యూరకుండుమా?

మాత్రివైపునవచ్చు నర్థము:—ఓ ప్రిధానశేఖరా! నీ వారహ
స్య మందిరమున నిలువజాలక మిక్కిలి బాధపడుచున్నావు కాని
యోగ్యుకొనక తప్పదు. ఓర్పుకొని చప్పుడు చేయకుండ నుండుము.
కష్టము లెల్ల కాలమును నుండవు. ఈ రా జిక్కడ స్థిరముగాదు. నీవు
వైకిఁ బోవుట కెంతయో కాలము లేదు. ఈగోపుర గడలికచేయక
యందే యణగి మణగి యుండుము.

తుమ్మెదవైపు వచ్చునర్థము:—ఓ తుమ్మెదా! ముసుచుకొని
పోయిన తామరపువ్వునా నుండనేరక యడవికి చేసెద. వేమిలా
భము? ఈ రాత్రిస్థిమా? ఈ చుమ్మిడు స్థిరమా? నీమిత్తుడు పడ
యింపకుండ నుండువా? నీకష్టములు దొలంగకుండ నుండునా? మఱే
మియు భయములేదు కుగాదు పడదు. నయము మరుదొరు వల
కును నోర్చియుండుము.

రహస్యగారము నుండున్న ప్రిధానుఁ డా హితవాక్యముల
నాలించి కొంతయు ధైర్యముతో నా కష్టమును సహించి యోర్పు
కొనుచుండెను.

ఇంతలో నీ ప్రిధానుని యర్థాంగి తన భర్త యొత్తును దిరిగి
గృహంబునకు రానికారణంబున నామె భర్తసంగతి తెలిసికొన వల
యునని బయలుదేఱెను.

ఈమెకు తన భర్తవృత్తాంతము బూర్ణముగాఁ దెలియును.
కావున యీమె తిన్నగాఁ జతురికను జూడవలయు ననెడి యభిలాష
ముతో వచ్చుచుండెను. గహస్య మంతయుఁ దెలిసి చతురికదొనను

నామె కెఱింగింపలేదు. పాప మెట్లెఱింగింపఁ గలదు? ఆమెకు పచ్చి వెలగకాయ గొంతునకుపడి నట్టెనది. రాణికిని, మంత్రీకిఁగాని బాగాపాయము రాకుండఁ గాపాడు భార మీనె నెత్తిపై నున్నది? అట్టి యెడ నీరి నిట్టి సంకిగ్ధానస్థుల విడచి యెట్లు మంత్రీభార్యచెంత కరుగఁ గలదు? ఆతనితోమ మామె కెట్లెఱిగింపఁ గలదు? సర్వ మెఱిగిన చతురిక యీనిషయ మేయాశంబున వెఱిగింప నప్పు డామె మన మెట్లూరట వహింపఁ గలదు? అప్పుచే నామె యిక్కడకే వచ్చెను. ఆమెను చతురిక జూచి యన్యూపదేశముగా—

మ. అలిసీ! తత్తరమే? నేడు విదె నీ! యాత్మేశుడౌ భృంగమున్
జలజానక్త మరంద పానవశతన్ / పానానుడై యున్నవాఁ
డులు కింతేనియులేక నీ వరుగువీ! యొప్పారు నిప్పట నీ
చెలువుండుం బఱతెంచు వేకువను రా / శీవంబు పుష్పించినన్.

మంత్రీ భార్యవైపున వచ్చునర్థము:—అమ్మా! నీభర్త యీ రాణివలన సకలసౌఖ్యంబులంబొంది యామె యథరామృతముఁ గోలి హాయిగా సుఖంబుగా నున్నాడు. మఱేమియు భయములేదు. నీవు పొమ్ము. సూర్యోదయము కాగానే నీభర్త నీయింటి కరుదొచ్చును.

తుమ్మెద వైపు వచ్చునర్థము:—ఓ రామ తుమ్మెదా! నీహృదయేశ్వరుడైన మగతుమ్మెద తామర పద్మములొని మకరాదముఁ గోలి మత్తెక్కి యొడలు తెలియ కందే నడిగించినది. మఱేమియు భయము లేదు. నీవు నీ స్వస్థానమునకుఁ బొమ్ము. సూర్యోదయము కాగానే దిరిగి తామరపువ్వు వికసించును. అప్పుడు నీ హృదయేశ్వరుడు తిరిగి నీ చెంత కరుదొచ్చును. భయములేదు. తిరిగిపొమ్ము.

మంత్రీభార్య యీ వాక్యము లాలించి తన పతి తోమముగా నున్నవార్తఁ గర్ణపేయముగా విని బ్రశ్నానందభరితురాలై తిరిగి యింటికి పోయినది.

తదనంతరమున రాజు స్మరకీడావిలాసంబుల దేలియాడి
యలసి సాలసి నిద్రించెను. రాణి కూడ సాప మధికాయాసముతో
నిద్రించినది మన చతురిక మా సంగతి గుర్తెఱిగి మంత్రితో నీ నిల
యంబున కతికయంబునఁ బొమ్మని హెచ్చరించుచు నిల్లు చెప్పినది.
మ. పతి నిద్రించిన వేళ రాఁ దగునయో ! పద్మాగి యీ కేలికా
యంతనంబును రతిశ్రమ నిష్ఠుఁడు ని ! దాసప్తుడై యుండె నీ
శతపత్రేక్షా మోము పొందినది నీ ! సామర్థ్యము జూపఁగా
కతివేగంబుగ నేనుమా తొలఁగి మా ! యాత్మలో నుఖంబుదఁగెన్.

ఈ వాక్యాలు లాల్పించి యీ విటాగ్రేసరుఁడు 'బ్రగుకు
జీవుడా' యని సంసుముదంబుతో గృహంబున కరిగెను.

రే యెల్ల నిద్రలేక పోయినను, త్వరితగతి దర్బాగున కరుగవల
సిన మహాత్కార్యము లుడుటచేత, వెంటనే ప్రధానామాత్యుండు
కోటకుఁ బోవుచుండెను.

ప్రధానామాత్యుని గళమునా దిక్కును బచ్చలహారము నులసి
పోవుచుండెను. సాప మఱావిడితో దాసిమాటయే మాటచిపోయెను.
అయ్యో ! ఎంతవిషయాన్విత వచ్చినది. ఈ పచ్చలహారము తన భార్య
పైఁగల మిక్కుటముగు మోహముచే రాజేంద్రుని డిష్టియుండెను.
ఆమె మోహోన్మాదముతో బ్రధానామాత్యుని కశమునకు
వైచెను. రాజకార్యముల తొందఱతో గీచిని భద్రపఱచుకొనుట
మఱి దర్బాగునకుఁ బోవుచుండెను. ఇట్టి సమయంబున నా పచ్చల
హార మా నిండుదర్బాగులో భూపతి జూచినచోఁ గొంక ముసఁగి
పోదా ? చతురిక పరిశ్రమయొంతయు నిర్భూతపోదా ? ఎన్నివిధముల
బొంకినను రాణి తప్పించుకొనుట కవకాశముగలదా ? వీరి కీ యాశద
యెట్లు గడుచునో తేమో యెవ్వ రెఱుంగుదు ? దైవనిర్ణయ
మెట్లున్నదో?

రాణి తన శయనాగారము న్విడచి గదివెలువలకు వచ్చి తన మేడమై నిలువగబడి యిటునటుఁ జూచుచుండెను. ఇట్లు చూచుచున్న యామెకు వెడఁగొని పచ్చలహారముతో రాజదర్బారున కరుగుచున్న ప్రధానామూత్యుడు గొప్పించెను. అప్పుడీ రాణి ప్రైప్రాణములు పై కెగసిపోయెను. వెంటనే తడఁబడునట్టి పదములతోఁ జతురిక చెత కరిగి కంపితస్వరముతో—

“చతురికా! సమయము తప్పివచ్చినది. ఇదివఱకుఁ గాపాడినది కాపాడుటగాదు. నన్నీ యావదనుండి యిప్పుడు రక్షించుట రక్షించుట యగును. నా ప్రాణములు నిలువంబెట్టుము. నా మర్యాద గాపాడుము. ఆ మంత్రీపుంగవునిపైఁ గల యభిమానంబు పెంపున సందేహింపకుండఁగ నాకు రా జిచ్చిన పచ్చలహార మాతనికి బహుమానంబుగా నిచ్చివైచితిని. ఆతఁ డాహార మింటియొద్ద భద్రపఱచుట మఱచి పోయి రాజకార్యముల యెడఁ గల తొందఱచే తోడనే సభాస్థలి కరుగుచున్నాఁడు. ఇంకేమున్నది. ఆ సింహసభలో రాజేంద్రుఁ డాహారమును గుర్తించినచో మా యరువురి ప్రాణములును గూడ నకాల మృత్యుదేవి కాహారము గావలసివచ్చును. నీవు నా లిల్లివంటిదానవు. నన్ను రక్షింపుము. ఇదివఱ కెట్టి చాతుర్యముఁ జూపి నా కోరిక లెల్ల దీర్చి నన్ను సంతోషపెట్టికొనో యట్లే నేఁడుఁగూడ నీ చాకచక్యమంత యుఁజూపి నీ చతురత్వము బయటపడునట్లేదేని యొక యుక్తిఁ బన్ని నా మర్యాద నిలువంబెట్టుము. నేను నలువురి నోళ్ళలోను బడకుండ, నా మూఁమున నొక కుటుంబ వధోగతిపాలు గాకుండ గాపాడి పుణ్యము గట్టుకొమ్ము. తల్లీ! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

అని అనేక విధంబుల నామెను బ్రతిపూల్చినది. చతురికయు జేవి నోదాచ్చి “తల్లీ! నే నుండ నీ కేటిభయము. నీ ప్రాణములకు నా ప్రాణ మడ్డువైచి నిన్ను రక్షించెదను. నీ కారణమున నిష్కారణ

నా మంత్రీకుటుంబ మధోగలిపాలు గాకుండ గాపాడెదను. మత్తేమి
యు భయములేదు. చింత దక్కియుండును" అని రాణి కనేకవిధముల
దైర్యము జెప్పి చతురిత యోగికి బోయెను.

రాజవర్బారతము గిటకిజలాడుచుండెను. మంత్రీ సామం
తాదిధృత్యులతో రాజేంద్రుండు గొలపు దీప్తి యుండెను.
అమాత్యుని కంతయునం దింకను బచ్చులహార మా సభాధవనమున
కంతకును శోధఁ గూర్చుండెను ఇంకను దగ్బాగు కార్యములు ప్రారం
భింపఁ బడలేదు. రాజేంద్రుఁ డా పచ్చులహారమును జూపలేదు.

ఇంతలో నొక భట్టుమూర్తి విసంసయా సభాస్థలంబునకు
విచ్చేరి సభ నాతయు గలచుఁజూచి మిక్కిలి వినమ్రభావముతోఁ
జేతులు మోడ్చి—

చ. అతుల సభాతరస్థిత బు | ధావలి కెల్ల జొహారు, వీరరా
హుతులకు మేల్జొహారు సత | శోజ్వల విక్రమ సావ్యభౌమ సా
తతికి జొహారు వైధవవి | తానపురందరుడైన యట్టి భూ
పతికి జొహారు మాన పరి | పాల జొహారు ప్రధానశేఖరా !

తా. సభాస్థలంబున నాసీరులైయున్న పండితుల కెల్లరకును
జొహారు. ఇందున్న వీరాధివీరుల కెల్లను ముతీనుతీ జొహారు. సావ్యభౌ
ముని సంఠతి కంతటికిని జొహారు ఇందునితోఁ దుల్యునుకు వైధవ
ముగల రాజేంద్రునకు జొహారు. మానపరిపాలనమే ప్రధాన కర్తవ్య
ముగాఁ గల ప్రధాన శేఖరునకు జొహారు.

ఈభట్టుమూర్తి చదివిన పద్యమున కందఱును సంతృప్తహృద
యైరిరి. ఆతని సందఱును బొగడిరి.

“అందఱును సామాన్యముగా సంబోధించి న న్నొక్కనిని
మాత్రము ‘మానపరిపాల’ యని యీ భట్టుమూర్తి సంబోధించుట
కేమికారణము. ఊరక పాద పూరణముకొఱును వాడినపదనూ ?

ఇంద్రమైన విశేషార్థమున్నదియా?" అని యాచించుచు నప్రయత్నముగాఁ దన చక్రస్థునిఁ దడపుకొనియెను ఆ పద్మహార మాతని చేతికిఁ దగిలినది.

వెంటనే మాతఁడు సంగతినంతయు గ్రహించి యాకుమార భట్టు రాణి చెలికత్తెయగు చతురకయే యనియు, మెడలోని హారమును జూచి మమ్ము కట్టావలయునను నభీకముతో నీహారమును బట్టుకొనిపోవుటకై యట్లు వచ్చినదనియు గ్రహించి వెంటనే మాహార మాతఁడు ధరించిన యంగరఖాతో నుండిపోవు నట్లతిచయత్కృతిగా సంగరఖాను దీసివైచి దాని వాఙ్మయము దాన మొసంగెను. రాజేంద్రుఁడును వాఙ్మయముగ్ధుఁడై విశేషముగా బసఁగము లొసంగెను. భట్టు మూర్తి యాకసదనములఁ గొని రాజకడ సెలవు దీసికొని వెడలిపోవుచు మఱివైపుఁ జూచి పరమాదము లెఱ్ఱిపోయినది తెల్పుటకొక్క చిలునవ్వనట్లు వెడలిపోయెను. చతురకయొక్క చగురత్వముచే నీరహస్యం బేమియు రాజేంద్రుఁ డెఱుంగ నేలేదు. ఇట్లా వాసియొక్క సహాయమున వారిరువు రనవరతమును గామకోడలుఁ జేలు మండెడివారట. ఆహాహా ! కృపంచకున నెంతెంతవారు గలరు?

తాళఫలప్రమాదము.

కవిసార్వభౌముఁడగు మన శ్రీనాథుఁడు పరిహాసప్రియుఁడు అనుమంత యవకాశ మొదవెనేని ప్రతివారిని బహుసించుట కలవాటు వడినవాఁడు. బావమఱుదలను బరియాచకఃకూఃకుండ నుండఁగలఁడా? ఈతఁడు పరియాచకప్రియుఁడని తెలియఁ జేయుట కీయతిహాసములు ప్రబలనిదర్శనములుగా నున్నవి.

Sungana Kaddu
శ్రీనాథకవి చరిత్రము.

రామయమంత్రీ మను నాథుఁ డీతనికి భావగుఱఁదియట ఆతఁ
డొక యూరి కరణము. మంచి భోజనపుష్టి గలనాఁడు పాడిపంటలు
మిక్కుటముగా గలిగిన సొసాని. ఈతఁడు మంచిభాగ్యశాలి. కొంత
కాలమున కీతఁడు పరమపదించిపోయెను. ఒకనాఁ డీ రామయమంత్రీఁ
గూర్చి యీతనికిడ ప్రసంగము రాగా నారామయమంత్రీఁ గూర్చి
శ్రీనాథుఁ డిట్లనియెనట.

ఉ గామము చేతనుండి పరి / కల్పితధాన్యము నింటనుండి శ్రీ
రామకటాక్షవీక్షణ ప / రంభరచే గడతేరెగాని మా
రామయమంత్రీ భోజన ప / రాకమ మేనుని జెప్పవచ్చునా
స్వామియెఱుంగు తత్కబళ / చాతురి తాళపుప్రసాదముక.

అని పరిమాచకముగాఁ జెప్పియుండెను. ఇంకొకబంధుజనుని

వై నింకొకమా జిల్లు చెప్పియుండెనట.

ఉ. మా కలిదిండి కామయ కు / మారకుఁ డన్నిటఁ దండివైఖరే
కాక తదయ్యఁ డెట్లగును? / గాకిరకున్ దురగంబు పుట్టునే?
జేకొని కొంకినక్కకును / సింగముబుట్టునే? మాలకాకిరిన్
గోకిల పుట్టునే? చిఱుత / కుక్కకు మత్తగజంబు పుట్టునే?
అని పరిమాచకమాడెనని పెద్దలుచెప్పుదురు.

కస్తూరిభిక్ష

శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁడు కర్ణాటదేశాధీశ్వరుండగు సాంపరా
యనియొద్ద కరిగి యాతఁడు నింపకొలుపున్న సమయంబున నాతని
దర్శించి యాతని కట్లాశీర్వాదించెను.

శా. ధాటిపోటకరత్న పుట్టినమిళ / ద్వాఘ్నిత్యకల్యాణ ఘం
టాబంకార విలుంతలుంతిత మాహా / న్మత్రాహితతోణి బృ

శ్రీనాథకవి చరిత్రము.

తోట రాంకిత కుంభిసీదర సము / తూటాటవీశ్వురూట క
ర్ణాటాధాధిప సాంప రాయని / తెనుగా నీక బ్రహ్మయవ.

ఇట్లా శీర్షదించిన యా కవిసార్వభౌమని యా భూపతి విశేష
ముగా వాదించెనట. ఆభూపు డొనరి సత్కారంబుల కా కవి
సార్వభౌముడు విశేషంబుగా వలసియు స్వారి నిమ్మని కవిశ్రేష్ఠుం
డీక్రింది పద్యమునఁ గోరెనట

శా. అక్షయ్యంబుగ సాంపరాముని తెలు / గాధీశ ! కస్తూరికా
భిక్షోదాసము సేయరా సుకవిరా / ద్భృందారక శ్రేణికిం
దాగిక్షా రామచక్రవ్య భీమవరగం / ధర్వాపురోభామినీ
వక్షోజద్వయకుంభికుంభములపై / వాసిమఁ దద్వాసనల్.

అప్పుడా భూపతి యా కవిసత్త్వమునకు వలసినంత కస్తూరి
దాసముగా నొసంగెనట.

బొడ్డుపల్లి

తనబావమఱిది “హలికులకు క్షేమనూ?” అని యాక్షే
పించిన మన శ్రీనాథకవిసార్వభౌముడు దేశాటనముఁ జాలించి బొడ్డు
పల్లెకు సేవ్యము జేసికొను మఁ గాలముగడపు మఁడెను.

బొడ్డుపల్లి కృష్ణాజిల్లాలోనిది ఇది కృష్ణానది కర్వంత సామీ
ప్యములో నున్నది. కొంచెమిందుమిందుగా యొడ్డున నున్నదనియే చెప్పు
వచ్చును.

హలికులని యా క్షేపించినపు డీతని కేమియు గవ్వముకలుగ
లేదుకాని యాపనియే యీతని నెత్తిపైఁ బడినప్పు డవ్వకట్టంబులకును
లోనయ్యెననుటలో సతిశయోక్తి మొతమాత్రమును లేదు.

ఈతని దురదృష్టమువలన నా సంవత్సర మా కృష్ణానది పొంగి

పైకులనెల్లఁ బాడుచేసివైచినది. పంటపోయినను పచ్చమాత్రము
తప్పదు.

తన మానసమున దార్జించిన విత్తమంతయు విచ్చువిడిగా
నిర్లక్ష్యముగా వెచ్చించి వైదులచే నప్పటివొకతనమునాకి పన్నిచ్చు
కొనుటకుఁ దగినశక్తి సామర్థ్యంబు లేకునికి మిగులవిచారించుచుఁ జేయు
నదిలేక యీక్రింది విధముగాఁ దన దుఃఖమును వెల్లఁబోసికొనెనట.

సీ. కవిరాజు కంఠంబు / కొఁగిలింఁచెను గదా

పురవీధి వెనుకెడ / పొగడదండ

ఆంధ్రనైషధకర్త / యాఘ్రియగ్మంబునఁ

దగిలియుండెను గదా? / నిగళయుగము

పీఠధర్మారెడ్డి / విద్వాంసు ముంజేత

విష్యునుండెను గదా? / వెదురుగొడియ

సార్వభౌముని భుజా / స్తంభమెక్కెను గదా?

నగరు వాకిటినుండు / నల్లగుండు

కృష్ణ శోము గొనిపోయె / నింత ఫలము

బిలబిలాక్షులు దివిపోయె / దీలు పెసలు

బొడ్డుపల్లెకు గొడ్డేలి / మోసపోతి

నెల్లు చెల్లింతు టంకంబు / లేకు నూర్లు.

మసరరాజ్యము

ఈతని కీరాజ్యముపై గల నభిప్రాయ యీ క్రింది విధముగా

వెల్లడి చేసియున్నాడు.

ఉ. గొంగడి మేలు పచ్చడము / కుంహరి నల్లులు కుక్కిమంచముకొ

జెంగట వాయు తెలముల / జీర్ణపు మందులు నల్లిపాయలుకొ

ముంగిట వంట కట్టియుట / మోపులా దోమలు ఏజపోతులు
 రంగ! వివేక కీమసర / రాజ్యము కాపుర మంతి తరా?
 ఉ. వంకిర పాగలు నడుము / వంగిన కత్తులు మైల కోకలు
 సొకటి మద్దయం జరుప / శాకములు బలు వచ్చడంబులు
 దొకగు నోరచూపులును / దేకువ దప్పిన యేసబాసలు
 అకుల బ్రహ్మ యీ మసర / రాజ్యము నెట్లుస్మరించె నక్కటా!
 ఉ. ఆదరణంబు సున్న విన / యంబు హితంబును బాకు సత్యమా
 లేను దయారసం బది హు / శిష్ట పసాపడు వేళ పక్షిలో
 భేదపు పెట్టు దిట్ట బలి / భిక్షము.....ర
 త్యాగులఁ బుట్టఁ జేసిన వి / ధాత ప్రహపతి గాకయును నే.

గురిజాల సీమ.

గురిజాల సీమలో గల “పులిపాడు” అను గ్రామమునకు మన
 శ్రీనాథమహాకవి పెడలగా వాతనిఁ గాంచి నచ్చట శేషయ్య యను
 కరణయును, హనుమయ్య యను కాపురు, పుల్లయ్యయను రెడ్డియును
 సనాదరముఁ జూపిరట దాని కారఁ డలిగి చెప్పిన పద్యము.

అ. ఊరు వ్యాసునిగర / మరగంబు కరణంబు
 కాపు కపి వరుడు / కసపు నేడు
 గుంపుఁగాఁక సిచట / గురిజాల సీమలో
 నోగు లెల్లఁ గూడి / రొక్కచోట.

వేముని వర్ణన.

ఈ కవిసార్వభౌమ యొలుత కొంపవీరిరెన్ల యాస్థాన
 కవి. ఆ రాజ్య మంతరించిన తరువాత నీతఁడు రాజమహేంద్రవరమున

రాజ్య స్థాపన మొనరించి ప్రజా రంజకముగా రాజ్యపాలన మొనరించు
చున్న నల్లయవేమ వీరభద్రారెడ్డి మొదలగు జేరెమ లప్పుడు
వేముని నీ క్రిందివిధముగా వర్ణించెను.

సీ రాజనందన రాజ / రాజాత్మజులు సాటి

తలఁప నల్లయవేమ / ధరణిపతికి

రాజనందన రాజ / రాజాత్మజులు సాటి

తలఁప నల్లయవేమ / ధరణిపతికి

రాజనందన రాజ / రాజాత్మజులు సాటి

తలఁప నల్లయవేమ / ధరణిపతికి

రాజనందన రాజ / రాజాత్మజులు సాటి

తలఁప నల్లయవేమ / ధరణిపతికి

భావభవభోగ సత్కళా / భావములను

భావభవభోగ సత్కళా / భావములను

భావభవభోగ సత్కళా / భావములను

భావభవభోగ సత్కళా / భావములను.

ఉ. వీర రసాతిరేక రణ / విశ్రుత శ్రేంద్ర! నీ యశం

బారభ మానతార కర / మా శుభా మహా

బారభ మానతార కర / మా ము

బారభ. —————

భూపతి

నుండు

కొండవీడు

ఈ కవిసార్వభౌమముడు కర్ణాటరాజ్యమున కరిగినప్పు డా ధర
ణీకాంతుఁ డీతనిని జూచి "అయ్యా! మీ నివాసస్థల మేది? యని
యడిగెనట. అప్పుడు శ్రీనాథకవిల్లజుఁ డిట్లు సెప్పెనట.

సీ. కరరాజ్య పరదర్శ / పరవైభవ శీలఁ

గొనకొని విడగాడు / కొండవీడు

పరిపంథి రాజ్య / బలముల బంధించు

గురువైన యరితాండు / కొండవీడు

ముగరు రాజులకును / మోహంబు బుట్టించు

కొమరు మీచిన జోడు / కొండవీడు

చతుల విక్రమకళా / సాహసం బొనరించు

కుటీలాత్ములకు గాడు / కొండవీడు

జవనఘోటక సామంత / సరసవీర

భటు సతానేక హాటక / ప్రకట గంధ

సింధురాగ్భటు మై / శ్రీలఁ దనకు

కూర్మి / కొండవీడు.

కం నెరులిపురి యమపురముగా

యముఁ డాయెను బసివిరెడ్డి | యంతకు మున్నే

యమదూత లైరి కాపులు

కృమ మెఱుగెన మన్ని లైరి | కరణాలెల్ల క.

తిలహూతకురాలు

శ్రీనాథునిఁ గూర్చి యీ క్రింది యిహాస మొకటి పెద్దలు చెప్పుదురు. ఇది యెంతవఱకు సత్యమో పాఠకమహాశయులే యూహించుకొందురు గాక.

శ్రీనాథుఁ డొకనాఁ డొక తెలికలదానిని జూచి దానిని వరించి యామెకు తన యభీష్ట బెఱిగించుకొనెనట. ఆమె యాతని కోరిక కనుమఱింప లేదట. అప్పు డాతఁ డామె ననేక విధంబుల బ్రతిమాలి సమ్మతింపు మని ప్రార్థించుపూర్వముగా బ్రతిమాలాడెనట. ఎట్టకేల కామె కొంత బెట్టునట తో నెప్పుకొనె నట. ముం దాతని కోరిక తీరస్కరించి తరువాత నంగీకరించుటచే యాతని కామె యెడ కొంచెము సంశయము గలిగి యచ్చట నున్న కాళికాలయములోనికి దానిని దోడ్కొని పోయి "సాయంసమయమునకుఁ దప్పక వచ్చెద" నని యీ కాళికాదేవి శిరముపైఁ జేయునుచి ప్రాణాణికముఁ జేయుమని కోరెను. ఆమెయు నాతని కోరిక కనుగుణ్యముగాఁ బ్రాణాణిక మొనర్చి యప్పటి కాగండము తప్పించుకొని పోయినదట.

అనుకొన్న సమయమునకు సరిగా శ్రీనాథుఁడు కాళికాలయమున కరిగెను. తెలికల దింకను రాలేదు. ఆమె యిప్పుడే వచ్చునో యింకనే వచ్చునో యని పాప మాతఁడు నిద్ర గూడ మానుకొని యర్ధరాత్రింబు వఱకును నిరీక్షించి యుండెనట కాని యీ వసిత రానే

లేదు. అప్పు డాతనికి విశేషముగాఁ గోపము వచ్చినది. గోపము వచ్చిన మాత్ర మితఁ డెవరి నే మనగలఁడు? ఏమియుఁ జేయలేక కాళికాదేవి మీఁద నీ పద్యము జెప్పెనట.

చ. గొరియల మేకపోతులను / గొమ్ము పోతుళ్ళను గావు గొందు నీ
వరయఁగ నందెకాడఁ దగ / వత్తు నటంచు భవచ్ఛిరంబు పైఁ
గర మీడి పోయినట్టి తిల / ఘాతుకురాలి తదీయ.....
పెఱుకఁగ లేవు నీవు నుక / భీకరమూర్తివె కాళికేశ్వరీ!

రేనాఁడు

ఇది పల్నాటిసీమలోని యొక కుగ్రామము. పల్నాటిసీమ జొన్నలకుఁ బ్రసిద్ధి. పల్నాటి సీమలో నున్నంతకాల మీ కవివర్యుండు గూడ సన్నన్న మెఱుంగఁ దనట నిర్దిష్టాదాంశము. ఈతఁ డాగ్రామ ములో నుండి యిట్లు పలికెను.

కం. గరళము మ్రింగితి నంచున్

బురహర! గర్వింపఁ బోకు / పో పో పో నీ

బిరు దింకఁ గాన నయ్యెడి

మెఱసెడి రేన టి జొన్న / మెతుకులు తినమీ.

తా. అమృతము కొఱకై పాలనదుద్రమను దరచినప్పుడు బుట్టిన హలాహలముఁ జూచి దేవత లెల్లరును బరుగిడుచుండ దానిని నీవు నీ గళవఁడు దాఁకొని యందఱచేతను బాగడ్డ గఁటివి. అట్టి హలాహలము గోలటలో నీ వ్రజ్ఞ యేమియు లేదు. ఈ రేనాటి జొన్న మెతుకులు మ్రింగఁగము. అప్పుడు నీ శక్తి సామర్థ్యములు లోక మునకు వెల్లడి యగును.

శబర కాంతలు

కం. గిట గిట నగు నె న్నడుములు

పుట పుట నగు చన్నుగవలు / పున్నమనలతో

జిట పొట లాడెడు మొగములు

కటితటముల కొమరు శబర / కాంతల కమరుక.

గీ. వీనులకు నిందులై తేనె / సోన లెనయ

ముందు రాగంబునను జగ / స్మృహనముగ

పాడె నొక బాలరిమిటారి / యీడు లేని

కాకలీనాదమున నోడఁ / గడపు పాట.

—

దక్షిణ దేశపు ముచ్చట్లు

గీ. మేతఁ గరిపిల్ల పోరున / మేకపిల్ల

పాసుబోతుతనంబునఁ / బదిపిల్ల

యెల్ల పనులను జెరుపంగఁ / బిల్లిపిల్ల

యందమునఁ గోరిపిల్ల యీ / యటవపిల్ల.

సీ. కూడు తలఁపఁ జోళ్ళు / కూర కారామళ్ళు

చెల్లలంత వేలాళ్ళు / చేలుమళ్ళు

దుత్తెడే నాగళ్ళు / దున్నపోతుల యేళ్ళు

కలవు మాపటివేళ / గంజినీళ్ళు

మాటమాటకు ముళ్ళు / మఱి దొంగ దేవళ్ళు

చేదైనవచ్చుళ్ళు / చెరుకునీళ్ళు

వంట పిక్కలదాళ్ళు / వాడనూతునీళ్ళు

వినవిరుద్ధపుఁ బేళ్ళు / వెడదనోళ్ళు

సఖులచన్నులబైళ్ళు / చల్లని మామిళ్ళు
 పరువైన వావిళ్ళు / పచ్చపళ్ళు
 దళమయినట్టి కంబళ్ళు / తలలు బోళ్ళు
 పయిడికిని జూడఁ బయిడెత్తు / ప్రత్తివిళ్ళు
 చలముకొని నెదకిసను లేవు / చల్లనీళ్ళు
 చూడవలసెను దావిళ్ళు / కీడుమేళ్ళు.
 సీ. తొలుతనే వడ్డింతు / దొడ్డమిగ్యపుజారు
 చెవులలోఁ బొగవెళ్ళి / చిమ్మనెఁగఁ
 బలుతెఱంగులతోడఁ / బచ్చళ్ళు చనిగొన్న
 బ్రహ్మరంధ్రముదాఁకఁ / బారునావ
 యవిసాకు వేచిన / నార్పెల్లుపసిలేకు
 పరిమళ మెంచినఁ / బిడ్లు సొగచు
 వేపాకు నెండించి / వేసిన పొళ్ళు
 గంబానఁ గాంచినఁ / గోళ్ళు వచ్చు
 నరవవారింటి విందెల్ల / నాగడంబు
 చెప్పనత్తురు తమతీరు / సిగ్గులేక
 * * * * *
 చూడవలసెను దావిళ్ళు / కీడుమేళ్ళు.

రాచవీడు

—ఛఱఛఱఛఱఛఱ—

చ. పసగల ముద్దుమోవి బిగి / వట్టునగుబ్బలు మందహాసముకొ
 నెసట విభూతిరేఖయుఁ బు / నుంగున తావి విటాచూపులక
 రసికులు మేలుమేలు బళి / రా యని మెచ్చఁగ రాచవీటిలోఁ
 బసిడిసలాకమిటి యొక / బల్లనధూటిసి గంటి వేడుకక.

నీ లా టి రే వు.

ఒకనాఁ డుదయమున శ్రీనాథుఁడు స్నానార్థ మరిగి మొకతటా
కపులొడ్డునఁ గూర్చుండెను. అంతకుమున్నే నీటికై చనుదెంచిన గరితలు
కొందఱు స్నానంబులాడుచుండిరి. కొందఱు బట్ట లుతుకుకొనుచుం
డిరి. మఱికొందఱు నీటిని బిందెలతోఁ బట్టుకొని గృహభిముఖులై పోవు
చుండిరి. కొందఱునీటిని సంగ్రహించుకొని బిందెలు భుజములపైఁ బట్టు
కొని తమచేయిల రాకకై నిరీక్షించియుండిరి. శ్రీనాథుఁడు రేవులో స్త్రీ
లున్నారను సంశయముతో గట్టుపైఁ గూర్చుండియుండెను.

స్త్రీలును నూతఁడు గట్టుమీదఁ గూరుచుండి తాము వెడలిన
పిదప స్నానముచేయుటకై వేచియున్నాడని గ్రహింపక నొల్లుపురాణ
ములచేఁ గాలయాసనముఁ జేయుచుండిగట ఆతఁ డూరక వారివారి
సంభాషణం బాల్చించుచు, నా రెప్పుడు వెడలుదురా యని నిరీక్షించి
యుండెను కాని వారునూతని ముటచుండి కదలలేదు. ఆ సందర్భమున
నీలాటిరేవులో నున్నకాంతలఁ గూర్చి చెప్పినపద్యములు.

ఉ. వీసపు ముక్కునత్తునర / వీసపు మంగళసూత్ర మర్మిన్
గాసురురాని కమ్మలర / కాసురుగాసవి పచ్చపూసలన్
మాసినచీరఁ గట్టి యన / మానమొసంగఁగ నేడు రాఁగ నా
కానలనాటినారి కన / కాంగిని జూచితి నీశ్వరేవునన్.

శా. పొచ్చెం బింతయులేని హంసనడవో / బొబ్బొందు లేనవ్వవో
బచ్చల్దాపిన కుల్కుమంగరలతో / బాగైన కెమ్మొనితో
నచ్చబై న ముసుగువెట్టి చెలితో / నామాటలే యాడుచున్
నచ్చెంబో కుచకుంభముల్ గదలఁగా / నామాక్షి తా నీశ్వరున్.

ఉ. శ్రీకరభూషణంబులును / సిబ్బెపుగుబ్బలు నుద్దుఁ జెక్కులున్
గోకిలవంటి పల్కులును / గొల్చినఁ జేటలఁ గేరుకన్నులున్
బ్రాకటదేహకాంతియును / బాగరుబొమ్మను హెచ్చవచ్చు నీ
చాకలవారి జన్మనికి / సాటిక రా రికఁ దొంటిజవ్వనుల్.

కం. నీలాటిరేవు లోపల

మేలిమిలోఁ దీర్చినట్లు / మెఱసి నిలుచుచున్

దాలిమిని వాలుఁ జూపులు

బాలామణి గుట్టు బైటఁ / బడఁగఁ జూచెన్.

ఇట్టి సమయంబున నొకపూజారివారికోడలు నీళ్ళబిందెను భుజముపైఁ బెట్టుకొని గట్టునెక్కుచు, మోటవచ్చువారిలో మాటలాడుచుఁ దనచెలిమికత్తియ యొకను వచ్చుటలే దేమని వెచుకకుం జూచుచు ముందునకు నడచుచుండెను. వెచుకకుఁ జూచుచు ముందునకు నడచుట లో కాలుజాటి పడిపోయినదట. ఆమెవెంటనే లేచి, పడినందుకుఁ దన్నం దలును గేలిసేయునుచేమోమని సంశయముతో నామెయే యిటునటు జూచి పక్కుననవ్వినదట. ఈ యాశ మీక్రిందివిధముగాఁజెప్పెను.

కం. పూజారివారి కోడలు

తా జాఱఁగ బింది జాటి / దబ్బున బడియెన్

మైజాఱు కొంగు దడిసిన

బాజాటే తిరిగి చూచి / పక్కున నవ్వెన్.

అడిగొప్పల

కం. గుడిమీఁది కోరిత్రోడను

గుడిలోపలి నందివారి / కోడలిత్రోడన్

నడివీధి లంజతోడను

నడిగొప్పల యోరుగాలి ! నడిగితి ననుమి.

ఈతని కడిగొప్పలలో జాలమంది మిత్రులుగలరట. కవిసార్వ
భౌముని నెఱుంగనివారు గలరా? ఈతనిమిత్రుడొక డడిగొప్పల వెడ
లుచు నే నడిగొప్పల వెడలుచుంటిని. నీమిత్రుల కేమైన వార్తలు
జెప్పెదవా యని యాతఁ డడిగినప్పుడు పై విధముగాఁ జెప్పెనట.

క డి ది పు ర ము.

శ్రీనాథుఁడు “ కడిదిపురము ” అనుగ్రామ మొక కార్యార్థమై
వెడలెనట. ఆ గ్రామంబునఁ బండితులుగాని, చక్కనియంగనలుగాని,
సరసులుగాని గాన్నిపనప్పు డా పురంబుపై నేవగించుకొని యీక్రింది
పద్యమును జెప్పెనట.

కం. ముదివిటులు విధవలంజలు

పదకవితలు మాఱుబాస ! బాపనవర్యుల్

జదువని పండితవర్యులు

కద, నాస్తి వీరవరులు ! కడిదిపురనన్.

ఆ పురంబులోని వారకాంత యొద్ద రసికత, సౌందర్యము,
నాగరికత మున్నగునవి లేవనియెఱింగి యీ పద్యమును జెప్పియుండెను.

ఉ. చీరయు ముక్కు ముగిరయు ! జెంపల గంధము చుక్క-బొట్టుమం

జీర ఝణంఝణారవము ! జేతులఁ గంకణ నిక్వణంబు నె

య్యారపు జాటుకొప్పును గ ! యాళితనంబుచు గాని లోన శృం

గార మొకిత లేదనుటఁ ! గంటిని యాపురి వారకాంతలన్.

పడమటిసీమ వ్యాపారులు

శా. దస్త్రాయిన్ మసిబుట్టలుం గలములుం / దార్కొన్న చింతంబళుల్
పుస్త్రుల్ గారెడు దుస్తులుం జెమటకం / పుంగొట్టు సీర్కావులుం
అస్తవ్యస్తపుఁ గన్నడంబుచు భయం / బైశోఁచు గడ్డంబులున్
వస్త్రాచూస్తమి రోస్తమిన్ బడచుటన్ / వ్యాపారులన్ గూర్చుటన్

కొన్ని పద్యములు

ఈకవిసార్వభౌముఁ డెల్లప్పుడును దేశాటనమే చేయుచుఁ గనం
బడిన ప్రతి యువతినీఁ గూడ నేదియో యొకవిధముగా నాజేపించు
చునే యుండెడివాడట. అందు లభ్యమైనకొన్ని పద్యము లిందుపొందు
పఱచుచున్నాను.

ఉ. వాలగు కన్నుదోయి బిగి / వట్కవ గుబ్బలు కాలుచీకటిం
జాల హసించు కొప్పుజిగి / పారనము న్నగుమోముగల్గునా
బాలికఁ గూలి కమ్మకొన / బట్టలునేసెడు వాని కచ్చె హా
సాలెతగాదురా కుసుమ / సాయకు కట్టపుదంతి యింతియే.

కం. ఆకడురునఁ బికరవమున్

ఆకడురున భృంగరవము / నాత్మరవంబున్

ఏకీకృతముగ నేకు ల

నేకులు విన వడికె ముదిర / యేకులముదిరా ?

ఒకనాఁ డీతందు జగన్మోహిన్యవతారము స్థించిన సోయగముగల
నొక కాపుదానినిఁ జూచి యామె సౌందర్యాతిశయముల కృబుర
పడుచుండ నింతలోయామెభర్త గృహంబున కరుదెంచెనట. ఆమెయను

రూపలావణ్యాతిశయంబుల కీతః జాతః సూశ్చర్యపడియెనో యామెభర్త
వికారాకారము జూచి యంతకంటె వేయిరెట్లెక్కువగా విచారించి
సృష్టికర్త నవలోకించి యిట్లనియెను.

ఉ. గుబ్బలగుమ్మ లేజగురుఁ / గొమ్మ సువర్ణపుఁ గీలుగొమ్మ బల్
గబ్బిమిటారి చూపు లది / కాపుది దానికి కేల యొక్కనిక
బెబ్బలి నంటఁ గట్టితివి / పెద్దపు నిన్నన రాకు గాని దా
నబ్బి ! పయోజగర్భ !! మగ / నానికి సంఘిలాస మేలరా ?

ఒక జంగమకాంత విశ్వేశ్వరా రాధనసమయంబున "గిరిగిండ్లు"
అను వాయిద్యమును వాయించుచుండఁగాఁ జూచి—

శా. దాయాదుల్ వలె గుబ్బచన్న లొరయన్ / ధావళ్యనేత్రాంబుజ
చ్చాయల్ తాండవమాడఁ గేసి పురుషస్వాంతంబునన్ మన్మథుం
డేయం జంగమవారి చంద్రముఖ వి / శ్వేశార్చనావేళలన్
వాయించెన్ గిరిగిండ్లు బాహుకుశల / వ్యాపారపారీణతన్.

ఒక కుమ్మరిబాలిక యావయ్యునుండి కుండలఁ దీయుచుండఁ
గా ఐనాథుండు చూచి—

ఉ. కుమ్మరివారిబాలిక చ / కోరవిలోచన ముద్దుగుమ్మ యా
వమ్మదరిన్ రసామలిన / వస్త్రము చెగులు జాతిగట్టి తాఁ
గమ్మని మోతతోఁ గరన / ఖమ్మల భాండము లంగజాస్త్ర పా
తమ్మనఁ బోవుఁ దీసె విట / తండముగుండియ లొరవిచ్చగన్.

ఈతఁడు రాజబాటఁబడిపోవుచుండఁగా నొక యిల్లాలు తనయిం
టిముంగిలివాకిట బియ్యము దంపుకొనుచుండఁగాఁ జూచి

ఉ. పువ్వులు కొప్పునం దురిమి / ముందుగ గౌ నసియాడుచుండఁగాఁ
జెవ్వునఁ బంగసాఁచి యొక / చేతను రోకలిబూని యొయ్యనన్
నవ్వుముఖంబుతోడఁ దన / నందనుఁ బాడుచు నాధుఁ జూచుచున్
సువ్వియ సువ్వియంచు నొక / సుందరి బియ్యముదంచె ముంగిటన్.

పిండిరుబ్బుకొనుచున్న నొక యువతీమణిని జూచి —

సీ. తాటకయుగధగ / ధగిత కాంతిచ్చటల్
చెక్కుటద్దములపై / జీరువార
నిటలేండు హరిసీల / కుటిలకుంతలములు

చిన్నారి మోమున / జింకుదొక్క
బాధురమాక్తిక / ప్రకటహారావళుల్

గుబ్బచన్నులమీద / గునిసియాడ
కరకంకణక్వణ / క్వణనిక్వణాలులు

పలుమారు రాతిపై / బరిఫవిల్ల
ఓరచూపుల విటచిత్త / మూగులాడ

బాహుశలశల జక్కని / మోహచంగి

చాటబాడుచు గూర్చుండి / రోటిమీద

బిండి రుబ్బంగ గన్నుల / పండువయ్యె.

ఈశ్వరు సేవింప వలయునను నభిలాషంబు పెంపున నొక
యబలాశిరోమణి శిశులయమున కరుదెంచటం గాంచి —

సీ. బామవింట దొడిగిన / పూవింటిదొంకుల్కి

పోల్కి గస్తురిసోగ / బొట్టుదిద్ది
చకచకలీను తా / రకల రేకలువోలె

గొలకూలువెడల గ / జ్వలముదీర్చి
పొడుపుగుబ్బలిమీద / బాడమునీరెడనా

రంగుచందురు కావి / త్రొకదొడ్డిగి
పిఱుదపొక్కిలియను / మెరకపల్లముగప్పు

బాలవెల్లువవంటి / చేలగట్టి
అంచకొదమలగమి బెడ / రించుపోల్కి

నందెచప్పుళ్ళు ఘల్లు ఘు / ల్లనుచు మెరయ

నడుము జవజవలాడ గీ / లక్ష ఘటించి
వచ్చె ముక్కంటి సేవకు / మచ్చెకంటి.
మజ్జగంబులను మోహసాగరాబుర ముంచివేయంగల సౌంద
ర్యరాశియగు నెక యబలామణిఁ గాంచి యామె సోయగమున కబ్బు
రపడి యాలేమ నీ శ్రీనాథకవిసార్వభౌముఁ డిట్లాశీర్వదించెను.
నీ. శ్రీఃస్తు భవదాఘ్రి / చికురంబులకు మహా

భూర్యబ్దములు సితాం / భోజనయన !
వరకాంతిరస్తు తా / వకముఖనఖముల

కాచంద్రతారకం / బబ్బవదన !
మహిమాస్తు నీ కటి / మధ్యాబురకు మన్ను
మిన్నుగలన్మాళ్లు / మించుబోడి !
విజయోస్తు నీగాన / వీక్షల కానీల

కంఠహరిస్థాయి / గా లతాంగి !
కుశలమస్తు లసచ్ఛాత / కుంఠకుంఠ
జంభభిత్కుంభికుంభాభి / జృంభయాణ
భూరి భవదీయ వక్షోజ / మూలకు మేగు
మాదరములుండు పర్యంత / మించువదన !
నీ. చక్కని నీముఖ / చంద్రబింబము కుఁ

గల్యాణమస్తు బా / గారుబామ్మ !
నిద్దంపు నీచెక్కు / నిద్దంపు రేకకు

వైశ్వర్యమస్తు నె / య్యంపునీవి !
మీటినఁ బగులు నీ / మెఱుంగుఁ బాలిండ్లకు
సాభాగ్యమస్తు భ / ద్రోభయాన !
వలపులు గులుకు నీ / వాలుఁ గన్నులకు న

త్యధికభోగోస్తు ప / ద్మామతాక్షి !

మధురిమములొల్కు నీముద్దు / మాటలకుచు

పై భవోన్నతిరస్తు లా / వణ్యసీమ !

వన్నెచిన్నెలు గల్గు నీ / మన్ననలకు

శాశ్వతస్థితిరస్తు యో / హలలామ !

ఏదియో యొక కార్యార్థమయి వెడలిపోవుచున్న యొకజంగమ
కాంత న్గాంచి చెప్పినపద్యములు.

సీ. సొగసు కీల్గదాన ! / సొగకన్నులదాన !

వజ్రాలవంటి ప / ల్వరుసదాన !

బుగారుజిగిదాన ! / పటువుగుబ్బలదాన !

నయమైన యొమ్మూరి / నడలదాన !

తోరంపుఁ గటివాన ! / తొడలవిగ్గులదాన !

పిడికిటనడఁగు నె / న్నగుముదాన !

తగుకుఁ బెక్కులదాన ! / బెళుకు ముక్కరదాన !

సింగాణి కనుబొమ / చెలువుదాన

మేలిమిపసిండిరవకడి / యాలదాన !

మించిపో నేల రత్నాల / మించుదాన !

తిరిగిచూడవె ముత్యాల / సరులదాన !

చేరిమాటాడు చెంగావి / చీరదాన !

అప్పుడాయెలనాగ యేకారణముననో వెరుదిరిగి చూచినదట.
ఆమె జంగమకాంత గావున యామె ఫాలభాగముననున్న విభూతిబొట్టు
కాన్పించినది. రతీదేవికన్న మిన్నయగు నబ్బలారత్న మట్లు విభూతి
ధరించుటచే నామెసోయగమున కించక కళంకమువచ్చినట్లుగాఁ గనఁబడి
యిట్లనియెను.

క. కుంకుమ లేదో ? మృగమద

పంకము లేదో ? పటేర / పాంసువు లేదో ?

సంకుమదము లేదో ? యశు

భంకరమగు భస్మమేల (బాలా ! నీకు ?

ఈతఁడు రాజమహేంద్రావరముననున్న సమయమున నీతని బలాత్కారముచే నీతనిసాగత్యమున కనుగుణించిన యొకవనిత యొక యయానాస్యవాటిరేయి వీరికలయిక కొక ముహూర్త మేర్పడినది నాటిరేయి వచ్చియు నీతని నేకారణముననో మోసగించి యాకాటుచీకటిలో మాయమైపోయినదట. అప్పుడాతఁ డాభామినిని గూర్చి యిట్లు చెప్పెను.

ఉ హా ! జలజాక్షి ! హా ! కిసల ! యాధర ! హా ! హరిమధ్య ! హా ! శరద్రాజనిభాస్య ! హా ! క్రమద ! తంత్రకళానిధి ! యెందుఁబోయితి రాజమహేంద్రవీధిఁ గవి ! రాజు ననుం గికురించి భర్తకం రాజితకాలగూటఘటి ! కాంచిత మైన యయానాసచీకటిన్.

ఈతఁ డొకమా రొక పై మెఱుంగుల ముద్దయిం జూచి యామె స్వభావం బుతఁగాఁ దెలిసికొనక యామెను గూడవలయునని యుబలాట పడెను. ఆమె తొలుతనే పతితురాలు కావున నీతనితోఁ గూటమున కామెయు సంతోషము జూపించినది. ఆమె యంగీకారము న్విని పెన్నిధిగన్న పేదచందంబున సంతోషించి యా రేయి యామెతోఁ గూడటకై పోవుచుండెను. మార్గమధ్యమున నీతని చిరకాల మిత్రుం డొకఁ డీతని చిత్రచరిత్రమంతయు విని యాతనిఁ గలసికొని యాతఁడు కామించిన యువతి కేవలము తుచ్చురాలనియు, రోగములకుప్ప యనియుఁ దెల్పి యాతని దురుద్దేశము మాన్పి గృహంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయెనట. అప్పుడా కవిసార్వభౌముఁ డిట్లు చెప్పెను.

ఉ. గండము దప్పె నాంధ్రకవి ! గానికి నిన్నటిరేయి పుష్పకోదండుని గారవింపకయ ! తద్దయు నిల్చితఁ గాని యయ్యయో

బండరువారి పాపికిని / బైటిపసారమె యట్ట మై మయిం
బుండయి యెల్లవంకఁ జెడి / పోవుదుగా ! యట గోయియుండినన్.

ఈతఁడు శ్రీరంగక్షేత్రమున కరిగినప్పు డొక పైష్ణవ యువతిఁ
జూచి యామె సోయగంబున కబ్బురపడుచు జెప్పిన పద్యము.

సీ. ఒకచెంప కోరగా / నొనగూర్చి దిద్దిన

తుఱుమున నుండి కొ / వ్విరులు రాల

రాతిరి నిదురఁ గూ / రమిఁజేసి ముడిపడు

బడలిక నడుగులు / తడఁబడంగ

వింతవారలఁ జూచి / నెసనవ్వు నెడఁగప్పు

గల దంతముల కాంతి / వెలికఁ బాట

చిమముడి నడచుటఁ / జెలరేఁగి గుబ్బు

మై దాకి యొక్కింత / పైటబాట

చెమటచేఁ దిరునామంబు / చెమ్మగిల్ల

హరి డాచేత విడియంబు / గీలుకొల్పి

రంగపురి రాజవీధి గా / నంగనయ్యె

నాదు మదిఁ గోర్కలూర వై / వ్జనవధూతః.

ఈ కవితల్లజఁ డొకమారు రెడ్ల పార్శ్వీన రాజధాని యగు
నద్దంకి కరిగినప్పు డొక గాజల యువతిం జూచి యామె సోయగమున
కబ్బురపడి గాజ లమ్ముకొనువాని యర్థాగియే కాయజరాణి న్నించి
యున్నదే. వహ్వరే యేమి దీని సోయగము. ఇట్టి యపుమాపలా
వన్యాతిశయాబునఁ గ్రాలి నీ తన్వోగిఁ బెండ్లియాడిన నీమె భర్త
యదృష్ట మెట్టిదో గదా యని యనుకొనుచు నీపద్యము జెప్పెను.

సీ. తక్కుతక్కును కాంతి / బెళ్లు కెప్పులముంగ

రందమై కెమ్మోవి / యందుఁ గుల్క

ధగధగ ధగలచేఁ / దవదారు బుగారు
 గొలుసు లింగపుఁగాయ / కొమరు మిగుల
 నిగనిగ న్నిగలచేఁ / నెగడు చెల్వపుగుబ్బ
 దోయి యొడొంటితో / రాయడింప
 రాజహంస విలాస / రాజితం బగుయాస
 మండు మెట్టెలు రెండు / సందడింప
 సరస దృక్కుల విటులను / గరఁగఁ జూచి
 పొందికైనట్టి మోమున / భూతిరేఖ
 రాజకళ లొప్ప నద్దంకి / రాజవీధిఁ
 బొలిచె నొకకొమ్మ గాజుల / ముద్దుగుమ్మ.

ప్రాథ దేవరాయలు.

కర్ణాటాధీశ్వరుడైన ప్రాథ దేవరాయలకు శ్రీనాథుఁడు
 దర్శింపఁబోయెను. ప్రాథ దేవరాయల యాస్థానమున ధర్మాధికారిగా
 “ముమ్మకవి” యను పేరి విద్యత్కవి యొకఁ డుండెనట. ముందుగా
 శ్రీనాథుఁ డా కవిత్వంబుని దర్శించి యిట్లు చెప్పెనట.

సీ. పంపావిరూపాక్ష / బహుజటాజూటకా

రగ్వధ ప్రసవ సా / రథ్యములకు
 తుంగ భద్రానము / త్తుంగవీచీఘటా
 గంభీరముమముమా / రంధములకు
 కళసాపెరప్రాంత / కదళీవరాంతర
 ద్రాక్షా లతాఫల / స్తంబకములకు
 కర్ణాటకామినీ / కర్ణహటకరత్న
 తాటంక యుగధాళ / ధళ్యములకు

సిర్సిబాధనిబాధమై / నెనయు కవిత
 తెలుగునను సంస్కృతంబున / బంకు నేర్తు
 పోధదే పోదరా య భూ / పాలవసున
 సమ్మంభంబున దయఁ జూడు / ముమ్మసుకవి.

చ. తరువున గాండివం బిడడె / ధర్మజనానఁ గిరీటి యేనువా
 క్షరసిజనేత్ర యానతి వి / చారము చొప్పున గర్వహీనతఁ
 మరలి తెలుగుభూమికన / మానతతిం గొప్పోపువాడనై
 బిరుదులు వారివాగు కడఁ / బెట్టితి సత్కవి సార్వభౌముడకొ.

శ్రీనాథుఁ డీవిధముగా బోధించిరప్పు డట్లనే యి తలనూచి
 మొంతకాల మైనను రాయల దశనభాగ్య హితనికి గలుగనీయలేదు.
 పాపము శ్రీనాథుడు రాజదర్శనోత్సాహియై చాలకాలము నిరీక్షించి
 యుండెను. ఏ తకును లాభింపలేదు. ఇంక యుమ్మకవివలనఁ దనకు
 లాభము లేదని తలంచి తానే స్వయముగా నొక పద్యమును రచి
 యించి రాజున కందఁజేసెను. ఆ పద్యమిది.

సీ. శంబుసూపి ధరాత / లంబుపైఁ దిరుగాడు

కవిమీఁదఁ గాని నా / కవచ మేయ

దుష్ప్రయోగంబుల / దొంగొని చెప్పెను

కవిశిరస్సునఁ గాని / కాలు చాఁప

సంగీత సాహిత్య / సరసవిద్యల నేర్పు

కవులఱొమ్ములు గాని / కాల్చి విడువ

చదివి చెప్పఁగ నేర్చి / సభయందు విలసిల్లు

కవినోరుఁ గాని వ్ర / క్కలుగఁ దన్న

దంటకవులకు బంబువైన / యింటిమగఁడ

కవుల వాదంబు వినవేక్క / గల్గెనేని

నన్నుఁ బిలిపింపు మాన్దాన / సన్నిధికిని
లక్షణోపేంద్ర! ప్రాథరా / యక్షి తీంద్ర!

కట్టకడపలుకు రాయల దగ్గనభాగ్య మీతని కొనవినడి. డిండి
మాభట్టు ప్రత్యర్థి పండితుఁడుగా నియమింపఁబడెను. వా రిరువురికుచు
వాదన ప్రతివాదనము లైచవి కాని యా యంశము లభ్యముగా
లేదు. ఆ వాదనములోఁ గవిసార్వభౌముడే జయ ముదెనఁట. అప్పు
డా ప్రాథదేవరాయలు మన కవితల్లజునిఁ జూచి—

“బాలను, యువతిని, బ్రాథను, లోలను, గూర్చి వర్ణింపును”
అని కోరెనట. శ్రీనాథుఁ డప్పుడు చెప్పిన పద్యములలో నొక్కటియే
లభించినది. ఆ పద్యము మొట్టమొదటిది యగు బాలను గుఱించి చెప్పి
నది. తక్కిన పద్యములు లభ్యమైనచో రాబోవు కూర్పున కందఁజే
యుదును.

సీ. కమనీయ కర కల్ల / వము మేను గదియంగ

నెయ్యన జాచిన / నులికిపడును

ఆలింగనమునకు / నక్కునఁ జేర్చిన

జేవోయి యురముపైఁ / జేర్చుకొనును

చుంబనమ్మున కోవ / బింబుబు గమకింప

వదన మొద్య నొకింత / వంచుకొనును

గిలిగింత సేతకుఁ / గినుకయు సిగ్గుచు

మొలనంగఁ గన్నులు / మోడ్చుకొనును

అట్టిబాల రఱిక్కిడ / ననువు పలుప

నేర్పు గల్గునె హరులకు / నీక కాక

రాజ కరమేశ! రాజాధి / రాజ విభవ

లక్షణోపేంద్ర! ప్రాథరా / యక్షి తీంద్ర!

తనకు జయము లభించిన పిమ్మట శ్రీనాథుఁ డీపద్యమును జెప్పినట్లు.

మ. జననాథోత్తమ! దేవరాయనృపతీ! / చక్రేశ! శ్రీవత్సలాం
ఛనసంకాశ! మహాప్రభావ! హరి / రక్షాదక్ష! నాబోటికి
గున్మహస్తోత్ర సముద్భవం బయిన వా / స్తోమంబు శాంతంబుగాఁ
గనకస్నానముచేసి కాక పొగడం / గా శక్యమే దేవరక్ష.

శ్రీనాథుని కోరికపైన కనకస్నాన మహోత్సవము జరిగినదట.
అప్పు డీపద్యముచే దేవరాయలను స్తుతించినాఁ డట.

శా. జోటీ! భారతి! యార్భటిక్ మెఱయుమీ / చోద్యంబుగా నేనుగ
ల్లాటాధీశ్వరుఁ జాగ్రత్తదేవ నృపతి / నాసీర ధాటీచమూ
కోటీఘోటకధట్టికాఘురపుటీ / కుట్టాక సంఘట్టన
స్ఫోటీ ధూత ధరారజశ్చుళుకితాం / భోటిన్ బ్రశంసించెదన్.

వి వా ద ము.

—❦—

రాజమహేంద్రవరమునఁ బండితులతో వివాద పడి చెప్పిన పద్యము.

మ. శ్రుతి శాస్త్రస్మృతు లభ్యసించుకొని వి / పురిండంత నానాధ్వర
వ్రతుడైపోయి కన్క బురందరపురా / రామదుర్మానల్ప క
ల్పతరు ప్రాంతేతాక్షుడంగ సుఖ సు / త్తప్రాప్త రంభాంగనా
పతి...కురవట సక్రిమ కళా / పండిత్య శౌండిర్యముల్.

మాదయలింగమ నేఁడు

—❦—

దేలగోటి మాదయలింగమనే డొకమా రేడియో కారణ
మున రెడ్ల కతానిఁ బట్టకొని నిజస్థానమునకుఁ బోయెను. కతారి

కాత్రపుని పాలయిపోవుటచే రెడ్లకు తలకొట్టిన ట్లుండెను. కాని యేమి చేయఁగలరు ? అప్పుడు శ్రీనాథుఁడు తిన్నఁగా వెలుగోటి మాదయ లింగమనేని దర్శనమునకుఁ బోయి యాతనినిఁ గాంచి—

సీ. జగనొబ్బగండాంక / సంగ్రామ నిశ్చంక

జగతీశ రాయవే / శ్యాభుజంగ

అఖిల కోటల గొంగ / యిరిరాయ మనభంగ

మేలందు ధరణీశ / మీనజాల

మూరురాయరగండ / మురియు రాజులమిండ

యభివృద్ధి మీరుచౌ / హత్తెమల్ల

ఘనకాయ గోవాళ / కామినీ పాంచాల

బ్రహ్మయు శశినంశ / పరశురామ

దండిబిరుదుల సురతాణి / గుండె దిగుల

బళిర యల్లయవేముని / పగరమిండ

రమణ మించిన మేదిని / రావు బిరుద

సంగరాటోప! మాదయ / లింగభూప!.

ఇంక నెన్నియో విధంబుల నాతని నభినందించి తుద కాతని వలన నాకె తారిం బడసి తను భూపతి కందఁజేసెనని పెద్దలుచెప్పుదురు.

సింహాచలయాత్ర.

కేమ వీరభద్రాద్రెడ్లు ప్రతి సంవత్సరమును గూడ విడువక చందనయాత్రకు సింహాచలము వెడలుచుండెడి వారు. కొంతకాలము వీరే సింహాచల నృసింహస్వామివానికి దిరునాళ్ళు జరిపించుచుండెడి వారు. వారి వెంటమన శ్రీనాథుఁడు గూడ నరుగుచుండెడి వాఁడు. ఆ పర్వతము మీదికి యాత్రార్థమై వచ్చిన నానాజాతిస్త్రీలను జూచు చు వారివారి ననేక విధములుగా వర్ణించిన వర్ణనములు—

సీ. విడిన కొప్పున జాజి / విరు లొప్పుగా రాలఁ
 జిట్టి కుంకుమ చుక్క / బొట్టు చెదర
 చక్కఁగాఁ బటువారు / సందెను కుచ్చెల్పు
 చెలఁగు వెట్టియలపైఁ / జిందులాడ
 కొదమ గుబ్బలఁ బైట / కొంగు నయ్యర జాతి
 ముక్కు నత్తొకవెంట / మద్దుగుల్కు
 మొలగంట లిమ్మగు / మ్రోతతో రంజిల్ల
 గనకంపు టందియల్ / ఘల్లు రసఁగఁ
 బాసఁగఁ గ్రవంపు వీడెముల్ / పొందు పటిచి
 యనుఁగుఁ జేడెలతో ముచ్చ / టానుకొనుచు
 నలరు సింహాద్రి పై కెక్కి / హర్షమునను
 వచ్చె గలకంఠి వేపారి / మచ్చెకంటి.

శా. రాపాడంగల గుబ్బచన్నఁగవతో / రాకేందు బింబంబుపైఁ
 దూపేయంగల మద్దు నెమ్మొగముతోఁ / దోరంపుమైచాయతోఁ
 జూపున్ ముద్దులబాలసంఘములతో / సొంపారు లేనవ్వుతో
 వేపార్యంగన వచ్చెఁ గానెబిగితో / వేణీభరిచ్చాయతోన్.

సీ. పలుతెఱంగుల రంగు / పద్మరాగల వీణ
 చకచక త్పీఠల సా / తొత్కరింప
 సొంపుతో రవచ్చెక్క / డంపు మంగర బాయ
 పగడంపు మోపిపైఁ / బరిధవిల్ల
 వీరిసి నూసరిలి క్రి / క్కిటిసిన చనుదోయి
 బిగువున నెఱతొక / పిక్కల్లి
 ఒనపరి యొయ్యారి / మనుఁగులో నెఱివేరి
 కొమరాలి మూపునఁ / గునిసియాడ

విరుల తావియు నెమ్మేని / వెనుక కచ్చ
పెళ పెళక్కను చిఱుతొడల్ / బెళుకు నడుము
వలుదపిఱుదులు కలికిచూ / పుల బెడంగు
లొలయఁ గన్గొంటి వేపారి / కలువకంటి
కం. రంభాస్తంభము లూగువు

లంభోరుహనిభము లతు / లతనుశరంబుల్
జంభాసురారి మదగజ
కుంభము లీ నంబివారి / కోడలి కుచముల్.

కం. అద్దిర కులుకులు బెళుకులు
నిద్దంపు మెఱుంగుదొడల్ / నీటులు గంటే
దిద్దుకొని యేలవచ్చును
మద్దియ యీ నంబిపనుచు / ముచ్చట దీక్షి.

వారి వెనుకనే సానపట్టిన శలాశలోలె మిసమిసలాడుచున్న నొక
భాసురగాత్రిం జూచి యాపురేఖాఃలాసామలం బట్టి యగసాలికాంత
యని గ్రహించి—

సీ. పాలుపొందఁగ విభూతి / బొట్టు నెన్నునలిపైఁ
దళుకొత్త చెనుట కు / త్తల పడంగ
సొగసుగాఁ బూదండ / జోఁపిన కీల్గొప్ప
జాఱఁగా నొకచేత / సరుగుకొనుచు
బిగి చన్నుఁగవ మీఁద / బిరుసు పయ్యెవచెగు
దిగజాటి శిఁసూత్ర / మగపడంగ
ముక్కున హురుమాజి / ముత్యాల ముగర
కమ్మవాతెఱ మీఁద / గంతు లిడఁగ
కొను జన్మాడ మట్టియల్ / గదిసిమోయఁ
గమ్మవిలుకాని జాళువా / బొమ్మ యనఁగ

మెల్లమెల్ల న సింహాద్రి / మీది కేగె
గన్న పూబోడి యగసాలి / వన్నలాసి.

తంబురా చేతబట్టుకొని నృసింహస్వామిపైఁ గీర్తనలఁబాడుచు
వచ్చుచున్న నొక సాతానివెండి గాంచి, యామె భక్తిమార్గమున
కనువైన వేషంబున నుండకునికి యా బోటిపైఁ జెప్పినది.

సీ. మీఁగాళ్ళ జీరాడు / మేలైన కుచ్చెళ్ళు
తీరున మడిచీరఁ / దీర్చివట్టి
బిగువు గుబ్బలమీద / నిగనిగ ల్దళుకొత్తు
నోరపయ్యెదకొంగు / జాతివైచి
వలపల కొకవీర / గలుగఁగా గొప్పతా
కురులు నున్నగ మన్వి / కొప్పువెట్టి
నలవంక నాముఝ / సలితంబుగ నుంచి
తిరుచూర్ణ మామీదఁ / దీర్పుజేసి
ఓరచూపుల విటులఁ దా / నూరడించి
గిల్కుమెట్టెల రవరవల్ / గుల్కరింపఁ
జికిలిచేసిన తామ్రంపుఁ / జెంబుఁబూని
వీధి నేతెంచె సాతాని / వేడ్కలాసి.

ఒక జంగమకాంతను జూచి—

సీ. బాతేందురేఖ ను / పదమించి విసిల్లు
నెసటి తక్కులనీటు / నూలుసేయు
భ్రమరికా హరినీల / చమర వాలములబోల్
వేణీధరము చాచు / వేయిసేయు
దర్పణ ద్విజరాజ / ధాళధళ్య ప్రిథ
లపనబింబ స్ఫూర్తి / లక్షసేయు

కోకహటక శైల / కుంభికుంభారాతి

కుచకుంభ యుగళంబు / కోటిసేయు

జఘనసీమకు విలువలెం / చంగ వశమె

దీని సౌందర్య మహిమంబు / దేవుఁ డెఱుఁగు

నహవా! యెబ్బఁగి సాటి సే / యంగవచ్చు

భావజునికొల్వు జంగమ / భామ చెల్వు.

నియోగిభామను జూచి వర్ణించిన విధము—

సీ. హరి నీలముల కప్పు / లణఁగించు నునుగొప్పు

విడఁ బువ్వు దండ తా / వీడఁ బాట

కోటిచందురు డాలు / గోటనూటఁగఁ జాలు

మొగముఁ గుంకమచుక్క / సొగసుఁగుల్కు

అలజక్కవలజక్కు / లణఁగఁదొక్కఁగ నిక్కు

పాలిండ్లపై నాచు / పైటఁ జాట

ఇసుక దిన్నెలమెట్టు / పసిడి చెంపలఁగొట్టు

బిఱుదుపై మొలనూలు / బెళుకుదేర

చిగురుఁ గెమ్మోవి జగడంపు / జిగియు మెఱుఁగు

మాటలాడఁగఁగనుదోయి / తేట లవరఁ

జెమటలూరింగ సింహాద్రి / చేరవచ్చె

భోగగుణధామ యాంధ్ర ని / యోగిభామ.

ఉ. వన్నెలగాగరా జిలుఁగు / వట్కవ కుచ్చిళులంసు నాదము

ల్పన్నుపు వారిధింగముల / సుబున వీచెప చాల కూర్చి ము

స్థన్న తెఱంగుఁ దోఁప కర / కంజములన్ మునుగుంబిగింబి ప

చ్చన్నముఖాబ్జయై నడచె / సుమన బొందిలిభామ గోమునన్.

ఒక దాసరికాంత వచ్చుచుండఁ గాంచి—

ఉ. వాసనకల్లు మేలు నిడు / వాలుకనుంగవ గబ్బిగుబ్బలన్
 కేసరి మధ్యమున్నదన / కేళికి నింపగు కాహుమూల వి
 న్వాసము గల్గినట్టి యెల / నాగను బోగముదానిఁ జేయ కా
 దాసరిదానిఁ జేసిన వి / ధాతను నేమనవచ్చు నీశ్వరా ?

కం. బంగారువంటి మేనును

శృంగారము లొల్కు కుల్కు / చిక్కని చన్నుల్
 బంగారపు నెఱచీరయు

చెంగటచూపులు నియోగి / చేడియ కొప్పున్.

పవలుచూచిన రాత్రి కలలోనికి వచ్చినట్టి యొకవనిత రూప
 మునకుఁదోడు మాసినచీరఁ గట్టుకొని వచ్చుచుండగాఁ గాంచి—

చ. పురుషుఁడు గూడువేళఁ బెడ / బుద్ధులు సుద్దులు కానిచేతలున్
 సరగున మేనికంపు చెడు / చందపురూపము నేహ్యనస్త్రమున్
 బరఁగు నిరంతరంబు నెడఁ / బాయని సౌఖ్యములేని ప్రేమయున్
 విరహపుఁ జూడ్కు లుమ్మలిక / వీసముజెల్లును వైశ్యభామకున్.

“ఓలమ్మి! ఎందే మూతాడవు. ఓలి నీ జిమ్మడ బేగిరాయే.
 పొద్దెక్కి పోతాది. కూంత బేగిపోయి తానా లాడదారి. అప్పన్న
 బాబును సూద్దారి బేగిరా. బేగిరా.”

అని పిల్చుచున్న యింద్రవనితను జూచి యేవగించుకొని
 చెప్పినది.

చ. గురుకుచయ గృహానసము / కోవలికంబులు మొద్దుమాటలున్
 అరుపు లతిప్రసంగములు / నప్పట నప్పట మేలుమాట లం
 దరితక శానిధానమున / తాడనపీడన బూతుమాటలం
 బరువడి నుంద నేర్చుప్రియ / భాషలు గల్గునె యింద్రభామకున్.

ఆ వెనుకనే వచ్చుచున్న నొక శూద్రభామను గాంచి.

ధరంబులు గుణా / భావప్రవీణత్వము

వైరవిందాన్య సుగంధ గుధపటు వే / యాత్యంత సౌందర్యము
ద్వారతంద్రాణ వివేకసగపరము మా / ధుర్యాది గాంధీర్యమున్
దరుణీరత్నము శూద్రభాను గుణము / ల్లిఖ్యంబె వర్ణింపగన్.
సీ. మకరధ్వజాని.....

.....చిగురుబోడి

యుభయ కక్షములంగ / నురు దీర్ఘ తరమునా

నెరలు పెంచినదయా / నీలవేణి

పసుపువాసన గ్రమ్ము / పైటచేయు లెస్స

మునుగు బెట్టినదయా / ముద్దు గుమ్మ

పూర్ణ చంద్రుని కేరు / పాలుపు సింధూకంపు

బొట్టు పెట్టినదయా / పొలతి నుడుట

యెమ్మిమిఱంగ నిత్తిడి / సొమ్ము లలర

యోరచూపుల శృంగార / మొక్కచుండ

గల్గి యేతెంచె మరనిరా / చిల్కయనగ

వలపులకు పేటి యొ యొడ్డె / కులవధూటి.

చ. విటకర భిండివాది పరి / వేదన కోడి నిరీజన్మ హృ

త్తటనము వ్రాలి పోవగను / తద్దయ బోవగ నాభిగాంచ య

చ్చట పటుదీర్ఘ దండహతి / చాల విరోధమటంచు దెల్పినన్

దటుకున బోక నిల్చిన విధంబున నుండె కుచంబు లింతికిన్.

సాధారణముగాఁ దీర్థములలోనను గొప్పగొప్ప నుత్సవముల
లోనను సరుకు లమ్ముటకై సిగ్గు బిడియములు లేని యువతులఁ

గూర్చుండఁ బెట్టెనరు. అట్లు కూర్చుండఁ బెట్టుటవలన మామూలుకన్న

సరు కెక్కువ కర్చుపడునని వారి యాశయము. అట్లే యీతిరునాళ్ళ

లోఁ గూడ చాల దుకాణములపై స్త్రీలే కూర్చుండి విక్రియించు.

చుండిరి. శ్రీనాథుడు తమలపాకులు కొనవలయు

తై! బోయెను. ఆ దుకాణముపై నొక యంగనను జూచి—

చ. తొలకరి మించుఁ దీవగతి / తోప దుకాణము మీదనున్న య
య్యలికుల వేణిగోఁ దముల / పాకుల భేరము లాడఁబోయి నే
వలచుటకేమి? శంకరుని / వంటి మహాత్ముడు లింగరూపియై
కులుకుమిటారి గన్బీచను / గుబ్బల సంసన నాట్యమాడఁగన్.

వై శాఘబహుళ అనూవాస్యకు సింహచలములోఁ దిరునాళ్లు
జరుగఁను. ఆకాలములో మామిడ్లు బాగుగా లభ్యమగుచు. ఆదినమున
మామిడిపండ్లమ్మకొనుచున్న యవతిని జూచి:—

ఉ. అంగీవీధిఁ బల్లవుల / కానగ మామిడిపండు లమ్ముచున్
జంగమువారి చిన్నది పి / సాళితనంబునఁ జూచె బోనిశా
తాంగజ బాణకైరవసి / తాంబూజ నుత్తరకోర బాలసా
రంగతటిన్ని కాయముల / రంతులు చేసెను వాలుచూపులన్.

ఆ కాలమున నున్న మిఠాయిదుకాణములలో జాలవఱకు బొం
దిలివారివే ఇప్పుడుగూడ నక్కడక్కడ బొందిలిదుకాణములు గలవు.
అప్పుడొక దుకాణముపై నున్న బొందిలి యవతిని జూచి—

మ. విమలాంభోరుహ పత్రజైత్రములుగాఁ / బెంసారు నేత్రమ్ములన్
గమనీయంబగు కజ్జలంబునిచి రే / ఖా సౌప్తవం బొప్పు నా
గముతోఁ జేసినసింధురంబు నుడుటం / గాన్పింపఁ బయ్యెంటయున్
యమునాటైకయు దాటిపూపచనులో / య్యరంబుసూపన్ దుకా
ణముపై బొందిలిదోర్తునిల్చె ముఖచం / ద్రస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగాన్.
కం. అగసాలిది కాఁబోలును

సొగసైన మిటారి యోర / చూపులతోడన్

జగమెల్లను వలపించుచు

మగటిమితో వచ్చె పురము / మార్గము వెంటన్.

విప్రభామ.

ఓకనాఁ డీతఁడు తన మిత్రునితోఁగూడ సాయంసమయమున వాహ్యశిక్ష పోవుచుండెను. ఊరియెల్ల నున్న బావియొకటి నీళ్లు తెచ్చుకొనుటకై యొక విప్రభామ పోయి నీళ్లు చేరుకొని బిందెభంజముపైఁ బెట్టుకొని గృహహోయ్యులురాలై పోవుచుండెను. అప్పుడు మన కవిసార్వభౌముని స్నేహితుఁ డా భామామణిఁ జూచి వెంటనే తన మిత్రునికుఁ జూపి నోరూరున ప్లేమియో పొగడవారంభించెను. శ్రీనాథుఁ డామెను బాగుగా నవలోకించి యూరక పొగడుచున్న తన మిత్రునిఁ జూచి “ఓయీ! నీ యబిప్రాయము సరిగాదు” అని యిట్లు చెప్పెను.

చ. గురుకుచముల్ బ్రయోక్తులుఁగఁగొన్నుడియున్నిటలాలకంబులున్
మురిపెపుమాటలు న్నగవు / ముద్దుమొగంబును గల్గు కాని యా
సురతపు నేర్పు మాటలును / సూక్ష్మవిభీషణభాషణంబులన్
బరువడితో విభుం గవయు / భావముబుట్టగు విప్రభామకున్.

తా. ఓయీ! నీవు చెప్పిన స్త్రీ భామామణి సుహృదసుందరియే. కాని యీమెచేత సరసశ్చ ముగ్ధులుల దోషము. ఆ సమయంబున మాటలాడునేర్పు గూడ యీమె పిన్నులుల దోషము. ఈమె తన మగనితో మాటలాడుటయే యెఱుంగదని నా భావము. అట్టి తెలివి హీనురాలు సరసులమెప్పుడఁ జాలదచుటలో నతిశయోక్తియేమున్నది

అగసాలి చిన్నది.

వీ రిరువురును వాహ్యశిక్షుండి తిరిగి యింటికి రాఁబోవుచుండ బాటమధ్యనే సూర్యాస్తమయమైనది. అందుచే మిక్కిలి వడివడిగా

వచ్చుచుండిరి ఆప్రాంతమున నెవ్వరును పరులు లేకుండుటచే విచ్చల
విడిగా మాటాడుకొనుచు నీళ్ళు చేదుకొనుచున్న యువతీమణులఁ
జూచిరి. అప్పుడు మన శ్రీనాథుఁ డాయువతులను దన చెలికానికిఁ
జూపుచు—

ఉ. తల్లియు కొండకల్లి కాక / తామరఖండికి నీళ్ళు తేగగా
దెల్లని చీరకొంగు నెగ / దీసుక నవ్వుచు నీళ్లు చేదఁగా
గొల్లల లింగకాయ చను / గుబ్బల సొదన నాన్యనూడఁగాఁ
జల్లని మాటలాడు నగ / సాలి శిరోమణి సూచితే సఖా !

వీ రయ్యెడనుండి క్రమక్రమముగా గ్రామములోనికి వచ్చిరి.
అప్పటి కింకను సందె చీకటి బాగుగాఁ గన్పట్టుకొని యుండలేదు. ఇట్టి
తగుణంబున నొక యెలనాగ వీధిలోఁ జూచుచుండి పెద్ద లుండుటచే
గావలయుఁ దనగృహంబులోనికిఁ బోవుటకు వలనుగాక లోనికిఁ బోవు
తెట్లనాయని యాలోచించుచుండెను. మన కవిసార్వభౌముఁ డా
యువతి యవస్థ నింతలోఁ గనిపెట్టివైచెను. పాప మా యింటిలోనికిఁ
బోవలయుననెడి యాశయముతోఁ దటి వేచియుండెనే గాని వీరిని
జూడనేలేదు. అంతకంతకుఁ జీకటి యతిశయించి పోవుచున్నది. ఎక్క
డకుఁ బోయితివని పెద్దలు దండింతురనెడి భయాంబు పెంపున బాపనూ
బాల కచ్చబిగించి మిక్కిలి ధైర్యముతో మరుగుగోడ దాటి లోనికిఁ
బోయెను. పాప మట్లు దాటుచున్న బాలిక మెడలోని లింగకాయ
యా మరుగుగోడకున్న కొయ్యకుఁ దగుల్కొనెను. ఎట్లో నేర్పతోఁ
దప్పించుకొని యాబాల లోపలఁ బడియెను. అప్పుడు మన శ్రీనాథుఁ
డ్కిలు చెప్పెను.

ఉ. బంగరు లింగకాయ చను / బాతులమధ్య నటింపుచుండఁగాఁ
జెంగులు జాజు మే ల్విలువ / చీరయు వీడ మదీప్సితంబు లు
ప్పొంగఁగ వామహస్తయునఁ / బొల్పుగు నీనిబట్టి వేడ్కతో
జెంగున గోడదాటె నగ / సాలి శిరోమణిఁ జూచితే సఖా !

వ డి సె ల.

పల్నాటిసీమప్రాంతమున నన్నియు జొన్నచేలే సాధారణముగాఁ గన్పట్టుచుండును. జొన్నవెన్నులు పంటముఖమునకు వచ్చినతరువాత పిట్టలా వెన్నుల వ్రాలి తినివేయకుండ నలుపు రైదుగు రనవరతము గేకలువైచుచు, డబ్బాలు వాయించుచు, నల్లరి చేయుచుండురు. పిట్ట లీచప్పుళ్ళ కెగిరిపోవుచుండును. అట్లు పిట్టల నెగురఁగొట్టకయే యూర కొన్నచో నెక్క జొన్నగింజయైనను తే త్రాధికారికిఁ దక్కదు.

ప్రతిరైతును గూడ జొన్నచేలలో నొక్కొక్క మంచె కట్టుదురు. ఈమంచెపై నెవరో యొక రెక్కి నలువైపులఁ జూచి కొంచె మనుమానముగా నున్నవైపునకు “ వడిసెల ” యో రాళ్ళు విసరి పిట్టలఁ దోలుచుండురు.

ఇన్నివిధములఁ గాపాడుకొనుచున్నను, పంటలోఁ బండ్రొండవ భాగము పిట్టలు తినిపోవుట మాత్రము తప్పదట.

మన శ్రీనాథకవిసాగ్వభౌముఁ డొకనాఁ డి పల్నాటిసీమలో నొక యూరినుండి యింకొక యూరునకుఁ బోవుచు జొన్నచేల మధ్య నుండి పోవలసివచ్చెను.

ఆ సమయమునకు సరిగా నొక రెడ్డికూతురు పొలములోనున్న వారి కన్నము దెచ్చి యిచ్చెను. వారన్నము దినుచుండఁగా పిట్టలదోలు పని యీమె మీఁద పడినది. ఆ కారణంబున నీమె వడిసెల చేతఁబట్టి మంచె నెక్కుచుండఁగా మనశ్రీనాథుఁడు చూచి యీమె సోయగమున కాశ్చర్యపడుచు—

చ. విడిబడినట్టి వేణి యట / బిరుసవ్రాలిన యంతలోన దా
వడిసెల చేతఁబట్టుకొని / వటువు గుబ్బలపైఁట బాటఁగా
నడలవణంకగాఁ బిరుమ / నాట్యము సేయఁగ నీవి వీడఁగా
దొడదొడ మంచెనెక్క నొక / దొడ్డమీటారపు రెడ్డిబిడ్డవో.

ఒక పద్యము.

ఈ పద్య మెప్పు డే సందర్భమునఁ జెప్పెనో తెలియదు.
 క. నిబ్బరపు కలికి చూపులు
 జబ్బించుక లేని పిఱుదు / సన్నని నమమున్
 మబ్బుకురు లుబ్బుకుచములు
 చిబ్బిలకుఁ గాక గలవె / పృక్వీస్థలిలోక.

భోజనము.

ఈతఁడా పల్నాటిసీమఁగా నెకరియింట నొకరాత్రి భోజనమున
 కుండిపోయెను. వీరును జొన్నయన్నమే పెట్టువరని యీతఁ డిదివఱకే
 యెఱుంగును గాన నేమియు ననుకొనకుండఁ దినుటకుఁ బ్రారం
 భించెను. కాని యా జొన్నన్నమైనను ససిగా లేక దానినిండ నిస్సమున్న
 దట. దానికితోడు తొలుత వడ్డించిన యరతులము పచ్చజేగాని మరల
 మూరైనను వడ్డింపలేదట. పాప నూతఁ డాయన్నము దినలేక.

ఉ. మూతిని ముట్టఁగా వెఱుతు / ముద్దను ముద్దకుఁ గూటిలోపలక
 బాతిక పాలు నైకతము / పచ్చడి కొంచెమె యాది యంత్యమున్
 జాతమటన్న లేదు మఱి / సున్నముకన్నను మెత్తనన్న మీ
 రాతిరిబోలె భోజన మ / రాతికి నైనను వస్తుదైవమా!

ఆ వె పూర్వమందు విషము / పుచ్చకొన్నాసని
 గర్వపడెదవేల / కాలకంఠ
 కొండవీటి సీమ / బండు జొన్నకూడు
 దిన్న నీదు బయసి / తేటపడును.

ధైర్యము చెప్పికొనుట.

—❦—

ఒకనాఁ డిదిని కట్టి భోజనమే సంపాద్యింపఁగాఁ జేయునది లేక
విస్తరిచెంతఁ గూర్చుండి యెట్లుధైర్యము జెప్పుకొనెను.

సీ కఠినంపు జొన్నల / కలుకు కుమ్మలు సూచి

వక్త్రమా ! భయపడ / వద్దుసుమ్ము

నానారుచుల్ గోరు / నాలుకా నీవేమి

సందేహపడవద్దు / చప్పరింప

ఎన్నఁడు గడిచేయ / నెఱుగఁజెల్లొ యని

కూడిహస్తము / నివు / జడియబోకు

కమ్మని వాసనల్ / గొక్కున త్రేన్చెడి

గర్భమా ! కుటకుట / కాకయుండు

... ..

... ..

ఎచ్చు బహుధాన్యవామ సం / వత్సరంబు

కాయగూరలు మనకు ని / క్కముగఁ గల్గు.

—❦—

నంబిపదుచు.

—❦—

క. నడినూక లేని యన్నము

వడబోసిన నెయ్యి బుడమ / వసుగుణ బెరుగుణ

గడిమాడనేయఁ బెట్టిన

నడగూడెపు నంబిపదుచు / నడిగిలి ననుమి !

పెదకోమటి వేమరెడ్డి.

క్రీ. శ. 1404 మొదలు 1420 వఱకు 17 సం॥ యీతఁడు రాజ్యపాలన మొనర్చెను. ఈతనికి సర్వజ్ఞ చక్రవర్తి యని బిరుదు గలదు. అమరుశతకవ్యాఖ్యాసాహిత్య చింతామణ్యాదికృతుల కీ ధరణీశ్వరుఁడు కర్త. శ్రీనాథుఁ డీ న రాజ్యములో విద్యాధికారిగా నుండెను. తొలుదొల్త భూపతిని దర్శింపవచ్చినప్పుడు శ్రీనాథుఁడు చెప్పిన వద్యములు.

సీ. కపటకంఠీరవా / కారనారాయణ

క్షేళానినాదంబు / గేలిసేము

కల్పాంత దుర్దాంత / కాలభైరవభేరి

డమరుకోన్నాదంబు / డంగజేము

ప్రళయకాలాభీల / పలుకెనార నిర్ధార

పలుపుకొరవంబు / జులపలుచు

కుహనామహాకాల / కోలాహలాంత్రాల

పాతాళనినదంబు / భంగపలుచు

గండుమెఱసిన రిపుకోటి / గుండెలవియఁ

జండగతి మోయు నీ రణో / ద్వండభేరి

జయ రనూసంగ ! రాయ వే / శ్యాభుజంగ

యతుల బలధామ ! పెదకోసు / టన్న వేమ.

సీ. కానీనకాకోక / కానీనకాకోక

కానీనకాకోక / కాద్రవేమ

కాద్రవేమాధర్మ / కాద్రవేమాధర్మ

కాద్రవేమాధర్మ / కాలకాల

కాలకాలప్రాంగ / కాలకాలప్రాంగ
 కాలకాలప్రాంగ / కారకార
 కారకారగ్రాహ / కారకారగ్రాహ
 కారకారగ్రాహ / గ్రాహగ్రాహ
 గ్రాహగ్రాహను గ్రాహను / కై నదూమ
 దూమనాటీక నాటీక / దురభిమాన
 రమ్యగుణలోల ! సంగడి / రక్షపాల
 యమిత గుణధామ ! పెనకోమ / టన్న వేమ.

చ. ధరణియె బొమ్మనిల్లు వసు / ధావరపంక్తులుబొమ్మ లంబుధిక
 గురుగులు, చక్రవాళగిరి / కోటనభం బది సేనకోర ని
 ర్జరగిరి గద్దెపీటయిన / చంక్రిలు మేటినివాళి పళ్ళెముల్
 గురుతరపుణ్యుడైన పెద / కోమటి వేమన కీర్తికాంతకున్.

జంగమురాలు.

క. చెవులవి నీలపురాలా !
 యువిదరొ నిను రతులఁ దనుప / నొకనీతరాలా !
 యివి రుద్రాక్షునరాలా !
 జన గాల మహాత్మురాల / జంగమురాలా !

పద్మసాలె మిటారి.

సీ. పడుచేయుచోఁ జూచు / గుడియెవయలయ్యగు
 సంచరించెడి పిట / సమదయములఁ
 బొగులుగట్టుచో / బొరుగిండ్ల చిన్నప్రా
 యపుటెంతలకు నుపా / యములఁ దెల్పు

గండొలుచుట్టుచోఁ / గన్బెనునై గతో
 సాగసుకాండ్రకు డెంకి / చోలుఁజూపు
 అచ్చులేయునుకుచో / హాస్యరసంబునఁ
 జెలికత్తెలను మాగు / పలుకరించు
 నావలీనలి సతులతో / హాస్యమాడు
 మోకు బిగియించుచోఁ బతి / మోసపుచ్చు
 గుంచెపిడి పట్టి యీడ్చుచుఁ / గొమరు మిగులు
 పద్మసాలెది వగఁదేటి / బలుమిటారి.

కాటయ వేమారెడ్డి.

ఈ కాటయ వేమారెడ్డి కాళిదాస నాటకత్రయమునకు వ్యాఖ్యాన మొనరించెను. కొండపీటిరాజ్యమును గుమారగిరిరెడ్డిచే నేలింపఁజేసినవాఁడ. ఈతఁడు కుమారగిరి బావమఱఁది. కుమారగిరి యవసానకాలమున నీతనికి రాజమహేంద్రవరప్రాంతము బహుమాన ముగా నొసంగెను. కాటయ వేమారెడ్డి నాటినుండియు తన దేశమును మిక్కిలి చాకచక్యముతోఁ బాలించుకొనుచుండెను. ఇంతట దైవదుర్వి పాకమునఁ బాప మీ కాటయ వేముని కుమారుఁడు మరణించెను. పుత్రశోకమునకుఁ గుందికుంది యింకొకరినిఁ బెంచుజొన నిష్ఠములేక తన యల్లుండగు వీరభద్రారెడ్డి కా రాజ్య మరణముగా నొసంగి యాతనికి బాసటయై యతని జీవితమును వెళ్ళఁజేసుకొనెను.

ఈ కాటయ వేమారెడ్డి నే మన శ్రీనాథుఁడు “మచుతుల్యుఁ” డని కీర్తించెను.

శ్రీనాథుఁడు రాజమహేంద్రవరము వచ్చి కాటయ వేముని కీర్త్యున్నతుల విని యాతని దర్శింపవలయునను నుత్సాహముతో నుండి

యుండి యెట్టకేల కాతనిని దర్శించి యాతనిచే మన్ననలఁ గొనెను.
అప్పు డిట్లు చెప్పెను.

ఉ. మానుష దాన మాన బల / మానితధర్మ రమామనోజ్ఞరే
ఖాచతభూతి విత్తములఁ / గాటయవేనునఁ బోల్తు వాసవి
వాని విరోధి వాని విభు / వాని విపత్తుని వాని యగ్రజున్
వాని మఱింది వాని సుతు / వాని యమిత్తుని వాని మిత్తున్.

అర్థము. మానుష = పౌరుషము. దానము = దానమునకు. మాన
ము = శౌత్యమునకు. బల = బలమునకు. మానితధర్మము = ప్రసిద్ధిగల
ధర్మమునకు. రమా = శ్రీలకు. మనోజ్ఞరేఖా = మనోలావణ్యమునకు. ను

తభూతి = ఐశ్వర్యములకు. విత్తముల = ధనమునకు

గాటయవేనును బోల్చి చెప్పెదను. ఈతఁడు,

మానుషమునకు = మహిమగ్రుఁడు.

దానమునకు = కర్ణుఁడు (కర్ణు డర్జునునకు విరోధిగావున విందు
నకును విరోధియే)

మానమునకు = దుర్యోధనుఁడు = (కర్ణుని విభుఁడు)

బలమునకు = దుర్యోధనుని విరోధియైన భీముఁడు.

మానితధర్మమున = భీముని యన్నయైన ధర్మరాజు.

రమా = శ్రీలకు = ధర్మరాజు మఱియైన శ్రీకృష్ణుఁడు.

మనోలావణ్యమునకు = శ్రీకృష్ణకుమారుడగు మన్మథుఁడు.

నుతభూతికి = మన్మథుని ప్రబలశత్రులైన శంకరుఁడు.

ధనమునకు = శంకరు మిత్రరత్నమైన కుబేరుఁడు.

శ్రీనాథుని నిర్యాణము.

వీరభద్రారెడ్డి గతించిన పిదప కొన్ని సానత్సరము లెట్లో కాలము గడిపి యించుమించుగా 1453 సం॥ పాంతమున దివం బలంకరించెను.

ఈతఁడు చనిపోవుటకు ముం దీక్రింది పద్యమున జెప్పుకొనె నని వాడుకగా నున్నది.

సీ. కాశికా విశ్వేశ్వరుఁ డగలసె. వీరారెడ్డి

రత్నాంబరములనే యెరుగి డిచ్చు

రంభ గూడఁ దెనుంగు యెరుగి డిచ్చు

కస్తూరి కేరాజు యెరుగి డిచ్చు

స్వర్ణఘట యెరుగి డిచ్చు వి యెరుగి డిచ్చు

పాత్రాన్న మెప్పుని యెరుగి డిచ్చు

కైలాసగిరి పండె యెరుగి డిచ్చు

దినవెచ్చ మెరుగి డిచ్చు యెరుగి డిచ్చు

భాస్కరుఁడు మున్నె దేవుని యెరుగి డిచ్చు

కలియుగంబున నితఁ నుండఁ డిచ్చు మరుచు

దివిజ కవివరు గుండియల్ యెరుగి డిచ్చు

నరుగు చున్నాఁడు శ్రీనాథుఁ డిచ్చు డిచ్చు.

ఇంక నీ కవిసార్వభౌమునిచే రచింపఁ బడిన గ్రంథములనుండి రసవత్తరములైన కొన్ని పద్యరత్నముల నుదాహరించెను.

శృంగార నైషధము—

సీ. తపనీయ దండైక యెరుగి డిచ్చు

దండతేజః కీర్తి యెరుగి డిచ్చు

నిర్మల నిజకథా / నిమిష కల్లోలినీ
 మౌళితాళిల బగ / త్కల్మషుడు
 వితతనవద్వయ / ద్వీపవానాజయ
 శ్రీనధూటీ సమా / శ్లిష్ట భుజాను
 నిఖిల విద్యాశతీ / సృత్యరంగస్థలా
 యతనాయమానజి / హ్వంచలుండు
 ప్రిస్తుతింపగఁ దగనము / దృట కకోర
 దటుల గుణటంక్రియాఘన / స్తనితఘోషు
 చాపనీరద భవశరా / చార సమితి
 బలవదహిత తేజోదహ / నలుడు నలుడు.

ఉ. కొండని వేష్కతోఁ బసిడి / కొండ ధనార్థులెల్లఁ బాచియీ
 కూడుట దానధారకుఁ బ / యోనిధులెల్ల వ్యూంపలేమి యీ
 రెడపకీర్తులం దల ధ / సానినవాఁడు ప్రదానశీలుఁ డా
 తం డిగువాయగా ముడికిఁ / దాన్చిన వెంమకల నిష్కలంబునక.

తే గీ. వానిఁ గలలోనఁ గానని / వనజ ముఖము,
 పాని మార్పునఁ బేర్కొని / మానవతియు,
 వానిఁగా నాత్మభావించి / పరునిఁ గవయ
 నప్పలింపని సతియు, శే / దమ్యె నెచట.

తే. గీ. సారథములేని యట్టి పు / స్కూబువోలె,
 గండుఁ గోయిల వెలియైన / కానవోలె
 నధిప దమయంతికోడి స / భ్యంబులేని
 నీకు సౌందర్య విధనంబు / నిష్ఫలంబు.

ఉ. కాలాంతః పుర కామినీ కుచతటీ / కస్తూరికా సారథ
 శ్రీఘంకాకము చందనాచల తట / శ్రీఖంక సంవేష్టి తృ

వ్యాసార్థఃకాకరవిష ని / శ్వాసాగ్నివాణిధమం
బేలా నాపయి దక్షిణా నిలము ప / క్షీ సేము దాక్షిణ్యమున్.

తే. గీ. కనక శైలంబు డిగ్గి యా / కాశసింధు
సలిలములఁ దోగి మిగులంగఁ / జల్లనైన
చారు హాటక మయగరు / చ్ఛామరముల
వీతు నతనికి వైశాఖ / వేళలందు.

తే. గీ. అతఁడు శుద్ధాంతగతుఁ డైన / యపుడు నీవు
నాప్రసంగంబుసేత వి / న్ననువు గాదు
భామినీ ముఖ దాక్షిణ్య / బలము కలియి
నితరకాంత నిషేధించు / నెవ్వఁడైన.

చ. మదయఁడు రెండుచేతులను / మార్పడసేయఁగఁ దూపులైఁకును
బదియయి వేఱు వేఱు పరి / పాటినవస్థలు సంగుటింపఁగాఁ
దుదిదశ రాజునందుఁ దగఁ / దోచుచుచున్నది మోనవచ్చుచో
నదిచిగురాకుఁబోణియట ! / నంబరపుష్పవికాస మయ్యెడిన్.

తే. గీ. విగహ భారంబుతోన యు / ర్విధవ్రాగు
ప్రబలమగు దేవకార్య భా / రము ధరించె
నొర్వ శిఖితోన జ / యంబుపూర
మార్వశేయు ను ధరియఁపఁ / డయ్యె నట్లు.

ఉ. చంచలనేత్ర మేని నును / జాయకుసాటి యొనర్పఁగాదగున్
గాంచన కేతకీ కుసుమ / గర్భదళంబులు ధూళిబుగ్గింప వే
నంచితభీతి నీ నరసి / జాక్షి తనుమృతి కోడిగాదె నే
వించెను వారిమర్గ మర / విందవరాటక చక్రవాళముల్.
సీ. నిబిడ శైశవయశావ / నీయ సంధ్యావేళ

యానన చంద్ర విం / బామృతంబు

లపనామృతాంశుఁడా / లప్రభాశాలంబు

బుధుజీవ లతాంత / బాంధవంబు

పరిపక్వబింబికా / ఫలవిశంబన ముద్ర

విద్రుమ ద్రుమలతా / వినిమయంబు

నుదననారాచ కో / మలహైంగుళచ్ఛాయ

యస్మన్మనోనుగా / గాకురంబు

మహితలావణ్యగుణజాను / మానబహుళ

మాధురీచిత్రశోభా స / మన్వితాబు

ప్రార్థనాకల్పపాదప / ప్రాజ్యఘోషము

తీయ్యపూజేనియల కోవి / దీపమోవి

శివరాత్రిమహాత్మ్యము:—ఈ గ్రంథరాజమును “ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు” వారు సంపాదించి కొలదికాలము క్రిందటనే ప్రకటించిరి.

గ్రంథములో కొన్నికొన్ని భాగములు శిథిలమైనవి. ఈగ్రంథమెప్పుడు రచించెనో నిర్ణయించుట కాధారములు లేనందున పలువురు పలువిధములుగా జెప్పుచున్నారు ఇందలి శైలి గమనించుడు.

సీ. హృదయ ముష్టిభూక / నేకాంతముననుండి

వాని చింతింపని / వనజముఖము

నొకమా రతని జూచి / యొండొక్కమరిజూడ

నభిషింపని విద్రు / మాధరియుచు

గలలోనవానిఁ జి / క్కలగ గొగిటరుజేర్చి

ముకుళితేక్షణ గాని / ముద్దియయుచు

నతనిరూపంబు గు / డ్యంబులందలిఱుచి

యందంబుజూడ / యంగనయుచు

గీ. జెలులచేతను బోడిరా / చిలుకచేత

వానిగుఱములు వినియు కు / ద్వంద్వసీను

బావ కోఁ బులకింపని / పైదలియను

బన్నిదము వేసిననులేను / పట్టణ మున.

ఈపద్యమును నైషధముదలి “వాసి గలఁ గనగాని పనజముఖి యు”
అను పద్యోత్పము ననుసరించి విస్తరించి వ్రాసియున్నాడు.

సీ. ద్యూత శేళియె వినో / దోషాయుయ్యెను

బరదార గమనంబు / పోడియయ్యె

ఆత్మభార్యా పరి / త్యాగంబు దృశ్యయ్యె

జేలవిహారంబు / శేషమయ్యె

గురుతిరస్కారంబు / గరిమ మనుట మయ్యె

విటకీర్తనంబులు / పటిమమయ్యె

శానంబె యధ్యాత్మ / పరతమయ్యె సమస్త

తరలతాగతియ య / త్సహమయ్యె

గుణములకు నెల్ల దోషంబు / గుణమునయ్యె

సపుడు సుకుమారునకు దద్ద / యస్యలకును

నాదిగ శ్చేశ్వరత్వంబు / యశావనంబు

సపురు ధనమును జనపు హే / తువులు గాఁగ.

మ. బహు వేదాంతమతానుసాధితమహా / బ్రహ్మహనుభూతుర్
మహిమోహంధులు గొందఱేని యాటబ్బి / హ్మబెట్టుదారెట్టిరో
యహహ బ్రహ్మము వారయే నులుకత / య్యం జెల్లి నిద్రింతురో
జవాత్సర్గము గాఁజేయునరో వి / ప్తామూతనిర్మోక్షముగా.

మ. వసుధాస్పర్శుడు స్పృహసరిసిలో / వార్షికులందేలె దా
వెసుధాసన్నిధిమైన వారిఁ దటపు / ద్విజావళిచ్ఛాయలో
వసియించె లహరీసమీరముల న / స్వశ్రోతి పోకారి పె
విసకాండంబులు మేరఁగూరె జలువ / ల్మిర్మోకసంకాశముల్.

శా. బింబోష్టికుచకుంభ భారము లురః / పీఠంబులన్ హత్తి మో
దంబార స్సృమకేశశయ్యల శుభాం / తర్గర్భగేహంబులం
దంబోలీదళ భాగ పూరితముఖుల్ / దన్యాత్మకులీతకా
లంబెంతేనియు నిద్రవోవరు నిశల్ / సాభోగలీలావధిన్.

ఉ. ఎట్టుగ నేగుతెంచితిరి / యిందుక శాధరధృత్యులార యీ
చెట్టమరాత్మున్ హరుని / చెంతకునుం గొని పోవువారలై
యెట్టొకొ శంకిరుం డొకని / నెవ్వనినే గొని తేరబంపినం
బట్టగవచ్చినారొ తడ / బాటున వీని మతిభ్రమంబునన్.

ఉ. బుద్ధియ కల్గెనేని కొని / పోకుము ధర్మము సూక్ష్మ మీయసం
బద్ధములైన న్యాయములఁ / బంతయు వచ్చునె మేము తెంపుమై
యద్ధము జేయఁజాలకయ / యోహరిసాహరి యెంతజెప్పిన
న్నిద్ధరణీతలామరుని / నీరుచలంబున మీకుఁ దక్కునే.

తే. గీ. పరమమునులు సూత్యాహసం / భవుని సూతు

భక్తి పూజించి యధికతా / త్వర్యమొప్ప
భటులు శ్రమధులచే భంగ / పడుటఁజూచి
చిన్నవోయి యముం జేమి / చేసె పిదప.

అనిడి యాశ్వాసాంతపద్యమువలన యింకను కొంతకథ మిగిలి
యున్నట్లు తోచుచున్నది.

కాశీఖండము:—

సీ. ప్రాణేశుఁ డారగిం / పక భుజియింపవు

నిద్రొంపకయమున్ను / నిద్రవోవు

నాథుండు మేలుకొ / నకమున్న మేల్కొంతు

కైసేయ కెన్నఁడు / గవయ వధివు

ధవుండు పోషితుడైన / తటివాడి యుండును

పలికి నెప్పుడు మారు / బలుకవీవు

పురుషునీగికి నల్ప / మనక సంతోషితు

మొగమెత్త నేరవు / మగనియెదురఁ

జెరఁగుమాసిన మూన్నాళ్ళు / సిగ్గుతోడఁ

బతివిలోకనమార్గంబు / పరిహరించి

నవిత్పఁ డుదయింప నన్నాళ్ళు / జలకమాడి

చూడ వెవ్వారి, పురుషుని / జూచి కాని.

మ. పసుపుం గుంకుమ కజ్జలంబులుచుగూ / ర్పాసంబుతాంబూలమున్
గునుమంబుల్ కబరీభరంబు జెవియా / కుల్ మంగళాలంకృతుల్
విసు వొక్కింతయు లేక తాల్పవలయున్ / వీనిన్ సదాకాలము
న్ససి జక్కంగఁ బ్రియుండు వర్ధిలుటకై / నాశికపత్రాక్షికిన్.

కం. నాగరికర్వము వాచా

ప్రొగల్భ్యము జూపఁజనదు / పతిముందట సం

భోగక్రీడావిభవో

ద్యోగంబులఁ దక్క సతికి / న.త్పలశయనా !

న. కొందఱు కులటలు పతిమరవస్థఁ బొందినఁ దెవులుపడిన
శృంఖలాబద్ధుడైనను పరిత్యజింతురు. కొందఱు మప్తమతులు లేమిఁ
గుండువడిన భర్త నధికకార్యణ్యంబు పచరించి సర్పిర్లవణతైలతండు
లాదులకై సిబ్బితపఱతురు. కొందఱు తిచ్చానతులు ప్రియుండు తమకు
నేమియిచ్చిన మెచ్చక హెచ్చుకుందాడుదురు. కొందఱు వరాకలేకాకి
నులై మగని మొఱఁగి యెక్కడికేనింబోదురు. కొందఱు దాశ్శీల లక్ష్మీల
వాక్యముల నందండుఁ బ్రియునిముందట మందెమేలంబునం బ్రేలుదురు.
కొందఱు నాధునిం గులంబువారిని నరకంబునంద్రోచి తారును సంద కూ
లుదురు.

సీ చీకటి నల్గుచే / సిన సరోరుహశోభి

గూబడై వసియుండు / గోటరమున

వింతవానిఁ గటాక్ష / వీక్షణంబులఁ జూచుఁ
 గినలయోష్టి వహించు / గిల్లకన్న
 మగడు తన్నెత్తిన / మార్కొత్తునలివేణి
 వ్యాఘ్రియై జన్మించు / వనములోనఁ
 జటుతిండి తనవారి / మొఱఁగి నాహరించు
 నతివ సూకరజాతి / యందుఁబుట్టు

తే. గీ. నధిపుఁ గోపించి హుంకార / మాచరించు
 పడఁతి మూగెను, సవతి సా / భాగ్యుఁడై
 జూడఁజాలక మదిలో న / సూయసేయు
 భామ దుర్భగ మగునన్య / భవమునంగు.

ఉ. దూరమువోయి యెండపడి / దూపిలిపచ్చిన పాణినాథుని
 ద్వారకవాటగేహళు / దాక నెకగొని తీర్థమార్చి యా
 హారముపెట్టి వీడ్యము న / మర్పణజేసి విహారశయ్యపై
 నూనుచులొత్తి చిత్తమున / కుబ్బానఁచుట ధర్మ మింతికిఁ.

తే. గీ. తగవుపాటించి యల్పంబు / తండ్రి యిచ్చు
 నల్పమల్పంబు భోతయు / వాత్మజుడు
 పార్థివఁడైన ధన మన / ల్పముగ నిచ్చు
 పాణినాథుని సరియె యే / బంధువులను.

తే. గీ. ఎన్నికకు రోమకూపంబు / తెన్నిగలవు
 దివ్యవర్షంబు లన్ని మో / దించు సాధ్వి
 నాకభువనమునం దాత్మ / నాధుఁ గూడి
 వెఱపొకితయు లేక చి / చ్చుటికెనేని.

సీ. భాగీధీన్నాన / పరతఁ బోలంగ లే
 దామ్నాయశస్త్రాగ / మాధ్యయనము

వాలాయమును మనో / వాక్కాయ మరితాళి
 విదళించు గంగాభి / వీక్షరాంబు
 శ్రీకంఠ కృప లేక / సిద్ధింప నేరదు
 తిందనగంగానదీ / తీర వసతి
 బ్రహ్మవిజ్ఞానసం / పత్పాప్తి హేతువు
 జహ్నుకన్యాసింధు / సలిల సేవ

తే. గీ. కలియుగంబునఁ గలువచి / త్తులకు శమల
 కన్యవిత్రాపహర్తల / కనియతులకు
 యాత్మయందుఁ బ్రాయశ్చిత్త / మాచరింప
 కాంక్షగలయఁడు నరునకు / గంగ దిక్కు.

సీ. దండు నేవీట మా / ర్కండేయ మునివాధ
 సజ్జలింగ మనంగ / శాసనంబు
 ప్రవహించు నేవీటి / పశ్చను ప్రాకార
 మురసి గంగమ్మ సా / గరమకొమ్మ
 యావిర్భవించినా / డేవీటికోటలో
 బలభేది వదనగో / పాలమూర్తి
 పాలించు నే వీటి / పాగొడకొక్కణంబు
 నుమబోటి శ్రీమల్ల / గూరిశక్తి
 హరిబలధారాసురతాణ / భద్రబాణి
 కరిఘట్టానైన చుస్సాధ / కనకలోహ
 గోపురద్వారకవాటప్ర / దీపితమతి
 సాంద్ర విభవంబు రాజమ / హేంద్రవరము.

శృంగార శ్రీనాథమను రసికాభిలాషము:—

ఇయ్యది శ్రీసెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినను
 ఇయ్యది శ్రీనాథకవిసార్వభౌమునిచే రచింపబడియుండలేదని కొందఱు అభి

ప్రాయశ్చిత్తి. ఇంకలి శైలి చూపుటకు కొన్నిపద్యములు గూడ నీ క్రిందఁ బొందుపఱచెద.

చ. మదను ధనుర్గుణము పయి / మార్గణపాళిపయిన్ ధనుస్సుజ్జై
మది నుదయించు నామపగ / మానగ నంగజనంగరంబున
నృదవతి నీకు కొప్పొడిసి / కూటికిఁ బట్టుకొనంగ నీయెడ
ల్పదిగనలంచు నీపెదవి / బాలుచు సారెను నొక్కగొరితిన్.

ఉ. కాముఁడు నానునస్థలిని / గల్గిన ధైర్యధవంబునెల్ల నో
కోమలి దొంగిలించి యిటు / కుంజరుకొండలసొమనంబు దా
నీమెఱుఁ బాతిపెట్టెచుగ / బే ననుఁ జూచుకొనంగనీయుమా
నీనుచు సంశయస్థులు / జేకులఁ గుమ్మెక గోళుఁ ద్రవ్వెదన్.

చక్రిబంధము.

శా. కన్యా శృంగి సమాన బాధుర కుచా / కళ్యాణ సుఖీ రమా
ధన్యా గాన కళా ధురంధర కళా / తంత్రా సమాపాద రా
జన్యే రమ్మద జైత్ర సుందరకటా / తొ యిద్దియే ధగ్గమా
మాన్యాత్మా కడుబాధగల్గె జరువే / మాటల్ దయన్ జూచుమా.
భీమఖండము: —

ఉ. బాదురచామరంచు మృగు / చచ్చలు గీతులు వారుణీరసా
స్వాద మనాతిరేకమున / జందిరిక గాయఁగ దక్షవాహిన్
వీధుల వీధులంగనగ / వీణలుమీటుచు పాడి రచ్చరల్
మోదమెల్లగా భువన / మోహవవిగ్రహు భీమనాథునిన్.

శా. తల్లి యిన్నిదినాల కేరియు సుధా / ధారాలవస్యందియై
యుల్లంబు దనియూపఁ జేయు పలా కె / ట్లో వింటి నివ్వీతిన్.
బెల్లాకొన్నకతాన నే నొకఁడనే / భిక్షునకు స్వత్తునో
యెల్ల శిష్యులగొంచు వత్తును నిజా / బేర్పాటుగాఁ బలుకుమా.

చ. మగటిమిఁ జందుగి గుడ్డరక / మంటినచామపదాబుజుబునై
నిగళిమున న్సురాసురులు / నిందినయందెను ఘర్షణుశ్చనం
బొగడులు బొండుమల్లియులు / పొన్నలు పాగడ నెల్లియాబుర
న్నిగిడిచి వీరధన్యుడు చ / నెక శశిమాళి సమీపభూమికిన్.

ఉ. వాలికె చూపుచుత్తవన / బర్హికిశోరపులాస్యలీలపై
వాల్మీచి పచ్చకప్పురపు / వాసనతోడి ముఖారవిదతాం
బూలము మోవి మోవి పయి / మోపును రాధిక కిచ్చుభూర్మగో
పాలుఁడు బోచుగావుత న / పార కృపామతి ముత్రియన్ననిన్.

మ. ఏరయం గల్గించి కూర్చి బృంగిరిటిఁగా / నీతండుఁగానీ నిమంభి
భినిగా నీకయిదండపట్టుకొని నా / భోగేచ్ఛ నంతఃపురాం
గనలం గన్ను మొరింగి యిప్పురమునా / గాదారి మాదారి ప్రా
ద్దుర భీమేశుఁడు సానివాడ కరుగున్ / ధూర్తప్రకారంబునన్.

గీ. కాలకూటోప సాగర / కారి యతఁడు

తీపుర దైత్యాధి పతుఁడు / ర్దించె నతఁడు
నిగిహనుగిహ పొడ్డి / పుణుఁ డతఁడు
సంతతము దేవతేశ్వరు / జుగుఁ డతఁడు.

క. చెందిమలచూర కాశం

కంచితి బాహుపరాకి / మాధామనకున్
పంచారామవఘాటీ

పంచాస్త్రవిహారకేళి / పంచాస్తునకున్.

శా. రక్షోనామకులార నిర్జరవర / వ్రాతంబుచేతన్ సుధా
భిక్షాపాత్రము వోయెనుచు మదిన్ / బెగ్గిల్లఁగా నేటికిన్
రక్షార్థంబు భజిపరాచె యధపుః / దైవోక్త కుక్షింధకుం
దక్షా రామపురాధి నాథుని సుధా / ధామార్థమాదామణిన్.

గీ. పువ్వు ముడచిన పురవీధి / భూమియందు
 గట్టె మోవంగవ పీచ / కారణమున
 వీరభక్తినిచే దైత్య / వృత్తి నొందె
 దక్షుఁ డట్టి మహాధ్వర / స్థానమునను.

పల్నాటి వీరచరిత్రము:—

ద్వి. పేరె బాలుఁడు గాన / బిరుదుమగండఁ
 బగవారిఁ గొట్టని / బాలశ్వు మే
 తెల్లదంపులఁ బోవ / దనముడె కర్త
 మానాభిమానముల్ / మగటిమి నుంచఁ
 బ్రబలింపఁ గలవారు / బాలురె సుక్ము
 బాలురె పెద్దలు / బల్లికు ల్వారె
 బాలురకే బుద్ధి / పఁకించి చూడఁ
 బెద్దలు మతిచెడి / పిటికిపాటువారు
 పాంచ భౌతికదేహ / పటిమ క్షీణింప
 ధైర్యంబు లెగ్గును / తాహంబు లుడుగు
 వయసు మీతిన వేళ / వచ్చునా బలిమి
 కీర్తి కైనను నప / కీర్తికి నైన
 బాలురపై నుండు / భారముతమును.

* * * *

ద్వి. నినుఁ బాసి భువిమీద / నిల్వనోపుకుమె
 వనజాక్షి నీవెంట / నత్తు మటంచు
 నరి బ్రాహ్మ పుత్రుఁడు / నీవిధి యనుచుఁ
 గరిమన లిరువంకఁ / గదిసి చల్లగను
 భామబందఱుఁ గూడి / పలుదెఱుగులను
 గోమలి చరణంబు / కొంత గైసేయఁ

జిలికి కప్పినమూర్ఖు / తెలిసి శీఘ్రముగఁ
 డలవంది తన కాలు / తప్పక చూచి
 యిదియే? బంగరం / బింతచక్కనిది
 యిది యెవ్వరిదె యమ్మ / యీస్తలచెడి...

హరవిలాసము:—

ఈ హరవిలాసము వివిధగ్రంథములనుండి సంగ్రహింపఁ బడిన
 మైదు కథలచే విలసిల్లుచున్నయది 1 విరుతోండనంబిచరిత్రము
 2 శారీరశ్యామము. 3 దారుకావనస్త్రీప్రకథంగము. 4 హాలా
 హల గ్రహణము. 5 కిరాతార్జునీయము. శారీరశ్యామమును మహా
 కవి కాళిదాసుచే రచింపఁబడిన కుమారసంధవ మను సంస్కృత
 కావ్యమునుండి గ్రహించి యిది శ్లోకముల వాంఛికరించియుండును.

శ్లో॥ తథా సమక్షం దహతా మనోధనం
 పిహకివా భగ్నమనోరథా సతీ
 నినిందరూపం హృదయేన పార్వతీ
 ప్రేయేషు సౌభాగ్య ఫలాహిచారిణితా॥

యను శ్లోకము "ప్రకృతి"కరించియున్నాడు.

గీ. అవ్యభుజనఁ దనమోల / నసక శిరుఁడు
 తనకుఁగా నీశ్వరునిచేత / దగ్ధమైన
 ధరణిధరకన్య నిందించె / దనసుమాపుఁ
 బడులు మెచ్చని రూపు ని / వ్వులము గావె.

ఉ. పల్లవపుష్ప బంగములు / పాదసరోరుహ యుగ్మకంబుకైఁ
 జల్లి శ్రవోవతంసమగు / సంపగి మొగ్గ మొకిత బాటఁగా
 నల్లన మొక్కెఁ బార్వతి భ / యుబుచుఁధక్తియ సంభ్రమంబునం
 కల్లఁగ భర్తకున్ ఘన ఫ / ని ప్రభుమోదన కంధకారికిన్.

సీ కొమ్ముడి కై పెక్కి / కుసుమాబు లమయించు
 సవతి ప్రదేశము. / నందు బొంబులు
 జేవరించిన వేత / చెక్కుటద్దంబులఁ
 దాటక యుగళంబు / దన్నిగూడ
 నాకోశపరిదేవ / నాక్షరవ్రాతంబు
 కంఠద్వంద్యచే / గొక్కుపడఁగ
 హరినీలమాల ఛాయ / నక్షిగోళమ్ముఁ
 సాబగుగాఁ గన్నీటి / సోనగురియ
 ముత్తెయంబుల పేరులు / ములిసిపడఁగ
 హస్తయులవీగు చనుదోయి / నణచుకొనుచు
 సంబరంబిచ్చె రతిదేవి / శంబరారి
 కనులిన వసంతు నెగుట దుః / ఖార్త యగుచు.

చ. వికవికనవ్వి యక్కడట / విప్రకుమారుడు మేలు లెస్స వా
 నకి నయి రాగబంధమున / నిల్పె మది దరలాయతాక్షి మీ
 సకియ వివాహవేళఁ బుర / శాసనుపాణిఁ బరిగ్రహించుచో
 మొకమున బుస్సురంచునహి / మోగించెట్లు భయంబునెందునో.

చ. తబిసిదిగానఁ జాపునకుఁ / దప్పితఁ గా కిది వేటపాతనా
 యబు బరపుచేరంగున బ / రాటవికాయత చాపనల్లచీ
 నిబిడ శరాహతుబగు న / నేచరజంతువు నెక్కఁ డిగతిన్
 శబముపయి న్నిగుడ్చునె ని / శాత శిలీముఖ మెట్టి వెట్టివో.

ఉ. మంచిగ మేనయత్తలు న / మాదరణబడఁగంగఁబెట్టి పు
 త్రొచ్చిన మంచీకజ్జములు / తేనియ నేతనదోచితోచి భ
 క్తించుచుఁ డల్లిదండ్రో దన / చిన్నిక రాంగుళి చంచినంది యూ
 టించుచు నాడె మిన్నగమి / తోడు కుచూరకుఁ డింపిముందటకో.

ఉ. జోటున వర్షముల్ గుఱియు / సునగ్రతుఁడా చిరుతొండనంబి దై
వాఁడెడు భక్తిపెట్టు శివ / భక్తుఁగర్థి జతుర్విధాన్నముల్
తాఁడెఱుఁపు పప్పును ఘృ / తంబును తీయసె పానకంబులున్
జాఱులు పిండివంటలున్ / శర్కరయున్ దధియున్ యధేచ్ఛగన్.

శాసనము.

కోమటివేముని భార్యయైన సూరమాంబ త్రవ్వించిన సంతాన
సాగర మను లేటాక హరితప్తావసర సమయమున శ్రీనాథుఁడు రచించిన
శాసనము.

శ్లో. కిశ్యాణం జగతాంతనోతుసవిభుః కాదఁబినేమేచకః
కీడాకోడ తనుః యోధిపయసా విశ్వంధరా ముద్వహన్
భారాపేత ఫణావినర్తనవళా న్మోదాయయశ్యాభవన్
నిర్యత్నా భుజగేంద్రమాళి మునిభి స్సీరాజసప్రక్రియా
తమోవాచేతాంతనపువ్యవతౌ రాకసుపూర్వాపరశ్చై భాషా
రధ్యాంగ లీలావివదర్శయః తౌ పురాపురాచేః పృథివీరధస్య
విరానచాకార కిష్కిన్ద్రం బేరమనపుర్ణహ.
ఉన్నిద్యత్ భద్రాణి రుద్రాణీ యేనసుపజాః
యక్ష్మాళౌనిహితం చిరాయునిగ మైధ్యేయః చెయద్యోగభిః
ర్యశ్శక్తిమ్మహాపాణి వద్మయగళీ సంవాహనైర్లాలితం
జాతాయత్న వియన్నదీతజగతీ సంతాపనిర్వాపణీ
తస్మాత్ కంసభిదః కదాదదభివద్వర్ణగణోర్జోనిధిః
తత్రాభివస్త్రత్రసప్త మ చక్రవర్తి వేమక్షితీశోజగరక్షపాలః
యేకాదశీశక్తిభాతిశంకా యేనావతారాః పరమస్యపుంసః
రాజ్యంవేమసచిరమకరో త్పౌజ్యదానైకతానో
భూమిదేవైర్నువమురభుజో భుక్తశేషామబిజ్జు
శ్రీ శైలాగర్భభివతీ వధిపాప్త పాతాళగంగే

సోపానానిప్రమథ పదపీమారు రుక్షుశ్చకార
 మాచక్షోణిపతిర్మహేంద్రమహిమా వేమక్షితీశాగ్రజో
 రామాద్యైః సదృశోభభూవసుగుణైస్త స్యత్రయోనందనాః
 కీర్త్యాజాగ్రతి రెడ్డిపోతస్మపతిః శ్రీకోమటీంద్రస్తో
 నాగతౌమపతిరిత్యుపాత్తవపుషో ధర్మార్థకామాయువ
 ఆనూతపుత్రం పెదకోమటీంద్రో విశ్రాంతేఃర్ణమసూతపుత్రం
 వేమాభిధానం సుగునై కతానం పాథోఽధిర్నాధసహృదీనాం
 ధాటీమందభి భాకృతింకలయతో ర్థాతరావ రిపూన్
 నామాని మృతమర్దుఃస్య జపకోయస్సజిగాండీవినః
 సంగ్రామోప పదాసతానిధవతాం రక్షాకృతేస్వదా
 వర్ణ్యంతామితీభోద యంత్యధిపతన్ ధియన్ తీనోమంత్రీణః
 శ్రీశైలేస్థిరమూఃతామపగతావృద్ధి కుచూరాచలే
 పంచారామతలే ప్రతాపనవనూ సింహాచలేంద్రే తతః
 శ్రీకూర్మే పురుషోత్తమే కసుమితా యద్ధర్మ కీర్త్యోర్లలా
 కళ్యణవిశ్వపతేః పురఃఫలవతీ నిత్యోపహరోచితం
 ఆభిమన్య కరగ్రాహ్య ముత్తరా శిష్టపుత్రీకాం
 నర్తయత్సాహవే రంగేయః సగ్రామధనాజయః
 ఆశ్రాంతం గృహరాజ సౌధనీలక్షిక రాధ్యంతర
 కీర్త్యాభోరుహతాలవృంతనటన పస్తావస్తారిణః
 వాయుః కేశరవాసనాసురభిః ముశ్యాద్ధి చింతామణే
 రద్ద్రాగచామతీదానకేళి జవితం స్వేదాలభసాంజాలకం
 సప్తసంతానవత్యాసిద్యేన సర్వసహేత్యులం
 స్పర్ధయేషదృతాః కీర్త్యాగర్భేలో కాశ్చతుర్దశా
 రక్షస్తస్యవహదేవీ రాజమాళీ రివాంచికా
 రత్నసింహాసనస్యాత్తే రాజతే సూరమాంబికా

శాకాభ్యశశి రామరామధరణీ సంఖ్యే విరోధ్యాహ్వామే
 వర్షేపాల్గుననామ్నిమాసి బహుశేర్వితీయాధిధౌ
 దేవీ పెదకోవటీస్వరభువః శ్రీవేమప్రస్వపతే.
 శ్రీసంతానపయోనిధేః కృతేదతీసమష్టిత్యాధి
 లీలావీధతరంగ శీకరికణా రాకావిధౌతంకుణా
 హేరంబేణమదోమ్మశాంతివిధయే హేలావగాళంముహుః
 రాజేవాననరధ్యహంసపరిష చ్చంచూపుటీచరిత
 స్వచ్ఛాంభోజ మృణాళకాకినలయచ్ఛేగం మదీయంపయః
 ఘోంటాకఠకఠోరగర్భకుహళీ పాళీచధూళీంస
 సోమితస్సారభటీః మానమదా లిడ్డంకారకోలాహలైః
 వాచాలానివనాని యస్యవిధేసోయంసుదానిర్మలే
 శ్రీసంతానసముద్ర ఏషవయసారాశిర్జ యశ్యైష్టమః
 వై ధూర్యరత్నశకలామలవారీపూరే
 మంక్తులకిమత్రే భగవాన్మధుశైటభారిః
 అంగీచకార గజతామవనచ్ఛలేన
 పాతీనకచ్ఛపవరాహమపవతారాక
 దేవామనుష్యాః పితరోగంధర్వోరగరాక్షసాః
 స్థావరాణిచభూతాని సంశ్రయంతిజలాశియం
 లటాకేయస్యగాఢస్తు పిబతిశృషితాజలం
 మృగశక్షిమనష్యాశ్చ సోత్వమేధఫలం లభేత్
 ఆస్పృటయంతిపితరం పృనుశ్యం పితామహః
 అపినంసకులే జాతోయస్తటాకం కరివ్యతి
 విద్యాధికారీ శ్రీనాథో వీర శ్రీవేమభూపతేః
 అకరోదాకరోవాచాం నిర్మూలం ధర్మశాసనం

సీ శాకాబ్జములు సహా / స్నోమును మున్నూట ము
 ప్పది యొక్కమనునైన / భవ్యసంఖ్య
 వరలు విరోధి సు / వత్సరంబున ఘాల్లు
 నంబును బహుళప / త్తంబు విదిచు
 శుక్రవారంబున / శుభము హూర్తంబున
 శ్రీధాన్యకాటీ పు / రాధికతియుఁ
 గృష్ణ వేణా జల / కీడావిసోకుండు
 ననుగన్న భూపాలు / ననుగుఁబుత్తి

వీరనా రాయణుఁడు వేమ / విభుని దేవి
 భూరిసద్గుణ సికురుంబ / సూరమాంబ
 జగము విచుతింప సంతాన / సాగరాఖ్య
 వరతటాకప్రతిష్ఠోత్స / వం బొనర్చె.

సీ. జాహ్నువీయమునాది / సకలపావన నదీ
 విమల తీర్థాంధః ప / విత్రితంబు
 సవిధ దేశస్థాయి / శివమూళి బాలేండు
 కామిసీసాపుల్ల / కైరవంబు
 బహుమహాపరివాహ / పారోధగద్ధున
 ఘుమఘు మాయిత దిశా / గోళకంబు
 జలసారణీసేక / సంవర్ధితానేక
 వసవిసీతాధ్వరా / ద్వశ్రీమంబు
 బలవదురుమత్యక్తచ్ఛప / దుళిమలీర
 తిమితిమిగల విక్రమ / క్రిమివిహార
 తరళతరతుంగక / దంబమంచి
 తాభ్రవీధి సంతానమ / హాపయోధి.

సీ. కపటసూకర మైన / కైటభాసురవైరి

ఘరపుటంబులఁ బరి / క్షుణ్ణమయ్యె

రఘుకులద్రహాధను / ర్యోత్రము క్తము వెన

చిచ్చుటమ్ములవేడి / జేవడతీగె

గుంధసంధవుని హ / స్తాంభోరుహంబున

నాపోననంబయి / హాసమొదె

బాహుముల నన్భ / భల్ల గోలాంగూల

కపియాధములచేత / కట్టబడియె

వనధి యేధంగి సరివచ్చు / ననగవచ్చు

వారసాతలగంధీర / వారియగుచు

నపగతాపాయమగుచు శో / భాష్య మగుచు

ననుపమం బైన సంతాన / వనధిలోడ.

ఈ శిలాశాసనము సత్తై. పిల్లి తాలూకాలోని ఫిరంగిపుర గ్రామమున శ్రీ వీరభద్రస్వామివారి మూలయమున కెరుటచున్న శిలాస్తంభముపై చెక్కబడి యున్నది. ఈ శాసనమును ఫిరంగిపుర శాసనమని పిలుతురు. సంతాననారాయణస్థాపనము శక సంవత్సరము 1331 యగు పిరోధి నామ సంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ విదియా శుక్ర వారము. ఇయ్యది ఇంచుమించుగా క్రీస్తుశకము 1410 సంవత్సర మగును. ఇయ్యది విద్యాధికారిగానున్న శ్రీనాథునిచేత రచింపబడెను.

సమాప్తము.

ఆంధ్రనాటకములు

	రు. అ.		రు. అ.
కళకాగానాటకము చం॥ కే॥	1 4	గయోనాభ్యాసము చి॥ ల॥	0 8
కృష్ణలీల బళ్ళారి పం॥ సు॥	1 8	కన్నయ దశకడిటో	0 8
లవకుశ బళ్ళారిది డిటో	1 8	పారిజాతాశవాణము	0 8
కన్యాశుల్కము గు॥ అ॥	1 0	చతురచక్రహాస డిటో	0 8
రోషనార కొ॥ సు॥	1 4	పాశ్చతీపరిణయము డిటో	0 8
తులసీదేవి ము॥ చె॥	1 0	స్వప్న వాసవదత్త డిటో	0 0
బొబ్బిలియుద్ధము శ్రీ॥ కృ॥	1 0	పాండవ జననము రా॥ నా॥	0 10
రసపుత్రవిజయము ఇ॥ య॥	1 0	పాండవ ప్రవాసము డిటో	0 12
రాజాప్రతాప్సింగ్ డిటో	1 0	పాండవోద్యోగము డిటో	0 12
భ కరామదాసు కే॥ శి॥	1 0	పాండవవిజయము డిటో	0 12
రామదాసు బళ్ళారి డి॥ గో॥	1 0	పాండవశ్వమేధము డిటో	0 12
రామదాసు రా॥ నా॥	1 0	అహల్యా శాపవిమోచనము	0 12
చింతామణి కా॥ నా॥	1 2	ద్రౌపది వస్త్రాపహరణము	1 0
చింతామణి చ॥ మా॥	1 0	సంపూర్ణరామాయణము గు॥ కో॥	1 4
చింతామణి రా॥ నా॥	1 0	సంపూర్ణరామాయణము కొ॥ సు॥	1 4
వైరాగ్యచింతామణి బ॥ కో॥	1 0	సంపూర్ణభారతము పి॥ న॥	1 4
కంతాభరణము పా॥ ల॥	1 0	మహాభారతము సం॥ శిం॥	1 4
రాధాకృష్ణ డిటో	0 10	సంగీత కృష్ణలీల డిటో	1 0
సావిత్రి మైలవంపారు	1 2	అశ్వన ప్రతిష్ఠ ప॥ వెం॥	0 12
ప్రదర్శించేది శ్రీ॥ స॥		భీమప్రతిష్ఠ క॥ కో॥	0 12
సత్యహరిశ్చంద్రీయము బ॥ ల॥	1 2	భీష్మప్రతిష్ఠ అ॥ శే॥	0 12
బుద్ధిమతీవిలాసము డిటో	1 0	మోహినీ రుక్మాంగద డిటో	0 12
ఉ శరరాఘవము డిటో	1 0	రాణీసంయు క డిటో	0 8
సాత్రాజిత్తీయము	1 14	భ కకలీత్ కొ॥ స॥	1 0
మహానంద బ॥ కో॥	1 0	పాదు కాపట్టాభిషేకము దో॥ శ్రీ॥	0 12
జయంత జయపాలము	0 12	లంకాదహనము	0 10
వేణీసంహారము వ॥ సు॥	1 0	వేశ్యాహితబోధిని డిటో	1 0
శకుంతల కం॥ శి॥	1 0	వేశ్యాగర్భం పా I	1 0
శకుంతల వ॥ సు॥	1 0	డిటో పా II	0 12
అశ్వబాహు కొ తనాటకం సో॥ రా॥	0 12	డిటో పా III	0 8
శ్రీరామప్రభాభిషేకము బి॥ ల॥	1 0	సురాజుశ్శంక జ॥ ల॥	0 8

కనుపులేటి వె కల్యాణయ్య బద్దెమ్మ, బుక్ సెల్లెమ్మ, గాజుమండి.

అనసూయ అనునా పుస్తకం వింతైనది అని

అనసూయ

ఇది శ్రీయుత అయినా పురపు సోమేశ్వర రావుగారిచే రచించి
కబడిన యిప్పుడే ముద్రణమై వెంకు సిద్ధముగా నున్నది. అనసూయ
సుమతుల పాతివ్రత్య మహత్వము అనసూయ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులను
బాలురగా జేయుట మాండవ్యుని శాపము సుమతి సూర్యోదయము
గాకుండ శపించుట సుమతి పాతివ్రత్యమహిమవల్ల సుమతి
భర్త మరల జీవించుట మొదలగు సంగతులు నిపుణముగా వ్రాయడ
మున్నది. ఒకసారి చదివి చూడడు.

అనసూయ అనునా పుస్తకం వింతైనది అని — వెల రు 1—0—0

విచిత్రచిత్రమాల

నవరసధరితమైన యైకంకముల నూతన నాటకము.

ఇది “శ్రీయుత అయినా పురపు సోమేశ్వర రావుగారిచే” రచి
యింపబడి యిప్పుడే ముద్రణమై వెంకు సిద్ధముగా నున్నది అత్యుత్త
తంబగు కథ చదివినకొలదియుఁ జపు లూరుచుండును. శ్రీచిత్రనాలా
రాజసింహులకు బరస్పర వైషమ్యము గలుగవలెనని తలంచి చిత్ర
మాల తండ్రియగు ప్రభాకరుఁ డొనరించిన దురాగతము జడివిన గర్భ
నిర్భేద మగును. స్త్రీవిద్యను గూర్చియు, కన్యా వివాహమును
గూర్చియు, ప్రభాకరునకును, వాని మంతులకు నడచిన వాదన, ప్రతి
వాదములు శాస్త్రసమ్మతములై యుండును. ఇట్టి పుస్తక మిదివఱకు
వెలువడి యుండలేదు. త్వరపడకున్న ద్వితీయ ముద్రణమువఱకు నిరీ
క్షింప వలసివచ్చును.

వెల రు 0—12—0

కసుపులేటి వెంకటాచార్యులు అందు బ్రదర్శు, ఇన్నిసుపేట, రాజమండ్రి

అనసూయ అనునా పుస్తకం వింతైనది అని

మనమ ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA1208138
పుస్తకం పేరు	శ్రీనాథకవిచరిత్రము
తారీఖు	28/10/24
ముందు అట్ట	yes
వెనుక అట్ట	yes
మొత్తం పేజీలు	125
విద్వ సైజు పేజీలు	No
ఖాళీ పేజీలు	I B
లేవి పేజీలు	No
తయారు చేసినది	P. Jagannatha
పేజీలు విడదీసినది	P. Jagannatha
నోట్స్	ABIR
పరిశ్చ చేసినది	PRATHYUSHA
పేజీలు పరిచూసినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	No
పరిస్థితి	Good